

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

MARSHALL MONTGOMERY
COLLECTION

Montgomery 5 6 12

M. Montgomery. Jan. 1920.

P U B L I I
T E R E N T I I

A F R I

COMOEDIAE SEX:

EX EDITIONE

WESTERHOVIANA

Recensita ad Fidem duodecim amplius
MSstorum Codicum & pluscularum
optimae Notae Editionum.

G L A S G O U A E:

Cura & impensis ROBERTI FOULIS, Typis ROBERTI
URIE & Soc. Prostant *Edinburgi* apud GAVI-
NUM HAMILTON & JOANNEM BALFOUR Bibli-
opolas, & *Londini* apud ANDREAM MILLER,
in vico vulgo dicto *the Strand*.

MDCCLII.

(3)

P. T E R E N T I I
A N D R I A.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO
ET M. GLABRIONE AEDILIBUS CURULI-
BUS. EGERUNT L. AMBIVIVS TURPIO,
ET L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MO-
DOS FECIT FLAGCVS CLAVDII FILIVS,
TIBIIS PARIBVS, DEXTRIS ET SINISTRIS.
ET EST TOTA GRAECA. EDITA M. MAR-
CELLO ET CN. SVPITIO COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGVS.	GLYCERIVM, quae & PA-
BYRRHIA, <i>servus Charini.</i>	SIBVLA, <i>amica Pamphili,</i>
CHARINVS, <i>adolescens, a-</i>	<i>filia Chremetis.</i>
<i>mans Philumenam.</i>	LESBIA, <i>obstetrix Glycerii.</i>
CHREMES, <i>senex, pater</i>	MYSIS, <i>ancilla Glycerii.</i>
<i>Philumena.</i>	PAMPHILVS, <i>adolescens, fi-</i>
CRITO, <i>hospes ex Andro.</i>	<i>lius Simonis.</i>
DAVVS, <i>servus Simonis.</i>	SIMO, <i>senex, pater Pamphili.</i>
DROMO, <i>lorarius.</i>	SOSIA, <i>libertus Simonis.</i>

P E R S O N A M U T A.

ARCHILIS, *ancilla, adstetrix Glycerii.*

A.

C. SUL.

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

IN T E R E N T I I A N D R I A M .

SOROREM falso creditam meretriculae,
Genere Andriae, Glycerium vitiat Pamphilus :
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc ; nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis : atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias ; cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suafu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Hanc Pamphilo dat, aliam Charino conjugem.

M. A N T. M U R E T I A R G U M E N T U M .

CHREMES & Phania fratres Athenienses fuerunt.
Eorum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam si-
liolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit.
Profecto eo, contigit, ut in Graecia magni bellorum mo-
tus excitarentur ; quos fugiens Phania, quum, imposita
secum in navim puella, ad fratrem iter cepisset, vi tem-
pestatis fracta navi, apud Andrium insulam ejectus est.
Ibi applicat se ad Andrium quendam, hominem haud
magna in re : a quo tamen benigne humaniterque excep-
tus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius re-
lictæ apud se puellae commutat nomen, & pro Pasibula
Glycerium nominat ; quumque per aliquot annos eam cum
filia Chryside, pari utramque studio, educasset, decedit
ipse

MANT. MURETI ARGUMENTUM. 5

ipſe quoque de vita. Chryſis, quae ſe & orbam & inopem videret, abrepta ſecum Glycerio, Athenas navigat : ubi quum aliquamdiu vitam lana telaque toleraſſet, ad poſtremum, adoleſcentum blanditiis & pollicitationibus victa, quaerſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter caeteros Pamphilus, Simonis filius, probus & liberali praeditus ingenio adoleſcens ; qui non Chryſidis ille quidem, ſed ipſius Glycerii mirifico quodam amore percuffus, primus, ſolusque cum ea rem habuit, fidemque jam gravidae dedit, eam ſibi uxorem fore. Suſceperat & poſtea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adoleſcentis impuſus fama, collocare cupiebat. Quid multa ? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. Inſcio Pamphilo, de communi ſenum ſententia, faciundis nuptiis conſtituitur dies. Adhuc haec erant, quum Chryſis moritur. Ibi primum Simo de filii amore cognovit : nam cum ambo una in funus prodiſſent, accidit, ut, poſita in ignem Chryſide, Glycerium ſe, prae doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Adcurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita conſolari coepit, ut plurimas minimeque dubias totius rei ſignificationes daret. Itaque venit ad Simonem poſtridie Chremes, conditionem renunciat : comperiſſe ſe, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco ; neſcius, ex ſe natam eſſe eam, quam ita contumeliae cauſſa peregrinam nominaret. Gaudere, ea re intellecta, Pamphilus : dolere contra, ac ringi Simo. Advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat praefitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, ſimulandas ſibi, ad pertentandum filii animum, nuptias ſtatuit : hoc cogitans, ſi abnueret filius, veram ſibi objurgandi illius cauſſam fore ; quae ad eum diem nulla ſatis juſta fuerat : ſi annueret, facile ſe, quod vellet, a Chremete impetraturum ; atque ita veras nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Praetorius igitur apud forum, ſecuro jam, & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos compre-

6 M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

care ; uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, velut improvise quodam jaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat : quum ad eum Davus, rastro admodum, ac versuto ingenio servus, animadversa senis astutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenae incensus, frustra saepe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat : se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet : deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere ; nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occasionem praecideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiae fiant : numquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Haec ita de servi consilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur : exorat enim Chremetem Simo. Ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit : eum puerum Davus, quum aliter nuptias disturbare non posset, prae foribus aedium Simonis ab ancilla collocandum curat. In eum quum incidisset Chremes, & e Pamphilo natum esse cognosset, rursus abducit animum a nuptiis. Turbae maximae concitantur : donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysi di genere proximus fuisset, ad cernendam illius haereditatem Athenas venerat. Ejus interventu Chremes filiam agnoscit. Ita, summa omnium laetitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

PUBLII TERENTII Carthaginienſis

A N D R I A.

P R O L O G U S.

POETA, quum primum animum ad ſcribendum appulit,*Id ſibi negoti credidit ſolum dari,**Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.**Verum aliter evenire multo intelligit :**Nam in prologis ſcribundis operam abutitur ;*

5

*Non qui argumentum narret, ſed qui malevoli**Veteris Poetae maledictis respondeat.**Nunc, quam rem vitio dent, quaeso animum advertite.**Menander fecit Andriam & Perinthiam :**Qui utramvis recte norit, ambas noverit.*

10

*Non ita diſſimili ſunt argumento, ſed tamen**Diſſimili oratione ſunt factae, ac ſtibo.**Quae convenere in Andriam, ex Perinthia**Fatetur tranſtuliffe, atque uſum pro ſuis.**Id iſti vituperant factum ; atque in eo diſputant,*

15

*Contaminari non decere fabulas.**Faciunt, nae, intelligendo, ut nihil intelligant ;**Quid cum hunc accuſant, Naevium, Plautum, Ennium**Accuſant, quos hic noſter auctores habet ;**Quorum aemulari exoptat negligentiam*

20

*Potius quam iſtorum obſcuram diligentiam.**Dehinc ut quieſcant, porro monco, & deſinant**Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.**Favete, aſte aequo animo, & rem cognoſcite,**Ut pernoscatis, & quid ſpei ſit reliquum,*

25

*Poſthac quas faciet de integro Comoedias,**ſpectandae, an exigendae ſint vobis prius.*

A C T U S I. S C E N A I.

SIMO. SOSIA,

*Si. V*OS iſthaec intro auferte : abite. *Sofia,**Adeſdum : paucis te volo. So. Dictum puta :**Nempe*

8 A N D R I A.

Nempe ut curentur recte haec. *Si.* Immo aliud.

So. Quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius ?

Si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro ; 5

Sed iis, quas semper in te intellexi fitas,

Fide & taciturnitate. *So.* Exspecto quid velis.

Si. Ego postquam te emi a parvulo, ut semper tibi

Apud me justa & clemens fuerit servitus

Scis. feci, e servo ut esses libertus mihi, 10

Propterea quod serviebas liberaliter.

Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

So. In memoria habeo. *Si.* Haud muto factum.

So. Gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo,

Et id gratum fuisse adversum te, habeo gratiam. 15

Sed hoc mihi molestum est : nam isthaec commemoratio,

Quasi exprobratio est immemoris beneficii.

Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.

Si. Ita faciam. hoc primum in hac re praedico tibi ;

Quas credis esse has, non sunt verae nuptiae. 20

So. Cur simulas igitur ? *Si.* Rem omnem a principio audies ;

Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum

Cognosces ; & quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis, Sofia,

Liberius vivendi fuit potestas : nam antea 25

Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum aetas, metus, magister prohibebant ? *So.* Ita est.

Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,

Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos

Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos : 30

Horum ille nihil egregie praeter caetera

Studebat ; & tamen omnia haec mediocriter.

Gaudebam. *So.* Non injuria : nam id arbitror

Adprime in vita esse utile, ut NE QUID NIMIS.

Si.

A C T U S I. S C E N A I. 9

Si. Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati; 35
 Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere;
 Eorum obsequi studiis; advorsus nemini:
 Numquam praeponens se illis. Ita facillume
 Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.
So. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore, 40
 OBSEQUIUM AMICOS, VERITAS ODIUM PARIT.
Si. Interea mulier quaedam, abhinc triennium,
 Ex Andro commigravit huc viciniae,
 Inopia & cognatorum negligentia
 Coacta, egregia forma, atque aetate integra. 45
So. Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.
Si. Primum haec pudice vitam, parce, ac duriter
 Agebat, lana ac tela victum quaeritans:
 Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
 Unus, & item alter; ita ut ingenium est omnium 50
 Hominum ab labore proclive ad lubricum;
 Accepit conditionem, dein quaestum occipit.
 Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
 Perduxere illuc, secum ut una esset, meum.
 Egomet continuo mecum: Certe captus est! 55
 Habet! observabam mane illorum servulos
 Venientes aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
 Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae
 Illi id erat nomen. *So.* Teneo. *Si.* Phaedrum, aut
 Cliniam,
 Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul 60
 Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam
 Dedit, coenavit. gaudebam. Item alio die
 Quaerebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum
 Quidquam adtinere. Enimvero spectatum satis
 Putabam, & magnum exemplum continentiae: 65
 Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in ea re tamen,
 Scias posse habere jam ipsum suae vitae modum.
 Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia

Bona.

Bona dicere, & laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
 Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summa filio uxorem ut daret.
 Placuit; despondi: hic nuptiis dictus est dies. 75
So. Quid obstat, cur non verae fiant? *Si.* Audies.
 Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
 Chrysis vicina haec moritur. *So.* O factum bene!
 Beasti; metui a Chryside. *Si.* Ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens;
 Curabat una funus; tristis interim, 81
 Nonnunquam conlacrumabat. Placuit tum id mihi:
 Sic cogitabam; Hic, parvae consuetudinis
 Causa, hujus mortem tam fert familiariter:
 Quid, si ipse amasset? quid hic mihi faciet, patri? 85
 Haec ego putabam esse omnia humani ingenii,
 Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
 Egomet quoque ejus causa in funus prodeo,
 Nihil suspicans etiam mali. *So.* Hem, quid est? *Si.*
 Scies.
 Effertur: imus. Interea inter mulieres, 90
 Quae ibi aderant, forte unam adspicio adolescentulam,
 Forma! *So.* Bona fortasse. *Si.* Et voltu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
 Quia tum mihi lamentari praeter caeteras
 Visa est; & quia erat forma praeter caeteras 95
 Honestam & liberali; accedo ad pedisequas;
 Quae sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit ilico animum: At at! hoc illud est!
 Hinc illae lacrimae! haec illa 'st misericordia!
So. Quam timeo, quorsum evadas! *Si.* Funus interim
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus: 101
 In ignem imposita 'st: fietur. Interea haec foror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
 Satis cum periculo. Ibi tum exanimatus Pamphilus.
 Bene

ACTVS I. SCENA I. 11

Bene dissimulatum amorem & celatum indicat. 105

Adcurrit : mediam mulierem complectitur :

Mea Glycerium, inquit, quid agis ? cur te is perditum ?

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,

Rejecit se in eum, flens, quam familiariter.

So. Quid ais ? Si. Redeo inde iratus, atque aegre ferens.

Nec satis ad objurgandum causae. Diceret, 111

Quid feci ? quid commerui, aut peccavi, pater ?

Quae sese in ignem injicere voluit, prohibui ;

Servavi. Honestas oratio est. So. Recte putas :

Nam si illum objurges, vitae qui auxilium tulit ; 115

Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum ?

Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,

Indignum facinus ! comperisse, Pamphilum

Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud fedulo

Negare factum : ille instat factum. Denique 120

Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam

Neget daturum. So. Non tu ibi gnatum ? Si. Ne

haec quidem

Satis vehemens causa ad objurgandum. So. Qui, cedo ?

Si. Tute ipse his rebus finem praescripsti, pater.

Prope adest, quum alieno more vivendum 'st mihi : 125

Sine nunc meo me vivere interea modo.

So. Quis igitur relictus est objurgandi locus ?

Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere ;

Ea primum ab illo animadvertenda injuria 'st.

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130

Vera objurgandi causa sit, si deneget.

Simul sceleratus Davus si quid consili

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli :

Quem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia

Facturum ; magis id adeo, mihi ut incommodet, 135

Quam ut obsequatur gnato. So. Quapropter ? Si. Rogas ?

Mala mens, malus animus : quem quidem ego si sensero !

Sed quid opus est verbis ? Sin eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit morae, restat Chremes,

B

Qui

Qui mihi exorandus est ; & spero confore. 14●
 Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:
 Perterrefacias Davum : observes filium,
 Quid agat, quid cum illo consilii captet. So. Sat est.
 Curabo. eamus jam nunc intro. Si. I prae ; sequar.

A C T U S I. S C E N A II.

SIMO. DAVUS.

Si. **N**ON dubium est quin uxorem nolit filius :
 Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

Da. Mirabar, hoc si sic abiret : & Heri semper lenitas
 Verebar quorsum evaderet. 5

Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
 Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id
 aegre tulit.

Si. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

Da. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
 Sperantes jam, amoto metu; interea oscitantes opprimi;
 Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias. 11
 Astute! Si. Carnufex, quae loquitur! Da. Herus
 est, neque provideram.

Si. Dave. Da. Hem, quid est? Si. Ehodum ad me. Da. Quid
 hic volt? Si. Quid ais? Da. Qua de re? Si. Rogas?
 Meum gnatum rumor est amare. Da. Id populus
 curat, scilicet!

Si. Hoccine agis, an non? Da. Ego vero istuc.

Si. Sed nunc ea me exquirere, 15
 Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad
 me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut ex-
 pleret suum:

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
 Dehinc postulo, siue aequum 'st, te oro, Dave, ut
 redeat jam in viam.

Da. Hoc quid fit? Si. Omnes qui amant, graviter
 sibi dari uxorem ferunt. 20

Da.

ACTUS I. SCENA III. 13

Da. Ita ajunt. *Si.* Tum si quis magistrum cepit ad
eam rem improbum,

Ipsum animum aegrotum ad deteriore[m] partem ple-
rumque applicat.

Da. Non hercle intelligo. *Si.* Non? hem. *Da.*
Non : Davus sum, non Oedipus.

Si. Nempe ergo aperte vis, quae restant, me loqui?

Da. Sane quidem.

Si. Si fensero hodie quidquam in his te nuptiis 25

Fallaciae conari, quo fiant minus :

Aut velle in ea re ostendi, quam sis callidus :

Verberibus caesum te, Dave, in pistrinum dedam
usque ad necem ;

Ea lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego
pro te molam.

Quid? hoc intellexin? an nondum etiam ne hoc
quidem? *Da.* Immo callide : 30

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione
usus es.

Si. Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me
deludier.

Da. Bona verba quaeso. *Si.* Irrides? nihil me fallis.
sed dico tibi,

Ne temere facias : neque tu hoc dicas, tibi non prae-
dictum. Cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci 'st segnitiae, neque
focordiae,

Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.

Quae si non astu providentur, me aut herum pessum-
dabunt.

Nec quid agam certum 'st : Pamphilumne adjutem,
an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitae timeo : sin opitulor, hu-
jus minas ;

Cui verba dare difficile est. primum jam de amore
hoc comperit :

Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam,
Si senserit, perii ; aut si lubitum fuerit, causam ceperit :
Quo jure, quaque injuria praecipitem me in pistrinum
dabit.

Ad haec mala hoc mihi accedit etiam : haec Andria, 10
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est.
Audireque eorum est operae pretium audaciam :
Nam incoeptio 'st amentium, haud amantium.

Quidquid peperisset, decreverunt tollere.
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex,
Mercator : navem is fregit apud Andrum insulam :
Is obiit mortem : ibi tum hanc ejectam Chrysidis
Patrem receperisse, orbam, parvam. fabulae !

Mihi quidem hercle non fit verisimile ; atqui ipsis
commentum placet. 20

Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impru-
dentem opprimat.

A C T U S I. S C E N A IV.

M Y S I S.

AUDIVI, Archilis, jamdudum ; Lesbiam adduci
jubes.

Sane pol illa temulenta 'st mulier & temeraria ;
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.
'Tamen eam adducam. Importunitatem spectate
aniculae ;

Quia compotrix ejus est. Dî, date facultatem, obsecro, 5
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video ? vereor
quid fiet.

Opperiar, ut sciam nunc, quidnam haec turba tristi-
tiae adferat.

ACTUS

Pa. **H**OCCINE 'st humanum factum aut inceptum !
hoccine 'st officium patris !

My. Quid illud est ? *Pa.* Proh Deum atque hominum fidem ! quid est, si non haec contumelia 'st ?
Uxorem decrerat dare sese mihi hodie. nonne oportuit Praescisse me ante ? nonne prius communicatum oportuit ?

My. Miseram me ! quod verbum audio ? 5
Pa. Quid Chremes ? qui denegarat se commissurum mihi Gnatam suam uxorem ; id mutavit, quia me immutatam videt ?

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat ?

Quod si fit, pereo funditus.
Adcon' hominem esse inuentum, aut infelicem quenquam, ut ego sum ! 10

Proh Deum, atque hominum fidem !
Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere poterō ?

Quot modis contemptus, spretus ? facta, transacta omnia. hem !

Repudiatus repetor. quamobrem ? nisi si id est, quod suspicor.

Aliquid monstri alunt : ea quoniam nemini obtrudi potest, 15

Itur ad me. *My.* Oratio haec me miseram exanimavit metu.

Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre ? ah !
'Tantamne rem tam negligenter agere ? praeteriens modo Mihi apud forum, uxor tibi ducenda 'st, Pamphile, hodie, inquit, para ;

Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi cito, & suspende te. 20

Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse proloqui ?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam ?
obmutui. Quod

Quod si ego rescissem id prius; quid facerem, si quis
nunc me roget?

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc quid
primum exequar?

Tot me impediunt curae, quae meum animum divor-
se trahunt: 25

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitudo:

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo
usque adhuc,

Quae meo cunque animo lubitum 'st, facere: ein' ego
ut advorser? hei mihi!

Incertum 'st quid agam. *My.* Misera timeo, incertum
hoc quorsum accidat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me a-
liquid de illa advorsum hunc loqui. 30

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc
impellitur.

Pa. Quis hic loquitur? *My.* Myfis, salve. *My.* O salve,
Pamphile. *Pa.* Quid agit? *My.* Rogas?

Laborat e dolore, atque ex hoc misera sollicita 'st die:
Quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae. tum
autem hoc timet,

Nedeferas se. *Pa.* Hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram finam? 36

Quae mihi suum animum, atque omnem vitam credidit;

Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim;

Bene & pudice ejus doctum atque eductum finam

Coactum egestate ingenium immutarier? 40

Non faciam. *My.* Haud vereor, si in te solo sit fitum:

Sed vim ut queas ferre. *Pa.* Adeon' me ignavum putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor

Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem? 45

My. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor
esses fui.

Pa. Memor essem? o *My.* Myfis, Myfis, etiam nunc mihi
Scripta

A C T U S II. S C E N A I. 17

Scripta illa dicta sunt in animo Chryfidis
 De Glycerio. jam ferme moriens me vocat :
 Accessi ; vos femotae : nos soli : incipit ; 50
 Mi Pamphile, hujus formam atque aetatem vides.
 Nec clam te est, quam illi utraeque res nunc utiles,
 Et ad pudicitiam, & ad rem tutandam fient.
 Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,
 Per tuam fidem, perque hujus solitudinem 55
 Te obtestor, ne abs te hanc segreres, neu deseras :
 Si te in germani fratris dilexi loco,
 Sive haec te solum semper fecit maxumi,
 Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
 Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem. 60
 Bona nostra haec tibi permitto, & tuae mando fidei.
 Hanc mihi in manum dat. mors continuo ipsam oc-
 cupat.
 Accepi. acceptam servabo. *My.* Ita spero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illa ? *My.* Obstetricem ar-
 cesso. *Pa.* Propera.
 Atque audin' ? verbum unum cave de nuptiis ; 65
 Ne ad morbum hoc etiam. *My.* Teneo.

A C T U S II. S C E N A I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Cb. QUID ais, Byrrhia ! daturne illa Pamphi-
 lo hodie nuptum ? *By.* Sic est.
Cb. Quis fcis ? *By.* Apud forum modo e Davo au-
 divi. *Cb.* Vae misero mihi !
 Ut animus in spe atque in timore usque antehac at-
 tentus fuit ;
 Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus,
 stupet.
By. Quaeso, aedepol, Charine ; quoniam non potest
 id fieri, quod vis, 5
 Id velis, quod possit. *Cb.* Nihil volo aliud, nisi Phi-
 lumenam.

By.

- By.* Ah ! quanto fatius est, te id dare operam, qui
istum amorem ex animo amoveas tuo,
Quam id loqui, quo magis lubido frustra incendatur tua ?
Cb. Facile omnes, quum valemus, recta consilia aegrotis damus.
Tu si hinc sis, aliter censeas. *By.* Age, age, ut lubet.
Cb. Sed Pamphilum 10
Video. omnia experiri certum 'st prius quam pereo.
By. Quid hic agit ?
Cb. Ipsum hunc orabo : huic supplicabo : amorem
huic narrabo meum.
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodatur dies.
Interea fiet aliquid, spero. *By.* Id aliquid nihil est.
Cb. Byrrhia,
Quid tibi videtur ? adeon' ad eum ? *By.* Quidni ? si
nihil impetres, 15
Ut te arbitretur sibi paratum moechum, si illam duxerit.
Cb. Abin' hinc in malam rem cum suspicione isthac,
scelus.
Pa. Charinum video. salve. *Cb.* O Salve, Pamphile.
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium
expetens.
Pa. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii
copiam. 20
Sed istuc quidnam 'st ? *Cb.* Hodie uxorem ducis ?
Pa. Aiunt. *Cb.* Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. *Pa.* Quid ita ?
Cb. Hei mihi !
Vereor dicere. huic dic, quaeso, Byrrhia. *By.* Ego
dicam. *Pa.* Quid est ?
By. Sponsam hic tuam amat. *Pa.* Nae iste haud me-
cum sentit. Ehodum dic mihi,
Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine ?
Cb. Ah, Pamphile, 25
Nihil. *Pa.* Quam vellem ! *Cb.* Nunc te per amici-
tiam, & per amorem obsecro,

Principio

A C T U S II. S C E N A II. 19

Principio, ut ne ducas. *Pa.* Dabo equidem operam.

Cb. Sed si id non potes :

Aut tibi nuptiae hae sunt cordi. *Pa.* Cordi ? *Cb.*

Saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo ; ne videam. *Pa.* Au-

di nunc jam :

Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse homi-
nis puto, 30

Cum is nihil promereat, postulare id gratiae adponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

Cb. Reddidisti animum. *Pa.* Nunc si quid potes aut

tu, aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi.

Ego id agam, mihi qui ne detur. *Cb.* Sat habeo.

Pa. Davum optume 35

Video. hujus consilio fretus sum. *Cb.* At tu hercle

haud quidquam mihi,

Nisi ea, quae nihil opus sunt scire. fugin' hinc ?

By. Ego vero, ac lubens.

A C T U S II. S C E N A II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

DI boni, boni quid porto ! sed ubi inveniam.

Pamphilum,

Ut metum, in quo nunc est, adimam : atque expleam
animum gaudio ?

Cb. Laetus est, nescio quid. *Pa.* Nihil est: nondum
haec rescivit mala.

Da. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi para-
tas nuptias,

Cb. Audin' tu illum ? *Da.* Toto me oppido exani-
matum quaerere. 5

Sed ubi quaeram ? aut quo nunc primum intendam ?

Cb. Cessas alloqui ?

Da. Abeo. *Cb.* Dave : ades. resiste. *Da.* Quis
homo 'st, qui me ? o Pamphile,

Te ipsum quaero. euge, Charine. ambo opportune. vos
volo.

C

Pa.

Pa. Dave, perii. *Da.* Quin tu hoc audi. *Pa.* Interii.
Da. Quid timeas, scio.

Cb. Mea quidem hercle certe in dubio vita 'st. *Da.* Et
quid tu, scio. 10

Pa. Nuptiae mihi. *Da.* Et id scio. *Pa.* Hodie. *Da.*
Obtundis, tametsi intelligo:

Id paves, ne ducas tu illam ; tu autem, ut ducas.
Cb. Rem tenes.

Pa. Istuc ipsum. *Da.* Atque istuc ipsum nihil pericli
est : me vide.

Pa. Obsecro te, quam primum hoc me libera mise-
rum metu. *Da.* Hem,

Libero: uxorem tibi non dat jam Chremes. *Pa.* Qui
scis ? *Da.* Scio. 15

Tuus pater modo meprehendit. ait tibi uxorem dare sese
Hodie: item alia multa, quae nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, ut
dicam tibi haec.

Ubi te non invenio, ibi adscendo in quendam excel-
sum locum. 19

Circumspicio. nusquam. forte ibi hujus video Byrrhiam.
Rogo. negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio. hem,
Paululum obsoni. ipse tristis. de improvise nuptiae.
Non cohaerent. *Pa.* Quorsumnam istuc ? *Da.* Ego
me continuo ad Chremem.

Quum illuc advenio : solitudo ante ostium. jam id
gaudeo. 25

Cb. Recte dicis. *Pa.* Perge. *Da.* Maneo. Interea
introire neminem

Video, exire neminem : matronam nullam. in aedibus
Nihil ornati, nihil tumulti. accessi : intro adspexi.

Pa. Scio.

Magnum signum. *Da.* Num videntur convenire haec
nuptiis ?

Pa. Non opinor, Dave. *Da.* Opinor narras ? non recte
accipis. Certa

A C T U S II. S C E N A III. 21

Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni
Chremis, 31

Olera & pisciculos minutos ferre obolo in coenam feni.

Cb. Liberatus sum hodie, *Dave*, tua opera. *Da.* Ac
nullus quidem.

Cb. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.

Da. Ridiculum caput! 34

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. *Cb.* Bene mones.

Ibo; etsi hercle saepe jam me spes haec frustrata est. Vale.

A C T U S II. S C E N A III.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. QUID igitur sibi volt pater? cur simulat?

Da. Ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,

Ipfus sibi esse injurius videatur: neque id injuria,

Prius quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias
perspexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet. 5

Tum illae turbae fient. *Pa.* Quidvis patiar. *Da.* Pa-
ter est, Pamphile.

Difficile est. tum haec sola est mulier. dictum ac fac-
tum invenerit

Aliquam causam, quam obrem ejiciat oppido. *Pa.* Eji-
ciat? *Da.* Cito.

Pa. Cedo igitur, quid faciam, *Dave*? *Da.* Dic te
ducturum. *Pa.* Hem. *Da.* Quid est?

Pa. Egone dicam? *Da.* Cur non? *Pa.* Nunquam
faciam. *Da.* Ne nega. 10

Pa. Suadere noli. *Da.* Ex ea re quid fiat, vide.

Pa. Ut ab illa excludar, huc concludar. *Da.* Non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquires.

Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia, 15

Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,

Sine omni periculo. nam hoc haud dubium est, quin

Chremes

C 2

Tibi

Tibi non det gnatam. nec tu ea causa minueris
 Haec, quae facis ; ne is mutet suam sententiam.
 Patri dic velle: ut, cum velit, tibi jure irasci non queat.
 Nam quod tu speras, propulsabo facile. uxorem his
 moribus

21

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te cor-
 rumpi sinat.

Sed si te aequo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
 Aliam otiosus quaeret. interea aliquid acciderit boni.

Pa. Itan' credis ? *Da.* Haud dubium id quidem est.

Pa. Vide quo me inducas. *Da.* Quin taces ? 25

Pa. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ex il-
 la, cautio est ;

Nam pollicitus sum suscepturum. *Da.* O facinus au-
 dax ! *Pa.* Hanc fidem

Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut
 darem.

Da. Curabitur. sed pater adest : cave, te esse tristem
 sentiat.

A C T U S II. S C E N A IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Si. **R**EVISO quid agant, aut quid captent consilii.
Da. Hic nunc non dubitat, quin te ductu-
 rum neges.

Venit meditatus alicunde, ex solo loco.

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te. proin tu fac, apud te ut fies. 5

Pa. Modo ut possim, Dave. *Da.* Crede, inquam,
 hoc mihi, Pamphile,

Nunquam hodie tecum commutaturum patrem

Unum esse verbum, si te dices ducere.

A C T U S II. S C E N A V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

By. **H**ERUS me, relictis rebus, jussit Pamphilam
 Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
 Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.

Ipsam

A C T U S II. S C E N A VI. 23

Ipsum adeo praesto video cum Davo. hoc agam.

Si. Utrumque adesse video. *Da.* Hem, serva. *Si.*
Pamphile. 5

Da. Quasi de improvviso respice ad eum. *Pa.* Ehem, pater.

Da. Probe. *Si.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

By. Nunc nostrae timeo parti, quid hic respondeat.

Pa. Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me
mora. *By.* Hem.

Da. Obmutuit. *By.* Quid dixit! *Si.* Facis ut te decet,
Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia. 11

Da. Sum verus? *By.* Herus, quantum audio, uxore excidit.

Si. I nunc jam intro: ne in mora, cum opus fit, fies.

Pa. Eo. *By.* Nullane in re esse homini cuiquam fidem!

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet, 15

Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.

Ego illam vidi virginem, forma! bona

Memini videre. quo aequior sum Pamphilo,

Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.

Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

A C T U S II. S C E N A VI.

DAVUS. SIMO.

Da. **H**ic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.

Si. Quid Davus narrat? *Da.* Aequae quidquam nunc
quidem.

Si. Nihilne? hem. *Da.* Nihil prorsus. *Si.* Atqui
expectabam quidem.

Da. Praeter spem evenit: sentio: hoc male habet virum. 5

Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* Nihil facilius.

Si. Num illi molestae quidpiam hae sunt nuptiae,

Propter hujusce hospitae consuetudinem?

Da. Nihil hercle. aut, si adeo, bidui est aut tridui

Haec sollicitudo. nostin'? deinde desinet. 10

Etenim ipse secum eam rem recta reputavit via.

Si. Laudo. *Da.* Dum licitum est ei, dumque aetas tulit,

Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infamiae

Ea

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est : animum ad uxorem adpulit. 15

Si. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.

Da. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.

Si. Quidnam est ? *Da.* Puerile est. *Si.* Quid est ?

Da. Nihil. *Si.* Quin dic, quid est ?

Da. Ait, nimium parce facere sumtum. *Si.* Me ne ? *Da.* Te.

Vix, inquit, drachmis est obsonatus decem. 20

Num filio videtur uxorem dare ?

Quem, inquit, ad coenam vocabo meorum aequalium
Potissimum nunc ? &, quod dicendum hic fiet,

Tu quoque perparce nimium. non laudo. *Si.* Tace.

Da. Commovi. *Si.* Ego isthaec, recte ut fiant, videro.

Quidnam hoc rei est ? quid hic volt veterator sibi ? 26

Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei
caput.

A C T U S III. S C E N A I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

My. **I**TA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia :

Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.

Si. Ab Andria est ancilla haec ? quid narras ? *Da.* Ita est.

My. Sed hic Pamphilus *Si.* Quid dicit ? *My.* Firma-

vit fidem. *Si.* Hem.

Da. Utinam aut hic surdus, aut haec muta facta sit. 5

My. Nam quod peperisset, iussit tolli. *Si.* O Jupiter !

Quid ego audio ? actum est, siquidem haec vera praedicat.

Le. Bonum ingenium narras adolescentis. *My.* Optimum.

Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. *Le.* Sequor.

Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam ? *Si.*

Quid hoc ? 10

Adeon' est demens ? ex peregrina ? jam scio, ah !

Vix tandem sensi stolidus. *Da.* Quid hic sensisse ait ?

Si. Haec primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia ;

Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.

Gl. Juno Lucina, fer opem ! ferva me, obsecro ! 15

Si. Hui, tam cito ? ridiculum. postquam ante ostium

Me

A C T U S III. S C E N A II. 25

Me audivit stare, adproperat. non fat commode

Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec. *Da.* Mihin' ?

Si. Num immemores discipuli ? *Da.* Ego, quid narres, nescio.

Si. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis 20

Adortus esset, quos mihi ludos redderet !

Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

A C T U S III. S C E N A II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

Le. **A**D HUC, Archilis, quae adsolent, quaeque oportet
Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

Nunc primum fac, isthaec ut lavet : post deinde,

Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,

Date. mox ego huc revertor. 5

Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.

Deos quaeso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono.

Cumque huic veritus est optumae adolescenti facere injuriam.

Si. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum ? *Da.* Quidnam id est ?

Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperae : 10

Sed postquam egressa est, illis quae sunt intus, clamat de via.

O Dave, itan' contemnor abs te ? aut itane tandem idoneus

Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis ?

Saltem accurate, ut metui videar. certe si resciverim !

Da. Certe hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego.

Si. Edixin' tibi ? 15

Interminatus sum, ne faceres ? num veritus ? quid retulit ?

Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo ?

Da. Teneo, quid erret : & quid agam, habeo. *Si.*

Quid taces ?

Da. Quid credas ? quasi non tibi renunciata sint haec,

sic fore.

Si.

Si. Mihin' quisquam? *Da.* Eho! an tute intellexisti
hoc assimilari? *Si.* Irrideor? 20

Da. Renuntiatum est. nam qui isthæc tibi incidit suspicio?

Si. Qui? quia te noram. *Da.* Quasi tu dicas, factum
id consilio meo.

Si. Certe enim scio. *Da.* Non satis me pernocti eti-
am, qualis sim, Simo.

Si. Egone te? *Da.* Sed si quid narrare cecepi, continuo dari
Tibi verba censes. *Si.* Falso. *Da.* Itaque hercle
nihil jam mutire audeo. 25

Si. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. *Da.*
Intellexti.

Sed nihilo fecius mox deferent puerum huc ante ostium:
Id ego jam nunc tibi renuntio, Here, futurum, ut sis sciens.
Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum consilio,
aut dolis.

Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo.

Si. Unde id scis? *Da.* Audivi, & credo. multa con-
currunt simul, 31

Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primum hæc
se e Pamphilo

Gravidam dixit esse: inventum est falsum: nunc,
postquam videt

Nuptias domi adparari, missa est ancilla ilico

Obstetricem arcessitum ad eam, & puerum ut adfer-
ret simul. 35

Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur nuptiae.

Si. Quid ais! cum intellexeras

Id consilii capere, cur non dixisti extemplo Pamphilo?

Da. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam
omnes nos quidem

Scimus, quam misere hanc amarit. nunc sibi uxorem
expetit. 40

Postremo id mihi da negotii. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: & id spero adjuvuros Deos.

Si. Imo abi intro: ibi me opperire, & quod parato
opus est, para. Non

A C T U S III. S C E N A III. 27

Non impulit me, haec nunc omnino ut crederem.
 Atque haud scio, an, quae dixit, sint vera omnia. 45
 Sed parvi pendo. illud mihi multo maximum 'st,
 Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. nunc Chremem
 Conveniam : orabo gnato uxorem : si impetro,
 Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias ?
 Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
 Si nolit, quin eum merito possim cogere. 51
 Atque adeo in ipso tempore eum ipsum obviam.

A C T U S III. S C E N A III.

SIMO. CHREMES.

Si. **J**UBEO Chremetem. *Ch.* O! te ipsum quaere-
 bam. *Si.* Et ego te. *Ch.* Optato advenis.
 Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie
 filiam

Meam nubere tuo gnato : id viso, tun' an illi insaniant.
Si. Ausculta paucis : & quid ego te velim, & tu quod
 quaeris, scies.

Ch. Ausculto : loquere quid velis.
Si. Per ego te Deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,
 Quae incepta a parvis; cum aetate adcrevit simul :
 Perque unicum gnatam tuam, & gnatum meum,
 Cujus tibi potestas summa servandi datur :
 Ut me adjuves in hac re : atque ita, ut nuptiae 10
 Fuerant futurae, fiant. *Ch.* Ah, ne me obsecra :
 Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atque olim quum dabam ?
 Si in rem est utrique, ut fiant, arcessi jube.
 Sed si ex ea re plus mali 'st, quam commodi 15

Utrique, id oro te, in commune ut consulas :
 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

Si. Imo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme :
 Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. *Ch.* Quid est?

Si. Irae sunt inter Glycerium & gnatum. *Ch.* Audio. 20
Si. Ita magnae, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulae.

Si. Profecto sic est. *Ch.* Sic hercle, ut dicam tibi :
 D Amantium

Amantium irae, amoris integratio 'st.

Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus libido occlusa 'st contumeliis: 25

Prius quam harum scelera, & lacrumae confictae dolis,
Reducant animum aegrotum ad misericordiam,

Uxorem demus. spero consuetudine

Et conjugio liberali devinctum, Chreme, 30

Dein facile ex illis sese emerfurum malis.

Cb. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,

Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Si. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

Cb. At istuc periculum in filia fieri, grave est.

Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit: 35

Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio.

At si corrigitur, quot commoditates, vide.

Principio, amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, & filiae invenies virum.

Cb. Quid istuc? si ita istuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier. 41

Si. Merito te semper maximi feci, Chreme.

Cb. Sed quid ais? *Si.* Quid? *Cb.* Qui scis eos nunc
discordare inter se?

Si. Ipsus mihi Davos, qui intimus est eorum consiliis, dixit:

Et is mihi suadet, nuptias quantum queam, ut maturem.

Num censes faceret, filium nisi sciret eadem haec velle?

Tute adeo jam ejus verba audies. heus, evocate huc
Davom. 47

Atque eccum: video ipsum foras exire.

A C T U S III. S C E N A IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

Da. AD te ibam. *Si.* Quidnam est?

Da. Cur non arcessitur? jam advesperaf-
cit. *Si.* Audin' tu illum?

Ego dudum non nihil veritus sum, Dave, abs te, ne
faceres idem,

Quod vulgus fervorum solet, dolis ut me deluderet,
Propterea

A C T U S III. S C E N A IV. 29

Propterea quod amat filius. *Da.* Egon' istuc facerem ?

Si. Credidi. 5

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.

Da. Quid ? *Si.* Scies :

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Da.* Tandem cognosti qui siem.

Si. Non fuerant nuptiae futurae. *Da.* Quid ? non ?

Si. Sed ea gratia

Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* Quid ais ! *Si.* Sic res est. *Da.* Vide !

Nunquam istuc quivi ego intelligere. vah ! consilium callidum. 10

Si. Hoc audi. ut hinc te intro ire jussi, opportune hic fit mihi obviam.

Da. Hem ! numnam periimus ? *Si.* Narro huic, quae tu dudum narraſti mihi.

Da. Quidnam audio ! *Si.* Gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Da.* Occidi.

Si. Hem ! quid dixti ? *Da.* Optume inquam factum !

Si. Nunc per hunc nulla 'ſt mora.

Ch. Domum modo ibo, ut apparetur, dicam : atque huc renuntio. 15

Si. Nunc te oro, Dave, quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.

Da. Ego vero ſolus. *Si.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.

Da. Faciam hercle ſedulo. *Si.* Potes nunc, dum animus irritatus eſt.

Da. Quieſcas. *Si.* Age igitur, ubi nunc eſt ipſus ?

Da. Mirum ni domi 'ſt.

Si. Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, dicam itidem illi. *Da.* Nullus ſum. 20

Quid cauſae 'ſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar via ?

Nihil eſt preci loci relictum. Jam perturbavi omnia : Herum feſelli ; in nuptias conjeci herilem filium ;

Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito
Pamphilo.

Hem astutias! quod si quiessem, nihil evenisset mali. 25
Sed eccum ipsum video. occidi.

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me praecipitem
darem.

A C T U S III. S C E N A V.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. **U**bi illic est scelus, qui me perdidit? *Da.* Per
rii. *Pa.* Atque hoc confiteor

Jure mihi obtigisse, quando quidem tam iners, tam
nulli consilii

Sum. fervon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam
id auferet.

Da. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc
devito malum. 5

Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
me, modo

Qui sum pollicitus, ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec quid me nunc faciam, scio. *Da.* Nec quid de
me: atque id ago sedulo.

Dicam, aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam
producam moram.

Pa. Ohe. *Da.* Visus sum. *Pa.* Ehodum, bone vir,
quid ais? viden' me tuis consiliis 10

Miserum impeditum esse? *Da.* At jam expediam.

Pa. Expedies? *Da.* Certe, Pamphile.

Pa. Nempe ut modo. *Da.* Immo melius, spero.

Pa. Oh, tibi ego ut credam, furcifer?

Tu rem impeditam & perditam restituas? hem! quo
fretus siem,

Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? *Da.* Dixti. *Pa.*

Quid meritis? *Da.* Crucem. 15

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam.
Pa. Hei mihi, Cum

A C T U S IV. S C E N A I. 31

Cum non habeo spatium, ut de te fumam supplicium,
ut volo.

Namque hoc tempus, praecavere mihi me, haud te
ulcisci, finit.

A C T U S IV. S C E N A I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Cb. **H**OC CINE est credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis

Alterius sua ut comparent commoda? ah!

Idne' sit verum! immo id est genus hominum pessimum,

In denegando modo quis pudor paululum adest; 6

Post ubi tempus promissa est jam perfici,

Tum coacti, necessario se aperiunt:

Et timent: & tamen res cogit denegare.

Ibi tum eorum impudentissima oratio est, 10

Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi?

Heus, proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides?

Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,

Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.

Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo injuri-
am hanc expostulem? 15

Ingeram mala multa? atque aliquis dicat, nihil pro-
moveris.

Multum: molestus certe ei fuero; atque animo mo-
rem gessero.

Pa. Charine, & me, & te imprudens, nisi quid Dî re-
spiciunt, perdidisti.

Cb. Itane, imprudens? tandem inventa 'st causa. sol-
visti fidem.

Pa. Quid tandem? *Cb.* Etiam nunc me ducere istis
dictis postulas?

Pa. Quid istuc est? *Cb.* Postquam me amare dixi,
complacita est tibi.

Heu me miserum! qui tuum animum ex animo spe-
ctavi meo.

Pa. Falsus es. *Cb.* Nonne tibi satis esse hoc visum so-
lidum est gaudium, Nisi

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres ?

Habeas. *Pa.* Habeam ? ah ! nescis, quantis in malis
verfer miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines,
Meus carnufex. *Cb.* Quid istuc tam mirum est, de
te si exemplum capit ?

Pa. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem
meum.

Cb. Scio. cum patre altercasti dudum : & is nunc
propterea tibi 29

Succenset : nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

Pa. Immo etiam, quo tu minus scis aerumnas meas :

Hae nuptiae non adparabantur mihi :

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

Cb. Scio : tu coactus tua voluntate es. *Pa.* Mane. 34

Nondum scis. *Cb.* Scio equidem illam ducturum esse te.

Pa. Cur me enicas ? hoc audi : nunquam destitit

Instare, ut dicerem, me esse ducturum, patri :

Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

Cb. Quis homo istuc ? *Pa.* Davos. *Cb.* Davos ! *Pa.*
Davos omnia. 39

Cb. Quamobrem ? *Pa.* Nescio : nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Cb. Factum hoc est, Dave ? *Da.* Factum. *Cb.* Hem !
quid ais, scelus ?

At tibi Di dignum factis exitium duint.

Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias

Inimici vellent ; quod, nisi hoc, consilium darent ?

Da. Deceptus sum, at non defatigatus. *Cb.* Scio. 46

Da. Hac non successit, alia adgrediemur via.

Nisi id putas, quia primo processit parum,

Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

Pa. Immo etiam : nam satis credo, si advigilaveris, 50

Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,

Conari manibus, pedibus, noctesque & dies,

Capitis periculum adire, dum prosim tibi. Tuum

ACTUS IV. SCENA II. 33

Tuum' est, si quid praeter spem evenit, mihi ignoscere. 55

Parum succedit quod ago : at facio sedulo.

Vel melius tute reperi : me missum face.

Pa. Cupio : restitue, in quem me accepisti, locum.

Da. Faciam. *Pa.* At jam hoc opus est. *Da.* Hem! est, mane : concepuit a Glycerio ostium.

Pa. Nihil ad te. *Da.* Quaero. *Pa.* Hem! nunc cinea

demum ? *Da.* At jam hoc tibi inventum dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. **J**AM, ubi ubi eris, inventum tibi curabo, & mecum adductum

Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.

Pa. Mysis, quid est ? *My.* Hem, Pamphile, optume

te mihi offers. *Pa.* Quid est ?

My. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se venias ; 4

Videre aitte cupere. *Pa.* Vah! perii: hoc malum integrascit.

Siccine me atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier !

Nam idcirco arcessor, nuptias quod mihi adparari sensit.

Ch. Quibus quidem quam facile potuerat quiesci, si hic quiesset.

Da. Age, si hic non insanit fatis sua sponte, instiga.

My. Atque aedepol
Ea res est ; propterea que nunc misera in moerore est.

Pa. Mysis,

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deferturum :

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.

Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores. valeant,

Qui inter nos discidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

My. Resipisco. *Pa.* Non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est. 15

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat, Quo

Quo minus hae fierent nuptiae, volo: sed si id non poterit,
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse, ut credat.

Quis videor? *Cb.* Miser aequae, atque ego. *Da.* Con-
filium quaero. *Cb.* Fortis.

Pa. Scio quid conere. *Da.* Hoc ego tibi profecto ef-
fectum reddam.

Pa. Jam hoc opus est. *Da.* Quin jam habeo. *Cb.* Quid
est? *Da.* Huic, non tibi habeo, ne erres.

Cb. Sat habeo. *Pa.* Quid facies? cedo. *Da.* Dies
mihi hic ut fit fatis vereor.

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum
credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento
estis.

Pa. Ego hanc visam. *Da.* Quid tu? quo hinc te agis?

Cb. Verum vis dicam? *Da.* Immo etiam.

Narrationis incipit mihi initium. *Cb.* Quid me fiet? 26

Da. Eho tu impudens, non fatis habes, quod tibi di-
eculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? *Cb.* Dave, attamen.
Da. Quid ergo?

Cb. Ut ducam. *Da.* Ridiculum. *Cb.* Huc face ad me
ut venias, si quid poteris.

Da. Quid veniam? nihil habeo. *Cb.* Attamen si quid.

Da. Age, veniam. *Cb.* Si quid, 30

Domi ero. *Da.* Tu Mysis, dum exeo, parumper ope-
rire me hic.

My. Quapropter? *Da.* Ita factum est opus. *My.* Matura.

Da. Jam, inquam, hic adero.

A C T U S IV. S C E N A III.

MYSIS. DAVUS.

My. **N**IHILNE esse proprium cuiquam! Dî vosstram
fidem!

Summum bonum esse heræ putavi hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quovis loco

Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Laborem!

A C T U S IV. S C E N A IV. 35

Laborem! facile hic plus mali est, quam illic boni. 5
 Sed Davus exit. mi homo, quid istuc obsecro 'st?
 Quo portas puerum? *Da.* Myfis, nunc opus est tua
 Mihi ad hanc rem exprompta memoria atque astutia.
My. Quidnam incepturus? *Da.* Accipe a me hunc ocus,
 Atque ante nostram januam adpone. *My.* Obsecro, 10
 Humine? *Da.* Ex ara hinc fume verbenas tibi,
 Atque eas substerne. *My.* Quamobrem id tute non facis?
Da. Quia, si forte opus sit ad herum jusjurandum mihi,
 Non adposuisse, ut liquido possim. *My.* Intelligo,
 Nova nunc religio in te istaec incessit, cedo? 15
Da. Move ocus te, ut quid agam, porro intelligas,
 Prô Juppiter!*My.* Quid est? *Da.* Sponsae pater intervenit.
 Repudio, quod consilium primum intenderam.
My. Nescio quid narres. *Da.* Ego quoque hinc ab dextera
 Venire me adsimulabo: tu, ut subservias 20
 Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
 Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
 Manebo: ne quod vostrum remorer commodum.

A C T U S IV. S C E N A IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. **R**EVERTOR, postquam, quae opus fuere ad nuptias
 Gnatae, paravi, ut jubeam arcessi. sed quid hoc?
 Puer hercle 'st. mulier, tun' adposuisti hunc? *My.* Ubi
 illic est?
Ch. Non mihi respondes? *My.* Nusquam est. vae mi-
 serae mihi! 4
 Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* Dî vostram fidem!
 Quid turbae est apud forum! quid illic hominum litigant!
 Tum annona cara 'st. quid dicam aliud, nescio.
My. Cur tu obsecro hic me solam? *Da.* Quae est haec
 fabula?
 Eho, Myfis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
My. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Da.* Quem
 ego igitur rogem, 10
 E Qui

Qui hic neminem alium videam ? *Cb.* Miror, unde sit.
Da. Dicturan' es quod rogo ? *My.* Au. *Da.* Concede
 ad dexteram.

My. Deliras ? non tute ipse ? *Da.* Verbum si mihi
 Unum, praeterquam quod te rogo, faxis, cave.

My. Male dicis ? *Da.* Unde 'st ? dic clare. *My.* A vo-
 bis. *Da.* Ha, ha, he. 15

Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix ?
Cb. Ab Andria 'st ancilla haec, quantum intelligo.

Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis ? *Cb.* Veni in tempore.

Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab janua. 20

Mane ; cave quoquam ex istoc excessis loco.

My. Dî te eradicent : ita me miseram territas.

Da. Tibi ego dico, an non ? *My.* Quid vis ? *Da.* An
 etiam rogas ?

Cedo, cujum puerum hic adposuisti ? dic mihi. 24

My. Tu nescis ? *Da.* Mitte id quod scio : dic quod rogo.

My. Vestri. *Da.* Cujus vestri ? *My.* Pamphili. *Da.*
 Hem ! quid ? Pamphili ?

My. Eho, an non est ? *Cb.* Recte ego semper fugi has
 nuptias.

Da. O facinus animadvertendum ! *My.* Quid clamitas ?

Da. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi ? 29

My. O hominem audacem ! *Da.* Verum. vidi Cantharam
 Suffarcinatam. *My.* Dîs pol habeo gratias,

Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberae.

Da. Nae illa illum haud novit, cujus causa haec incipit.

Chremes, si positum puerum ante aedes viderit,

Suam gnatam non dabit. tanto hercle magis dabit. 35

Cb. Non hercle faciet. *Da.* Nunc adeo, ut tu sis sciens,

Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam

Provolvam : teque ibidem pervolvam in luto.

My. Tu pol homo non es sobrius. *Da.* Fallacia

Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40

Civem Atticam esse hanc. *Cb.* Hem ! *Da.* Coactus legibus
 Eam

A C T U S IV. S C E N A V. 37

Eam uxorem ducet. *My.* Au! obsecro; an non civis est?

Cb. Jocularium in malum insciens pene incidi.

Da. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis.

Ausculata. *Cb.* Audivi jam omnia. *Da.* Anne tu omnia?

Cb. Audivi, inquam, a principio. *Da.* Audistin' obsecro?

Hem scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.

Hic ille est! non te credas Davom ludere.

My. Me miseram! nihil, pol, falsi dixi, mi senex.

Cb. Novi rem omnem. est Simo intus? *Da.* Est. 50

My. Ne me attingas, sceleste. si pol Glycerio non omnia haec.

Da. Eho, inepta, nescis quid sit actum? *My.* Qui sciam?

Da. Hic focer est. alio pacto haud poterat fieri, Ut sciret haec, quae volumus. *My.* Hem, praediceres.

Da. Paullum interesse censes, ex animo omnia, 55
Ut fert natura, facias, an de industria?

A C T U S IV. S C E N A V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

Cr. **I**N hac habitasse platea dictum 'st Chrysidem:
Quae sese inhoneste optavit parere hic divitias

Potius, quam in patria honeste pauper vivere.

Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter? video. salvete. *My.* Obsecro, 5

Quem video? estne hic Crito sobrinus Chrysidis?

Is est. *Cr.* O Mysis, salve. *My.* Salvos sis, Crito.

Cr. Itane Chrysis? hem! *My.* Nos quidem pol miseram perdidit.

Cr. Quid vos, quo pacto hic? fatin' recte? *My.* Nofne? sic

Ut quimus, ajunt, quando ut volumus, non licet. 10

Cr. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?

My. Utinam! *Cr.* An nondum etiam? haud auspicato huc me adtuli.

Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetuliffem pedem:

Semper enim dicta 'st ejus haec, atque habita 'st foror.
Quae illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem 15

Lites sequi, quam hic mihi fit facile atque utile,

Aliorum exempla commonent. simul arbitror,

Jam aliquem esse amicum & defensorem ei: nam fere

Grandiuscula jam profecta 'st illinc. clamitent,

Me sycophantam, hereditates persequi, 20

Mendicum. tum, ipsam despoliare non libet.

My. O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.

Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.

My. Maxume.

Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat fenex.

A C T U S V. S C E N A I.

CHREMES. SIMO.

Ch. S A T I S jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia 'st mea:

Satis periculi coepi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiae.

Si. Immo enim nunc quam maxime abs te postulo, atque oro, Chreme,

Ut beneficium verbis ininitum dudum, nunc re comprobas. 5

Ch. Vide, quam iniquus sis prae studio, dum efficias id quod cupis:

Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas.

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

Si. Quibus? *Ch.* Ah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria, 10
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias:

Ejus

ACTUS V. SCENA II. 39

Ejus labore, atque ejus dolore, gnato ut medicarer tuo.

Impetraſti : incoepi ; dum res tetulit. nunc non fert. feras.

Illam hinc civem eſſe ajunt : puer eſt natus. nos miſſos face.

Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,

Quibus id maxime utile eſt, illum eſſe quam deterrimum. 15

Nuptiarum gratia haec ſunt ficta, atque incepta omnia.

Ubi ea cauſa, quamobrem haec faciunt, erit adempta his, deſinent.

Ch. Erras : cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* Scio.

Ch. At vero vultu ; cum, ibi me adeſſe, neuter tum praefenſerat. 20

Si. Credo : & id facturas, Davos dudum praedixit mihi.

Et nescio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui, dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

Da. ANIMO nunc jam otioſo eſſe impero. *Ch.* Hem Davom tibi.

Si. Unde egreditur ? *Da.* Meo praefidio atque hoſpitis. *Si.* Quid illud mali eſt ?

Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus, non vidi. *Si.* Scelus

Quemnam hic laudat ? *Da.* Omnis res eſt jam in vado. *Si.* Ceſſo adloqui ?

Da. Herus eſt. quid agam ? *Si.* O ſalve bone vir. *Da.* Ehem Simo ! o noſter Chreme ! 5

Omnia apparatus jam ſunt intus. *Si.* Curaſti probe.

Da. Ubi voles, arceſſe. *Si.* Bene fane : id enimvero hinc nunc abeſt.

Etiam

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii 'st?

Da. Mihin'?

Si. Ita. *Da.* Mihine? *Si.* Tibi ergo. *Da.* Modo introii. *Si.* Quasi ego, quam dudum, rogem.

Da. Cum tuo gnato una. *Si.* Anne 'st intus Pamphilus? crucior miser. 10

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, carnufex?

Da. Sunt. *Si.* Cur igitur hic est? *Ch.* Quid illum censes? cum illa litigat.

Da. Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo ex me audias.

Nescio qui senex modo venit, illum, confidens, catus.

Quum faciem videas, videtur esse quantivis pretii. 15

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

Si. Quidnam adportas? *Da.* Nihil equidem, nisi quod illum audivi dicere.

Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire civem esse Atticam.

Si. Hem, Dromo, Dromo. *Da.* Quid est? *Si.* Dromo.

Da. Audi. *Si.* Verbum si addideris. *Dromo.*

Da. Audi, obsecro. *Dr.* Quid vis? *Si.* Sublimem hunc intro rape, quantum potes. 20

Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* Quamobrem? *Si.* Quia lubet. rape, inquam. *Da.* Quid feci? *Si.* Rape.

Da. Si quidquam invenies me mentitum, occidito. *Si.* Nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. *Da.* Tamen etsi hoc verum est? *Si.* Tamen.

Cura adservandum vinctum. atque audin'? quadrupedem constringito.

Age nunc jam, ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam, herum quid sit periculi fallere, &

Illi, patrem. *Ch.* Ah, ne faevi tantopere. *Si.* Q

Chreme,

Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum

ACTUS V. SCENA III. 41

Tantum laborem capere ob talem filium ?

Age, Pamphile, exi, Pamphile. ecquid te pudet ? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

Pa. **Q**UIS me volt ? perii. pater est. *Si.* Quid ais,
omnium ? *Cb.* Ah,

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

Si. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.

Ain' tandem ? civis Glycerium 'st ? *Pa.* Ita praedi-
cant.

Si. Ita praedicant ? o ingentem confidentiam ! 5

Num cogitat quid dicat ? num facti piget ?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat ?

Adeon' impotenti esse animo, ut praeter civium

Morem atque legem, & sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere studeat cum summo probro ? 10

Pa. Me miserum ! *Si.* Hem ! modone id demum sen-
sti, Pamphile ?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi ;

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ego ? cur me excrucio ? cur me macero ? 15

Cur meam senectutem hujus sollicito amentia ? an

Ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam ?

Immo habeat : valeat : vivat cum illa. *Pa.* Mi pater.

Si. Quid, mi pater ? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi invito patre. 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

Pa. Pater, licetne pauca ? *Si.* Quid dices mihi ?

Cb. Tamen, Simo, audi. *Si.* Ego audiam ? quid au-
diam,

Chreme ? *Cb.* At tandem dicat sine. *Si.* Age dicat,
sino.

Pa. Ego me amare hanc, fateor. si id peccare 'st, fa-
teor id quoque.

Tibi, pater, me dedo. quidvis oneris impone, impera.

Vis

Vis me uxorem ducere ? hanc vis amittere ? ut poterō, feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

Si. Adducas ! *Pa.* Sine, pater.

Ch. Aequum postulat. da veniam. *Pa.* Sine te hoc exorem. *Si.* Sino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chremes.

Ch. Pro peccato magno paullum supplicii fatis est patri.

A C T U S V. S C E N A IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. **M**ITTE orare : una harum quaevis causa me, ut faciam, monet :

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

Ch. Andrium ego Critonem video ? certe is est. *Cr.* Salvos sis, Chreme.

Ch. Quid tu Athenas, insolens ? *Cr.* Evenit. sed hiccine 'st Simo ?

Ch. Hic. *Si.* Men' quaeris ? eho tu Glycerium hinc civem esse ais ?

Cr. Tu negas ? *Si.* Itane huc paratus advenis ? *Cr.* 5
Qua de re ? *Si.* Rogas ?

Tunc impune haec facias ? tunc hic homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis ? Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas ? *Cr.* Sanusne es ?

Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas ? 10

Pa. Perii ! metuo, ut substet hospes. *Ch.* Si, Simo, hunc noris fatis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. *Si.* Hic vir sit bonus ?

Itane

Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est vero huic creden-
dum, Chreme?

Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod
moneam probe.

Si. Sycophanta. *Cr.* Hem! *Cb.* Sic, Crito, est hic:
mitte. *Cr.* Videat qui fiet.

Si mihi pergit, quae volt, dicere; ea, quae non volt,
audiet.

Ego istaec moveo, aut curo? non tu tuum malum ae-
quo animo ferēs?

Nam, ego quae dico, vera an falsa audieris, jam sciri
potest.

Atticus quidam olim navi fracta, apud Andrum eje-
ctus est,

Et istaec una parva virgo. tum ille egens, forte ap-
plicat

Primum ad Chryfidis patrem se. *Si.* Fabulam incep-
tat. *Cb.* Sine.

Cr. Itane vero obturbat? *Cb.* Perge. *Cr.* Tum is
mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo, sese esse At-
ticum.

Is ibi mortuus est. *Cb.* Ejus nomen? *Cr.* Nomen
tam cito tibi? Phania.

Cb. Hem, perii! *Cr.* Verum hercle opinor fuisse Pha-
niam: hoc certo scio,

Rhamnium se ajebat esse. *Cb.* O Juppiter! *Cr.* Ea-
dem haec, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere. *Cb.* Utinam id fit,
quod spero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? suamne esse ajebat? *Cr.* Non. *Cb.*
Cujam igitur? *Cr.* Fratris filiam.

Cb. Certe mea est. *Cr.* Quid ais? *Si.* Quid tu ais?
Pa. Arrige aures, Pamphile.

- Si.* Quî credis? *Cb.* Phania ille, frater meus fuit. *Si.*
Noram, & scio.
- Cb.* Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam perfe-
quens, proficiscitur.
- Tum illam relinquere hic est veritus; postilla nunc
primum audio,
- Quid illo fit factum. *Pa.* Vix sum apud me, ita ani-
mus commotus est metu, 34
- Spe,* gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
- Si.* Nae istam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pa.*
Credo, pater.
- Cb.* At mihi unus scrupulus etiam restat; qui me
male habet. *Pa.* Dignus es
- Cum tua religione, odio. nodum in scirpo quaeris.
Cr. Quid istuc est?
- Cb.* Nomen non convenit. *Cr.* Fuit hercle huic aliud
parvae. *Cb.* Quod, Crito?
- Numquid meministi? *Cr.* Id quaero. *Pa.* Egone hu-
jus memoriam patiar meae 40
- Voluptati obitare, cum egomet possim in hac re medi-
cari mihi?
- Non patiar. heus Chreme: quod quaeris, Pasibula 'st.
Cr. Ipsa 'st. *Cb.* Ea 'st.
- Pa.* Ex ipsa millies audivi. *Si.* Omneis nos gaudere
hoc, Chreme,
- Te credo, credere. *Cb.* Ita me Di ament, credo.
Pa. Quid restat, pater?
- Si.* Jam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. *Pa.* O
lepidum patrem! 45
- De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes. *Cb.*
Causa optuma 'st,
- Nisi quid pater ait aliud. *Pa.* Nempe. *Si.* Id scilicet.
Cb. Dos, Pamphile, est
- Decem talenta. *Pa.* Accipio. *Cb.* Propero ad filiam.
eho mecum, Crito:
- Nam illam me credo haud nosse. *Si.* Cur non illam
huc transferri jubes? *Pa.*

A C T U S V. S C E N A VI. 45

Pa. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negoti. *Si.* Non potest. 50

Pa. Qui non potest? *Si.* Quia habet aliud magis ex sese, & majus. *Pa.* Quidnam? *Si.* Vincit est.

Pa. Pater, non recte vincit est. *Si.* Haud ita iussi. *Pa.* Jube solvi, obsecro.

Si. Age fiat. *Pa.* At matura. *Si.* Eo intro. *Pa.* O faustum & felicem hunc diem!

A C T U S V. S C E N A V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

Ch. **P**ROVISO quid agat Pamphilus: atque eccum. *Pa.* Aliquis forsitan me putet

Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.

Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror,

Quod voluptates eorum propriae sunt: nam mihi immortalitas

Parta 'st, si nulla aegritudo huic gaudio intercesserit. 5
Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui haec narrem, dari?

Ch. Quid illud gaudii est? *Pa.* Davom video. nemo 'st, quem mallet, omnium.

Nam hunc scio mea solide solum gavifurum gaudia.

A C T U S V. S C E N A VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Da. **P**AMPHILUS ubinam hic est? *Pa.* Dave. *Da.* Quis homo 'st? *Pa.* Ego sum. *Da.* O Pamphile.

Pa. Nescis quid mihi obtigerit. *Da.* Certe: sed quid mihi obtigerit, scio.

Pa. Et quidem ego. *Da.* More hominum evenit, ut quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quam ego illud, quod tibi evenit boni.

Pa. Mea Glycerium suos parentes repperit. *Da.* O factum bene! *Ch.* Hem!

Pa. Pater amicus summus nobis. *Da.* Quis? *Pa.* Chremes. *Da.* Narras probe.

Pa. Nec mora ulla 'st, quin eam uxorem ducam. *Cb.* Num ille somniat

Ea, o jae vigilans voluit? *Pa.* Tum de puero, Dave? *Da.* Ah, desine.

Solus est, quem diligunt Dî. *Cb.* Salvos sum, si haec vera sunt.

Conloquar. *Pa.* Quis homo 'st? o Charine, in tempore ipso mihi advenis. 10

Cb. Bene factum. *Pa.* Audistin'? *Cb.* Omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes: facturum quae voles, scio esse omnia.

Pa. Memini. atque adeo longum est nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum:

Propere arcesse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? *Da.* Eo. 15

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur; Intus transfigetur, si quid est, quod restet. Ω Plaudite.

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S A N D R I A E.

P. T E R E N T I I

E U N U C H U S.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. L.
POSTUMIO ALBINO L. CORNE-
LIO MERULA AEDILIB. CURU-
LIB. EGERE L. AMBIVIUS TUR-
PIO L. ATILIUS PRAENESTI-
NUS TIBIIS DUABUS DEXTRIS.
GRAECA MENANDRU. ACTA II.
MODOS FECIT FLACCUS CLAU-
DI M. VALERIO C. FANNIO
COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGUS. PYTHIAS ancilla Thaidis.
PHAEDRIA adolescens, ama- CHREMES adolescens, frater
tor Thaidis. Pamphilae.
PARMENO servus Phaedriae. ANTIPHO adolescens.
THAIS meretrix. DORIAS ancilla Thaidis.
GNATHO parasitus Thra- DORUS eunuchus.
sonis. SANGA Centurio.
CHAEREA adolescens, ama- SOPHRONA nutrix Pam-
tor Pamphilae. philae.
THRASO miles, rivalis LACHES senex, pater Phae-
Phaedriae. driae & Chaeraeae.

P E R S O N A E M U T A E.

STRATO Elephantis Indicis SYRISCUS Ordinum ductor.
praefectus. SANNIO servus atriensis.
SIMALIO } Ordinum du- PAMPHILA adolescentula.
DONAX } Etres.

C. SUL-

C. SULPITHI APOLLINARIS
P E R I O C H A

IN TERENTII EUNUCHUM.

SOROREM falso dictitatum Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thrafo,
Ipsique donat: erat haec civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phaedria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam
Cum deperiret, dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem: sed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo, Phaedriam exorat Thrafo.

M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

CIVIS quidam Atheniensis filiam, cui Pamphilae, &
filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex iis
Pamphilam adhuc infantulam praedones rapuere e Sunio,
& mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui Rhodum ad-
vectam meretrici, quam amabat, dono dedit. Haec ac-
ceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia co-
epit educere: nemo ut esset, qui non utramque ex ipsa ge-
nitam esse arbitraretur. Thais, quae grandiuscula erat,
quum ad eam aetatem pervenisset, ut viris placere posset,
maternam, ut fit, vivendi rationem insecuta, cum hospi-
te quodam Athenas venit, qui eam postea moriens haere-
dem reliquit. Interea miles, Thrafo nomine, ad eam ad-
jecit animum: quumque cum ea per aliquod tempus consue-
visset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos
dies

dies vitam morte commutaverat, fraterque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod & formosa esset, & fidibus sciret, praeclare a se venditum iri. Forte accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut esset, quod amicae, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quaesierat, adjunxeratque sibi Phaedriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. Inaudi-verat interim etiam aliquid de Pamphila; jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, sororem illius esse, quae secum in maternis aedibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed quum cognosset de amore Phaedriae, puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phaedriam amabat ex animo, & Pamphilae recipiendae gratia quidvis sibi faciendum putabat: tandem, quum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi, cujus animum offenderat, probaturam; Phaedriam, ut militi gratificaretur, excludit. Postridie arcessito ei, atque aegre ferenti, tandem se purgat, multisque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phaedria, ut hujus bidui molestiam aequiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut eunuchum & Aethiopiissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, quum ex aedibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phaedriae frater natu minor Chaerea, ita ejus amore flagrare coepit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquievit, quam, ejus rei causa, ad Thaidem pro eunucho deductus est. Quid
plura

50 M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

plura? Thaide ad coenam cum milite profecta, virgini a Chaerea per vim vitium offertur. Turbae undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem et clientelam recipitur. Chaerea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti opera, admittitur.

PUBLII

PUBLII TERENTII Carthaginensis

EUNUCHUS.

PROLOGUS.

*SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
 Quam plurimis, & minime multos laedere,
 In his Poëta hic nomen profitetur suum.
 Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
 Existimabit esse, sic existimet : 5
 Responsum, non dictum esse, quia laesit prior,
 Qui bene vertendo, & eas describendo male,
 Ex Graecis bonis Latinas fecit non bonas.
 Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.
 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
 Prius, unde petitur, aurum quare sit suum,
 Quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi ;
 Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
 Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,
 Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi. 15
 Is ne erret moneo, & desinat laceffere.
 Habeo alia multa, quae nunc condonabitur ;
 Quae proferentur post, si perget laedere ;
 Ita, ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
 Menandri Eunuchum, postquam Aediles emerunt, 20
 Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
 Magistratus cum ibi adesset, occupta 'st agi.
 Exclamat, Furem, non Poëtam, fabulam
 Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen :
 Colacem esse Naevi & Plauti, veterem fabulam : 25
 Parasiti personam inde ablatam & militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentia 'st
 Poëtae : non qui furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
 Colax Menandri est : in ea est parasitus Colax, 30
 G Et*

52 E U N U C H U S.

Et miles gloriosus : eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Graeca. sed eas fabulas factas prius
 Latinas, scisse sese, id vero pernegat.
 Quod si personis iisdem uti aliis non licet : 35
 Quis magis licet, currentes Servos scribere,
 Bonas Matronas facere, Meretrices malas,
 Parasitum edacem, Gloriosum Militem,
 Puerum supponi, falli per Servum Senem,
 Amare, odisse, suspicari ? denique 40
 Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.
 Quare aequum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quae veteres factitarunt, si faciunt novi.
 Date operam, & cum silentio animadvertite,
 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

A C T U S I. S C E N A I.

PHAEDRIA. PARMENO.

Ph. QUID igitur faciam ? non eam ? ne nunc
 quidem,

Cum arcessor ultro ? an potius ita me comparem,
 Non perpeti meretricum contumelias ?

Excludit : revocat. redeam ? non, si me obsecret.

Pa. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque for-
 tius: 5

Verum si incipies, neque pertendes naviter :

Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,

Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans

Te amare, & ferre non posse : actum est ! ilicet !

Perisli ! eludet, ubi te victum fenserit. 10

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,

Herè. quae res in se neque consilium, neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore haec omnia insunt vitia : injuriae,

Suspiciones, inimicitiae, induciae, 15

Bellum, pax rursus. Incerta haec si tu postules

Ratione

ACTUS I. SCENA II. 53

Ratione certa facere, nihilo plus agas,
 Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
 Egone illam? quae illum? quae me? quae non?
 sine modo, 20

Mori me malim: sentiet qui vir fiam.
 Haec verba, una mehercle falsa lacrimula,
 Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,
 Restinguet: & te ultro accusabis: & dabis ei
 Ultro supplicium. *Pb.* O indignum facinus! nunc
 ego & 25

Illam scelestam esse, & me miserum, sentio:
 Et taedet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
 Vivus, videntque pereo: nec quid agam, scio.
Pa. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam
 queas

Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas: 30
 Et ne te afflictes. *Pb.* Itane suades? *Pa.* Si sapis:
 Neque, praeterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas: & illas, quas habet, recte feras.
 Sed eccia ipsa egreditur, nostri fundi calamitas.
 Nam quod nos capere oportet, haec intercipit. 35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

Tb. MISERAM me! vereor ne illud gravius Phae-
 dria

Tulerit, neve aliorum, atque ego feci, acceperit,
 Quod heri intromissus non est. *Pb.* Totus Parmeno,
 Tremo, horreoque, postquam aspexi hanc. *Pa.* Bo-
 no animo es:

Accede ad ignem hunc, jam calefces plus satis. 5

Tb. Quis hic loquitur? ehem, tun' hic eras, mi
 Phaedria?

Quid hic stabas? cur non recta introibas? *Pa.*
 Caeterum

De exclusione verbum nullum. *Tb.* Quid taces ?

Pb. Sane, quia vero hae mihi patent semper fores :

Aut quia sum apud te primus. *Tb.* Missa istaec face. 10

Pb. Quid missa ? o Thais, Thais, utinam esset mihi

Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret,

Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet :

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

Tb. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phaedria. 15

Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus dili-
gam,

Eo feci : sed ita erat res : faciendum fuit.

Pa. Credo, ut fit, misera prae amore exclusi hunc
foras.

Tb. Siccine ais, Parmeno ? age ! sed huc qua gratia

Te arcessi jussi, ausculta. *Pa.* Fiat. *Tb.* Dic mihi 20

Hoc primum, potin' est hic tacere ? *Pa.* Egone ? op-
tume.

Verum heus tu, hac lege tibi meam adstringo fidem :

Quae vera audivi, taceo, & contineo optume ;

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo pa-
lam est.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

Tb. Samia mihi mater fuit : ea habitabat Rhodi.

Pa. Potest taceri hoc. *Tb.* Ibi tum matri parvolam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Attica hinc abreptam. *Pb.* Civemne ? *Tb.* Ar-
bitror : 30

Certum non scimus : matris nomen & patris

Dicebat ipsa : patriam & signa caetera

Neque sciebat : neque per aetatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, e praedonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio. 35

Mater ubi accepit, coepit studiose omnia

Docere, educare, ita uti si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego

A C T U S I. S C E N A II. 55

Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam hospite,
Abii huc : qui mihi reliquit haec, quae habeo, omnia.

Pa. Utrumque hoc falsum est : effluet. *Tb.* Qui ist-
huc ? *Pa.* Quia

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit :
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te at-
tulit.

Tb. Ita 'st : sed sine me pervenire, quo volo.
Interea miles, qui me amare occeperat, 45

In Cariam est profectus. te interea loci
Cognovi. tute scis, post illa quam intumum
Habeam te : & mea consilia ut tibi credam omnia.

Pb. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *Pa.* Oh, du-
biumne id est ?

Tb. Hoc agite, amabo. Mater mea illic mortua 'st 50
Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.

Is ubi hanc forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, ilico
Producit, vendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus : emit eam dono mihi, 55
Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.

Is venit. postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo.
Ait, si fidem habeat, se iri praepositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim, 60
Sese relinquam, velle se illam mihi dare :

Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. *Pb.* Etiamne amplius ?

Tb. Nihil : nam quaesivi. nunc ego eam, mi Phaedria,
Multae sunt causae, quamobrem cupiam abducere : 65
Primum quod soror est dicta : praeterea ut suis
Restituam ac reddam : sola sum : habeo hic ne-
minem ;

Neque amicum, neque cognatum : quamobrem, Phae-
dria,

Cupio

56 E U N U C H U S.

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
 Id, amabo ! adjuta me, quo id fiat facilius. 70
 Sine illum priores partes hosce aliquot dies
 Apud me habere. nihil respondes ? *Pb.* Pessuma,
 Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam ?
Pa. Eu noster ! laudo. tandem perdoluit. vir es.
Pb. At ego nesciebam quorsum tu ires ? parvola 75
 Hinc est abrepta : eduxit mater pro sua :
 Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis.
 Nempe omnia haec nunc verba huc redeunt denique ;
 Ego excludor : ille recipitur : qua gratia ?
 Nisi illum plus amas, quam me : & istam nunc ti-
 mes, 00
 Quae advecta est, ne illum talem praeripiat tibi.
Tb. Egon' id timeo ? *Pb.* Quid te ergo sollicitat ? cedo.
 Num solus ille dona dat ? nuncubi meam
 Benignitatem sensisti in te claudier ?
 Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia 85
 Ancillulam, relictis rebus omnibus,
 Quaesivi ? porro Eunuchum dixti velle te,
 Quia solae utuntur his reginae ; repperi.
 Heri minas viginti pro ambobus dedi.
 Tamen contemptus abs te. haec habui in memoria. 90
 Ob haec facta abs te spernor. *Tb.* Quid istic, Phaedria ?
 Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbi-
 tror
 Id fieri posse maxime : verumtamen,
 Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.
Pb. Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres, 95
 Potius quam te inimicum habeam : si istuc crederem
 Sincere dici, quidvis possem perpeti.
Pa. Labascit, victus uno verbo. quam cito !
Tb. Ego non ex animo misera dico ? quam joco
 Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris ? 100
 Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum,

Saltem

A C T U S II. S C E N A I. 57

Saltem ut concedas solum? *Pb.* Siquidem biduum;
Verum ne fiant isti viginti dies.

Tb. Profecto non plus biduum, aut. *Pb.* Aut? nihil
moror.

Tb. Non fiet: hoc modo sine te exorem. *Pb.* Sci-
licet

Faciendum est quod vis. *Tb.* Merito amo te. *Pb.* Be-
ne facis. 105

Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:

Ita facere certum est: mos gerundus est Thaidi.

Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. *Pa.* Maxime.

Pb. In hoc biduum, Thais, vale. *Tb.* Mi Phae-
dria; 110

Et tu. numquid vis aliud? *Pb.* Egone quid velim?

Cum milite isto praesens, absens ut fies:

Dies noctesque me ames: me desideres:

Me somnies: me expectes: de me cogites:

Me speres: me te oblectes: mecum tota sis: 110

Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.

Tb. Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat
fidem,

Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.

Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120

Cordi esse quemquam cariorem hoc Phaedria.

Et quidquid hujus feci, causa virginis

Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum

Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem:

Et is hodie venturum ad me constituit domum. 125

Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

A C T U S II. S C E N A I.

PHAEDRIA. PARMENO.

Pb. **F**AC, ita ut jussi; deducantur isti. *Pa.* Faci-
am. *Pb.* At diligenter.

Pa. Fiet. *Pb.* At mature. *Pa.* Fiet. *Pb.* Satin' hoc
mandatum 'st tibi? *Pa.* Ah!

Rogi-

Rogitare ? quasi difficile fit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis, Phaedria,
Quam hoc peribit ! *Pb.* Ego quoque una perco, quod
mihi est carius.

Ne istuc tam iniquo patiare animo. *Pa.* Minime :
quin effectum dabo.

Sed numquid aliud imperas ?

Pb. Munus nostrum ornato verbis ; quod poteris : &
istum aemulum,

Quod poteris, ab ea pellito.

Pa. Memini, tametsi nullus moneas. *Pb.* Ego rus
ibo, atque ibi manebo. 10

Pa. Censeo. *Pb.* Sed heus tu. *Pa.* Quid vis ? *Pb.*
Censen' posse me obfirmare,

Et perpeti, ne redeam interea ? *Pa.* Tene ? non her-
cle arbitror.

Nam aut jam revertere : aut mox noctu te adigent hor-
sum infomnia.

Pb. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dor-
miam.

Pa. Vigilabis lassus : hoc plus facies. *Pb.* Ah, nihil
dicis, Parmeno. 15

Ejiciunda hercle haec est mollities animi : nimis me
indulgeo.

Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum
triduum ? *Pa.* Hui !

Univorsum triduum ? vide quid agas. *Pb.* Stat fen-
tentia.

Pa. Di boni, quid hoc morbi est ? adeon' homines
immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse ? hoc nemo
fuit 20

Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magis
continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit ? at at ! hic quidem
est parasitus Gnatho

Militis:

A C T U S II. S C E N A II. 59

Militis : ducit secum una virginem dono huic. papae !
Facie honesta : mirum, ni ego me turpiter hodie hic
dabo

Cum meo decrepito hoc Eunucho : haec superat ipsam
Thaidem. 25

A C T U S II. S C E N A II.

GNATHO. PARMENO.

Gn. **D**I immortales ! homini homo quid praestat !
stulto intelligens !

Quid interest ! hoc adeo ex hac re venit in mentem
mihi.

Conveni hodie adveniens quemdam mei loci hinc at-
que ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligu-
rierat bona.

Video sentum, squalidum, aegrum, pannis annisque
obsitum. 5

Quid istuc, inquam, ornati est ? quoniam miser quod
habui, perdidit. hem,

Quo redactus sum ! omnes noti me, atque amici dese-
runt.

Hic ego illum contempsi prae me. Quid, homo, in-
quam, ignavissime ?

Itan' parasti te, ut spes nulla reliqua in te fiet tibi ?

Simul consilium cum re amisti ? viden' me ex eodem
ortum loco ? 10

Qui color, nitor, vestitus, quae habitudo est corporis !

Omnia habeo, neque quidquam habeo. Nihil cum
est, nihil desit tamen.

At ego infelix, neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid ? tu his rebus credis fieri ? tota erras
via.

Olim isti fuit generi quondam quaestus apud seclum
prius. 15

Hoc novum est aucupium : ego adeo hanc primus in-
veni viam.

H

F.ſt

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum
volunt,

Nec sunt: hos confector. Hisce ego non paro me ut
rideant;

Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul.
Quidquid dicunt, laudo: id rursus si negant, laudo
id quoque. 20

Negat quis? nego: ait? aio. Postremo imperavi e-
gomet mihi

Omnia assentari. Is quaestus nunc est multo uberrimus.

Pa. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum
ex stultis insanos facit.

Gn. Dum haec loquimur, interea loci ad macellum
ubi advenimus;

Concurrunt laeti mi obviam cupidinarii omnes, 25
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes;
Quibus & re salva, & perdita profueram, & profum
saepe.

Salutant: ad coenam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto honore,
Et tam facile victum quaerere: ibi homo coepit me
obsecrare, 30

Ut sibi liceret discere id de me: sectari jussi,
Si potis est, tanquam Philosophorum habent discipli-
nae ex ipsis

Vocabula, Parasiti item ut Gnathonici vocentur,

Pa. Viden', otium, & cibus quid faciat alienus? *Gn.*
Sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad coenam ut
veniat? 35

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum: salva res est: nimirum hic homines
frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere. *Pa.* Hic hoc mu-
nere arbitrantur

ACTUS II. SCENA II. 61

Suam Thaidem esse. *Gn.* Plurima falute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur? *Pa.*

Statur. *Gn.* Video. 40

Num quidnam quod nolis, vides? *Pa.* Te. *Gn.* Cre-
do : at numquid aliud ?

Pa. Qui dum ? *Gn.* Quia tristis es. *Pa.* Nihil equi-
dem. *Gn.* Ne fis : sed quid videtur

Hoc tibi mancipium ? *Pa.* Non malum hercle. *Gn.*
Uro hominem. *Pa.* Ut falsus animi 'st !

Gn. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse ?

Pa. Hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos : omnium rerum, heus, viciffitudo
est. 45

Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum
reddam :

Ne sursum, deorsum curfites, neve usque ad lucem vi-
giles.

Ecquid beo te ? *Pa.* Men' ? papae ! *Gn.* Sic soleo a-
micos. *Pa.* Laudo.

Gn. Detineo te fortasse : tu profectus alio fueras.

Pa. Nusquam. *Gn.* Tum tu igitur paululum da mihi
operae : fac ut admittar 50

Ad illam. *Pa.* Age modo, nunc tibi patent fores hae,
quia istam ducis.

Gn. Num quem evocari hinc vis foras ? *Pa.* Sine,
biduum hoc praetereat :

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Nae tu istas, faxo, calcibus saepe insultabis frustra.

Gn. Etiam nunc hic stas, Parmeno ? eho ! numnam
hic relictus custos, 55

Ne quis forte internuntius clam a Milite ad istam cur-
fitet ?

Pa. Facete dictum. mira vero Militi quae placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror quid ex Piraeo abierit : nam ibi custos publice
est nunc.

62 E U N U C H U S,

Non temere est ; & properans venit : nescio quid circumspectat.

A C T U S II. S C E N A III.

CHAEREA. PARMENO.

Cb. **O**CCIDI.
Neque virgo est usquam : neque ego, qui
illam e conspectu amisi meo.

Ubi quaeram ? ubi investigem ? quem perconter ?
quam insistam viam ?

Incertus sum : una haec spes est ; ubi ubi est, diu celari
non potest.

O faciem pulchram ! deleo omnes dehinc ex animo
mulieres. 5

Taedet cotidianarum harum formarum. *Pa.* Ecce autem
alterum.

Nescio quid de amore loquitur. o infortunatum senem !

Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque dices
Fuisse illum alterum, praeterea hujus rabies quae dabit. .

Cb. Ut illum Di Deaque senium perdant, qui me
hodie remoratus est : 10

Meque adeo, qui restiterim : tum autem, qui illum
floci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salve. *Pa.* Quid tu es tristis ?
quidve es alacris ?

Unde is ? *Cb.* Egone ? nescio hercule, neque unde
eam, neque quorsum eam.

Ita prorsum oblitus sum mei.

Pa. Qui, quaeso ? *Cb.* Amo. *Pa.* Hem ! *Cb.* Nunc,
Parmeno, te ostendes, qui vir fies. 15

Scis te mihi saepe pollicitum esse ; Chaerea, aliquid
inveni

Modo quod ames : in ea re utilitatem ego faciam ut
cognoscas meam :

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congregabam
clanculum.

Pa.

A C T U S II. S C E N A III. 63

Pa. Age, inepte! *Cb.* Hoc hercle factum est: fac sis
nunc promissa appareant:

Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20
Haud similis virgo est virginum nostrarum; quas ma-
tres student

Demissis humeris esse, victo pectore, ut graciles fi-
ent;

Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: dedu-
cunt cibum.

Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas.

Itaque ergo amantur. *Pa.* Quid tua istaec? *Cb.* No-
va figura oris. *Pa.* Papae! 25

Cb. Color verus, corpus solidum, & fucci plenum.

Pa. Anni? *Cb.* Anni? sexdecim.

Pa. Flos ipse. *Cb.* Hanc tu mihi vel vi, vel clam,
vel precario

Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

Pa. Quid? virgo, cuja est? *Cb.* Nescio hercle. *Pa.*

Unde est? *Cb.* Tantumdem. *Pa.* Ubi habitat?

Cb. Ne id quidem. *Pa.* Ubi vidisti? *Cb.* In via.

Pa. Qua ratione illam amifisti? 30

Cb. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo:
Nec quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis
bonae

Felicitates omnes adversae fient.

Pa. Quid hoc est sceleris? *Cb.* Perii. *Pa.* Quid fa-
ctum est? *Cb.* Rogas?

Patris cognatum, atque aequalem, Archidemidem, 35

Novistin? *Pa.* Quidni? *Cb.* Is, dum sequor hanc,
fit mihi obviam.

Pa. Incommode hercle. *Cb.* Immo enimvero infelici-
ter:

Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.

Illum liquet mihi dejerare, his mensibus

Sex septem prorsum non vidisse proximis, 40

Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.

Eho!

Eho ! nonne hoc monstri simile 'st ? quid ais ? *Pa.*
Maxume.

Cb. Continuo adcurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.

Heus ! heus ! tibi dico, Chaerea, inquit. restiti. 45

Scin' quid ego te volebam ? dic. cras est mihi

Judicium. quid tum ? ut diligenter nunties

Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.

Dum haec dicit, abiit hora. rogo numquid velit ?

Recte ; inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem, 50

Illa sese interea commodum huc advorterat

In hanc nostram plateam. *Pa.* Mirum, ni hanc dicit,
modo

Huic quae data est dono. *Cb.* Huc cum advenio, nul-
la erat.

Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem ?

Cb. Verum : parasitus cum ancilla. *Pa.* Ipsa est :
ilicet ! 55

Define : jam conclamatum est. *Cb.* Alias res agis.

Pa. istuc ago equidem. *Cb.* Nostin quae sit ? dic mihi:

Aut vidistin' ? *Pa.* Vidi, novi : scio, quo abducta sit.

Cb. Eho, Parmeno mi, nostin' ? *Pa.* Novi. *Cb.* Et
scis ubi fiet ?

Pa. Huc deducta est ad meretricem Thaidem : ei do-
no data est. 60

Cb. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc ?

Pa. Miles Thraaso,

Phaedriae rivalis. *Cb.* Duras fratris partes praedicas.

Pa. Immo enim si scias, quod donum huic dono con-
tra comparet :

Tum magis id dicas. *Cb.* Quodnam quaeso hercle ?

Pa. Eunuchum. *Cb.* Illum ne obsecro

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem,
mulierem ? 65

Pa. Isthunc ipsum. *Cb.* Homo quatietur certe cum
dono foras.

Sed

ACTUS II. SCENA III. 65

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *Pa.* Haud diu est.

Cb. Perii! nunquamne etiam me illam vidisse? ehadum dic mihi;

Estne, ut fertur, forma? *Pa.* Sane. *Cb.* At nihil ad nostram hanc. *Pa.* Alia res est.

Cb. Obsecro hercle, Parmeno, fac ut potiar. *Pa.* Faciam sedulo, ac

Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud vis? *Cb.* Quo nunc is? *Pa.* Domum,

Ut mancipia haec, ita ut iussit frater, deducam ad Thaidem.

Cb. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

Pa. Quid ita? *Cb.* Rogitas? summa forma semper conservam domi

Videbit: conloquetur: aderit una in unis aedibus: 75
Cibum nonnumquam capiet cum ea: interdum propter dormiet.

Pa. Quid si nunc tute fortunatus fias? *Cb.* Qua re, Parmeno?

Responde. *Pa.* Capias tu illius vestem. *Cb.* Vestem? quid tum postea?

Pa. Pro illo te ducam. *Cb.* Audio. *Pa.* Te esse illum dicam. *Cb.* Intellego.

Pa. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum dicebas modo: 80

Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque te quisquam noyit, neque scit qui fies.

Praeterea forma, & aetas ipsa est, facile ut pro Eunuchoprobes.

Cb. Dixti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari. Age, eamus intro: nunc jam orna me; abduc, duc, quantum potes.

Pa.

Pa. Quid agis? jocabar equidem. *Cb.* Garris. *Pa.*
Perii. quid ego egi miser? 86

Quo tridis? perculeris jam tu me. tibi equidem dico,
mane.

Cb. Eamus. *Pa.* Pergin? *Cb.* Certum est. *Pa.* Vi-
de ne nimium calidum hoc sit modo.

Cb. Non est profecto: sine. *Pa.* At enim istaec in me
cudetur faba. *Cb.* Ah!

Pa. Flagitium facimus. *Cb.* An id flagitium est, si
in domum meretriciam 90

Deducar; & illis crucibus, quae nos, nostramque a-
dolescentiam.

Habent despiciatam, & quae nos semper omnibus cru-
ciant modis,

Nunc referam gratiam; atque eas itidem fallam, ut
ab illis fallimur?

An potius haec pati? aequum est fieri, ut a me luda-
tur dolis.

Quod qui rescierint, culpent: illud merito factum om-
nes patent. 95

Pa. Quid istuc? si certum est facere, facias: verum,
ne post conferas

Culpam in me. *Cb.* Non faciam. *Pa.* Jubesne?
Cb. Jubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. *Pa.* Di-
vortant bene.

A C T U S III. S C E N A I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Th. **M**AGNAS vero agere gratias Thais mihi?
Gn. Ingenteis. *Th.* Ain' tu? laeta 'st?
Gn. Non tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero ferio

Triumphat. *Pa.* Huc proviso, ut ubi tempus fiet,

Deducam. sed eccum Militem. *Th.* Est istuc da-
tum

5
Profecto,

A C T U S III. S C E N A I. 67

Profecto, ut grata mihi sint, quae facio, omnia.

Gn. Advorti hercle animum. Tb. Vel rex semper
maxumas

Mihi agebat, quidquid feceram : aliis non item.

Gn. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis saepe in se transmovet, qui habet sal, 10
Quod in te est. Tb. Habes. Gn. Rex te ergo in o-
culis. Tb. Scilicet.

Gn. Gestire. Tb. Vero : credere omnem exercitum,
Consilia. Gn. Mirum. Tb. Tum sicubi eum satias
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat :
Requiescere ubi volebat ; quasi. nostin' ? Gn. Scio : 15
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. Tb. Te-
nes.

Tum me convivam solum abducebat sibi. Gn. Hui !
Regem elegantem narras. Tb. Immo sic homo est :
Perpaucorum hominum. Gn. Immo nullorum, arbi-
tror,

Si tecum vivit. Tb. Invidere omnes mihi : 20
Mordere clanculum : ego non flocci pendere.

Illi invidere misere. verum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis praefecerat.

Is ubi molestus magis est ; quaeso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperium in belluas ? 25
Gn. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papae!

Jugularas hominem. quid ille ? Tb. Mutus ilico.
Gn. Quidni esset ? Pa. Dii vestram fidem ! hominem
perditum

Miserumque, & illum sacrilegum. Tb. Quid illud,
Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
Nunquid tibi dixi ? Gn. Nunquam : sed narra, ob-
secro.

Plus milliès audivi. Tb. Una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum : coepit ad id alludere,

Et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens?

Lepus tute es, & pulpamentum quaeris? *Gn.* Ha, ha, he!

Th. Quid est? *Gn.* Facete, lepide, laute: nihil supra. Tuum ne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.

Th. Audieras? *Gn.* Saepe; & fertur in primis. *Th.* Meum est.

Gn. Dolet, dictum imprudenti adolescenti & libero. 40

Pa. At te Dî perdant. *Gn.* Quid ille, quaeso? *Th.* Perditus.

Rifu omnes, qui aderant, emoriri. denique

Metuebant omnes jam me. *Gn.* Non injuria.

Th. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi?

Quod eam me amare suspicata 'st? *Gn.* Nihil minus.

Immo auge magis suspicionem. *Th.* Cur? *Gn.* Rogas? 45

Scin' si quando illa mentionem Phaedriae

Facit, aut si laudat, te ut male urat. *Th.* Sentio.

Gn. Id ut ne fiat, haec res sola est remedio.

Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam

Continuo: si quando illa dicet, Phaedriam

Intromittamus commissatum: tu, Pamphilam

Cantatum provocemus. si laudabit haec

Illius formam: tu hujus contra. denique

Par pari referto; quod eam mordeat.

Th. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho. 35

Gn. Quando illud, quod tu das, exspectat, atque amat:

Jam dudum te amat: jam dudum illi facile fit,

Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas. 60

Th. Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitaras. caeterum

Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

Th. AUDIRE vocem visa sum modo militis.

A Atque ecce. salve, mi Thraso. *Thr.* O
Thais mea,

Meum suavium, quid agitur ? ecquid nos amas
De fidicina istac ? *Pa.* Quam venuste ! quod dedit
Principium adveniens ! *Th.* Plurimum merito tuo. 5
Gn. Eamus ergo ad coenam : quid stas ? *Pa.* Hem
alterum :

Ex homine hunc natum dicas. *Thr.* Ubi vis, non
moror.

Pa. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran', Thais, quopiam es ? *Th.* Ehem ! Parmeno,
Bene fecisti : hodie itura. *Pa.* Quo ? *Th.* Quid ?
hunc non vides ? 10

Pa. Video, & me taedet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phaedria. *Thr.* Quid stamus ? cur non imus hinc ?

Pa. Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quae volumus, convenire & conloqui.
Thr. Perpulchra credo dona, aut nostris similia. 15

Pa. Res indicabit. heus, jubete istos foras
Exire, quos jussi, ocius. procede tu huc.

Ex Aethiopia est usque haec. *Thr.* Hic sunt tres mi-
nae.

Gn. Vix. *Pa.* Ubi tu es, Dore ? accede huc. hem
Eunuchum tibi !

Quam liberali facie, quam aetate integra ! 20

Th. Ita me Di ament, honestus est. *Pa.* Quid tu ais,
Gnatho ?

Numquid habes, quod contempnas ? quid tu autem,
Thraso ?

Tacent : satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palaestra, in musicis : quae liberum
Scire aequum est adolescentem, solertem dabo. 25

Thr. Ego illum Eunuchum, si opus sit, vel sobrius.

Pa. Atque haec qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, & sua causa excludi caeteros.

Neque pugnās narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat, quod quidam facit: 30

Verum ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

Thr. Apparet servum hunc esse domini pauperis
Miserique. *Gn.* Nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti. 35

Pa. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes putō
Homines: nam qui huic animum assentari induxeris,
E flamma petere te cibum posse arbitror.

Thr. Jamne imus? *Tb.* Hos prius introducā, & quae
volo,

Simul imperabo: post continuo exeo. 40

Thr. Ego hinc abeo, tu istam opperire. *Pa.* Haud
convenit

Una ire cum amica imperatorem in via.

Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

Gn. Ha, ha, he. *Thr.* Quid rides? *Gn.* Istuc quod
dixi modo:

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45

Sed Thais exit. *Thr.* Abi prae, curre, ut sint domi
Parata. *Gn.* Fiat. *Tb.* Diligenter, Pythias,

Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,

Ut ores, primum ut maneat: si id non commodum est,

Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito. 50

Py. Ita faciam. *Tb.* Quid? quid aliud volui dicere?

Ehem, curate istam diligenter virginem:

Domī adfītis, facite. *Thr.* Eamus. *Tb.* Vos me sequimini.

A C T U S III. S C E N A III.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. **P**ROFECTO quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit haec Thais mihi magnum
malum:

Ita

Ita me video ab ea astute labefactarier.
 Jam tum cum primum jussit me ad se arcessier ;
 Roget quis, quid tibi cum illa ? ne noram quidem ; 5
 Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit.
 Ait, rem divinam fecisse, & rem seriam
 Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio,
 Dolo malo haec fieri omnia : ipsa accumbere
 Mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere. 10
 Ubi friget, huc evasit : quam pridem pater
 Mihi & mater mortui essent. dico, jam diu.
 Rus Sunii ecquod haberem, & quam longe a mari ?
 Credo ei placere hoc : sperat se a me avellere.
 Postremo, ecqua inde parva perisset soror ? 5
 Ecquis cum ea una ? quid habuisset, cum perit ?
 Ecquis eam possset noscere ? Haec cur quaeritet ?
 Nisi si illa forte, quae olim periit parvula
 Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
 Verum ea si vivit, annos nata 'st fedecim, 20
 Non major. Thais, quam ego sum, majuscula 'st.
 Misit porro orare, ut venirem, serio.
 Aut dicat quod volt ; aut molesta ne fiet :
 Non hercle veniam tertio. Heus, heus. *Py.* Ecquis hic ?
Cb. Ego sum Chremes. *Py.* O capitulum lepidissimum ! 25
Cb. Dico ego mihi infidias fieri. *Py.* Thais maximo
 Te orabat opere, ut cras redires. *Cb.* Rus eo.
Py. Fac amabo. *Cb.* Non possum, inquam. *Py.* At
 tu apud nos hic mane,
 Dum redeat ipsa. *Cb.* Nihil minus. *Py.* Cur, mi
 Chremes ?
Cb. Malam rem ! hinc abis ? *Py.* Si istuc ita certum
 est tibi, 30
 Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. *Cb.* Eo.
Py. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

E U N U C H U S,
A C T U S III. S C E N A IV.

A N T I P H O.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piraeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chaerea
am ei rei

Praefecimus : dati annuli : locus, tempus constitutum
est.

Praeteriit tempus : quo in loco dictum est, parati ni-
hil est.

Homo ipse nusquam est : neque scio quid dicam, aut
quid coniectem. 5

Nunc mihi hoc negoti caeteri dedere, ut illum quae-
ram :

Idque adeo visam, si domi est. Quisnam hic a Thai-
de exit ?

Is est, an non est ? ipse est. quid hoc hominis ! qui
hic ornatu' est ?

Quid illud mali est ? nequeo satis mirari, neque con-
jicere.

Nisi quidquid est, procul hinc lubet prius, quid sit,
sciscitari. 10

A C T U S III. S C E N A V.

CHAEREA. ANTIPHO.

Ch. **N**UMQUIS hic est ? nemo est. numquis hinc
me sequitur ? nemo homo 'st.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium ? pro Jup-
piter !

Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita aegritudine ali-
qua.

Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi, 5
Qui me sequatur quoquo eam ; rogitando obtundat,
enecet :

Quid gestiam, aut quid laetus sim : quo pergam, un-
de emergam : ubi siem

Vestitum

A C T U S III. S C E N A V. 73

Vestitum hunc nactus, quid mihi quaeram : fanus sim,
anne infaniam ?

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video
velle, inibo.

Chaerea, quid est, quod sic gestis ? quid sibi hic ve-
stitus quaerit ? 10

Quid est, quod laetus sis ? quid tibi vis ? fatin' fanus ?
quid me adspectas ?

Quid taces ? *Cb.* O festus dies hominis ! amice ! salve.
Nemo 'st hominum, quem ego nunc magis cuperem
videre quam te.

An. Narra istuc quaeso quid fiet. *Cb.* Immo ego te
obsecro hercle ut audias.

Nostin' hanc, quam amat frater ? *An.* Novi, nempe,
opinor Thaidem. 15

Cb. Istam ipsam. *An.* Sic commemineram. *Cb.*
Quaedam hodie est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem praedicem, aut
laudem, Antipho :

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum spe-
ctator siem ?

In hac commotus sum. *An.* Ain' tu ? *Cb.* Primam
dices, scio, si videris.

Quid multa verba ? amare coepi. forte fortuna domi
Erat quidam Eunuchus, quem mercatus fuerat frater
Thaidi : 21

Neque is deductus etiamdum ad eam. submonuit me
Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. *An.* Quid id est ? *Cb.*
Tacitus citius audies.

Ut vestem cum eo mutem, & pro illo jubeam me illuc
deducier.

An. Pro Eunuchon' ? *Cb.* Sic est. *An.* Quid ex ea re
tandem ut caperes commodi ? 25

Cb. Rogas ? viderem, audirem, essem una, qua cum
cupiebam, Antipho,

Num

Num parva causa, aut parva ratio 'st? traditus sum
mulieri.

Illa ilico ubi me accepit, laeta vero ad se abducit do-
mum :

Commendat virginem. *An.* Cui? tibine? *Cb.* Mihi.
An. Satis tuto tamen.

Cb. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat : & mihi,
ne abscedam, imperat : 30

In interiore parte ut maneam solus cum sola. annuo,
Terram intuens modeste. *An.* Miser ! *Cb.* Ego, inquit,
ad coenam hinc eo.

Abducit secum ancillas : paucae, quae circum illam es-
sent, manent,

Novitiae puellae. continuo haec, adornant, ut lavet.

Adhortor, properent. dum apparatus, virgo in con-
clavi sedet, 35

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictu-
ra haec : Jovem

Quo pacto Danaae misisse ajunt quondam in gremi-
um imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare coepi. & quia consimilem
luserat

Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaude-
bat mihi :

Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas
tegulas 40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mu-
lieri.

At quem Deum? qui templa coeli summa sonitu con-
cutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita
feci, ac lubens.

Dum haec mecum reputo, arcessitur lavatum interea
virgo :

It, lavit, redit. deinde eam in lectum illae conlocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit una, heus

tu, inquit, Dore, Cape

A C T U S IV. S C E N A I. 75

Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lavamus :

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

An. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem :

Qui esset status, flabellum tenere te afinum tantum. 50

Cb. Vix elocuta 'st hoc, foras simul omnes prouunt se.

Abeunt lavatum : perstrepunt, ita ut fit domini ubi absunt.

Interea somnus virginem opprimit : ego limis spectro, Sic per flabellum clanculum : simul alia circumspecto, Satin' explorata sint. video esse : pessulum ostio obdo. 55

An. Quid tum ? *Cb.* Quid ? quid tum ? fatue. *An.* Fateor. *Cb.* An ego occasionem

Mihi ostentatam, tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,

Amitterem ? tum pol ego is essem vere, qui simulabar.

An. Sane hercle ut dicis. sed interim de symbolis quid actum est ?

Cb. Paratum est. *An.* Frugi es : ubi ? domin' ? *Cb.* Immo apud libertum Discum. 60

An. Perlonge 'st : sed tanto ocius properemus. muta vestem.

Cb. Ubi mutem ? perii : nam domo exulo nunc : metuo fratrem,

Ne intus fit : porro autem, pater ne rure redierit jam.

An. Eamus ad me : ibi proximum est, ubi mutes. *Cb.* Recte dicis.

Eamus : & de istac simul, quo pacto porro possim 65 Potiri, consilium volo capere una tecum. *An.* Fiat.

A C T U S IV. S C E N A I.

D O R I A S.

ITA me Dii bene ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo misera,

K

Ne

Ne quam ille hodie infanus turbam faciat, aut vim
Thaidi.

Nam postquam iste advenit Chremes adolescens, fra-
ter virginis,

Militem rogat, ut illum admitti jubeat. ille continuo
irasci :

Neque negare audere. Thais porro iastare, ut homi-
nem invitet. 5

Id faciebat retinendi illius causa : quia illa, quae cu-
piebat

De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis : mansit. ibi illa cum illo sermonem
occipit.

Miles vero sibi putare adductum ante oculos aemu-
lum :

Voluit facere contra huic aegre. heus ! inquit, puer,
Pamphilam 10

Arcesse, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime
gentium :

In convivium illam ? miles tendere. inde ad jurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit : dat mihi ut au-
feram.

Hoc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducet,
scio.

A C T U S IV. S C E N A II.

P H A E D R I A.

DUM rus eo, coepi egomet mecum inter vias,
Ita ut sit ubi quid in animo est molestiae,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem. quid opus est verbis ? dum haec
puto,

Praeterii imprudens villam. longe jam abieram, 5

Cum sensi. redeo rursus, male vero me habens.

Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti.

Ocepi mecum cogitare : Hem ! biduum hic

Manendum est soli sine illa ? quid tum postea ?

Nihil

A C T U S IV. S C E N A III. 77

Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia 'st, 10
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea

Amare haud nihil est. villam praetereo sciens.

Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

A C T U S IV. S C E N A III.

PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.

Py. **U**Bi ego illum scelerosum, misera, atque im-
pium inveniam? aut ubi quaeram?

Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? Pb.

Perii! hoc quid fit vereor.

Py. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus
est virginem,

Vestem omnem miserae discidit: tum ipsam capillo
conscidit.

Pb. Hem! Py. Qui nunc si detur mihi, 5
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem vene-
fico!

Pb. Nescio, quid profecto absente nobis turbatum 'st
domi.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quaeris,
Pythias?

Py. Ehem Phaedria, egon'? quem quaeram? abi
hinc, quo dignus, cum donis tuis

Tam lepidis. Pb. Quid istuc est rei? 10

Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas
turbas dedit!

Virginem, quam herae dono dederat miles, vitiavit.

Pb. Quid ais!

Py. Perii. Pb. Temulenta es. Py. Utinam sic fient,
qui mihi male volunt!

Do. Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam mon-
stri fuit?

Pb. Infanis: qui istuc facere Eunuchus potuit? Py.
Ego illum nescio 15

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque cum rogites, quid sit, audeat dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet : etiam hoc misera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Pb.* Nequeo mirari satis,

Quo ille abire ignavus possit longius ; nisi si domum Forte ad nos rediit. *Py.* Vise amabo, num sit. *Pb.* Jam faxo scies. 21

Do. Perii ! obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.

Py. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos :

Sed nihil potesse : verum miserae non in mentem venerat :

Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisisssem virginem.

A C T U S IV. S C E N A IV.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

Pb. **E**XI foras, sceleste ! at etiam restitas, Fugitive ? prodi, male conciliate. *Do.* Obsecro. *Pb.* Oh !

Illud vide ; os ut sibi distorsit carnufex !

Quid huc reditio 'st ? quid vestis mutatio ?

Quid narras ? paullum si cessassem, Pythias, 5
Domi non offendissem : ita jam adornabat fugam.

Py. Habesne hominem, amabo ? *Pb.* Quidni habeam ? *Py.* O factum bene !

Do. Istuc pol vero bene. *Py.* Ubi est ? *Pb.* Rogitas ? non vides ?

Py. Videam ? obsecro quem ? *Pb.* Hunc scilicet. *Py.* Quis hic est homo ?

Pb. Qui ad vos deductus hodie est. *Py.* Hunc oculis suis 10

Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria.

Pb.

ACTUS IV. SCENA IV. 79

Pb. Non vidit? *Py.* An tu hunc credidisti esse, obsecro,

Ad nos deductum? *Pb.* Nam quem? alium habui neminem. *Py.* Au!

Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat Honesta facie & liberali. *Pb.* Ita visus est 15

Dudum, quia varia veste exornatus fuit:

Nunc eo tibi videtur foedus, quia illam non habet.

Py. Tace obsecro; quasi vero paullum interfiet.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu vero videre velles, Phaedria. 20

Hic est vetus, vietus, veterinosus, senex,

Colore mustellino. *Pb.* Hem, quae haec est fabula?

Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.

Eho tu! emin' ego te? *Do.* Emisti. *Py.* Jube, mihi denuo

Respondeat. *Pb.* Roga. *Py.* Venistin' hodie ad nos? negat. 25

At ille alter venit, annos natus sedecim,

Quem secum adduxit Parmeno. *Pb.* Age dum, hoc mihi expedi

Primum: istam quam habes, unde habes, vestem? taces?

Monstrum hominis! non dicturus? *Do.* Venit Chaerea.

Pb. Fraterne? *Do.* Ita. *Pb.* Quando? *Do.* Hodie. *Pb.*

Quam dudum? *Do.* Modo. 30

Pb. Quicum? *Do.* Cum Parmenone. *Pb.* Norasne eum prius?

Do. Non. nec quis esset, unquam audieram dicier.

Pb. Unde igitur fratrem meum esse sciebas? *Do.* Parmeno

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem. *Pb.* Occidi.

Do. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras. 35

Py. Jam satis credis sobriam esse me, & nihil mentitam tibi?

Jam

80 E U N U C H U S.

Jam fatis certum est, virginem vitiatam esse? *Pb.*

Age nunc, bellua,

Credis huic quod dicit? *Py.* Quid isti credam? res ipsa indicat.

Pb. Concede istuc paululum. audin' ? etiam nunc paululum. fat est.

Dic dum hoc rursus : Chaerea tuam vestem detraxit tibi ?

Do. Factum. *Pb.* Et ea est indutus ? *Do.* Factum. *Pb.* Et pro te huc deductus est ? *Do.* Ita.

Pb. Juppiter magne ! ô scelestum atque audacem hominem ! *Py.* Vae mihi !

Etiam nunc non credis, indignis nos esse irrisas modis ?

Pb. Mirum ni tu credis quod iste dicit. quid agam nescio.

Heus ! negato rursus. possumne ego hodie ex te exculpere

Verum ? vidistin' fratrem Chaeream ? *Do.* Non. *Pb.* Non potest sine

Malo fateri, video: sequere hac : modo ait, modo negat.

Ora me. *Do.* Obsecro te vero Phaedria. *Pb.* I intro nunc jam. *Do.* Oi, ei,

Pb. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio. Actum est, siquidem tu me hic etiam nebulo ludificare.

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me vivere.

Dor. Sic est. *Py.* Inveniam pol hodie, parem ubi referam gratiam.

Sed nunc, quid faciendum censes, Dorias ? *Dor.* De istac rogas

Virgine ? *Py.* Ita. utrum taceamne, an praedicem ? *Dor.* Tu pol, si sapis,

Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis :

ACTUS IV. SCENA V. 81

Hac re, & te omni turba evolves, & illi gratum feceris.

Id modo dic, abisse Dorum. *Py.* Ita faciam. *Dor.* Sed videon' Chremem ?

Thais jam aderit. *Py.* Quid ita ? *Dor.* Quia cum inde abeo, jam tum inceperat

Turba inter eos. *Py.* Aufer aurum hoc : ego scibo ex hoc quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

Cb. **A**T at! data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.

Ac dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre sobrius!

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

Py. Chremes ! *Cb.* Quis est ? ehem *Pythias.* vah! quanto nunc formosior

Videre mihi, quam dudum ! *Py.* Certe tu quidem pol & multo hilarior.

Cb. Verbum hercle hoc verum est, sine Cerere & Libero friget Venus.

Sed *Thais* multo ante venit ? *Py.* Anne abiit jam a milite ?

Cb. Jamdudum : aetatem. lites sunt inter eos factae maxumae.

Py. Nihil dixit tum, ut sequerere sese ? *Cb.* Nihil, nisi abiens mihi innuit.

Py. Eho nonne id fat erat ? *Cb.* At nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus : nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam : miror ubi ego huic antevorterim.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

Tb. **C**REDO equidem illum jam adfuturum esse, ut
illam a me eripiat. sine veniat!

Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effodi-
entur.

Usque adeo ego illius ferre possum ineptias, & magni-
fica verba,

Verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur,
vapulabit.

Cb. Thais, ego jam dudum hic adsum. *Tb.* O mi
Chreme, te ipsum exspectabam. 5

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo
ad te attinere hanc

Omnem rem? *Cb.* Ad me? qui? quasi, istuc? *Tb.*
Quia dum tibi sororem studeo

Reddere & restituere, haec atque hujusmodi sum mul-
ta passa.

Cb. Ubi ea est? *Tb.* Domi apud me. *Cb.* Hem!
Tb. Quid est?

Educta ita, uti teque illaque dignum est. *Cb.* Quid
ais? *Tb.* Id quod res est. 10

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa quidquam
abs te pretii.

Cb. Et habetur, & referetur, Thais, a me, ita uti me-
rita es, gratia.

Tb. At enim cave, ne prius, quam hanc a me accipi-
as, amittas, Chreme.

Nam haec ea 'st; quam miles a me vi nunc ereptum
venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monu-
mentis.

Cb. Viden' tu illum, Thais? *Py.* Ubi sita 'st? *Tb.*
In risco. odiosa cessas?

Cb. Militem secum ad te quantas copias adducere?

Atat

ACTUS IV. SCENA VII. 83

Atat. *Tb.* Num formidolosus obsecro es, mi homo? *Cb.* Apage fis,
 Egon' formidolosus? nemo 'st hominum, qui vivat, minus.
Tb. Atque ita opus est. *Cb.* Hau! metuo, qualem tu me esse hominem existumes. 20
Tb. Immo hoc cogitato; quicum res tibi est, peregrinus est;
 Minus potens quam tu; minus notus, minus amicorum hic habens.
Cb. Scio istuc. Sed tu quod cavere possis, stultum admittere 'st.
 Malo ego, nos prospicere, quam hunc ulcisci, accepta injuria.
 Tu abi, atque obsera ostium intus, ego dum hinc transcurro ad forum.
 Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac. *Tb.* Mane.
Cb. Melius est. *Tb.* Mane. *Cb.* Omitte: jam adero. *Tb.* Nihil opus est istis, Chreme:
 Hoc modo dic, sororem illam tuam esse, & te parvam virginem
 Amisisse: nunc cognosse: signa ostende. *Py.* Adfunt.
Tb. Cape.
 Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'?
Cb. Probe. 30
Tb. Fac animo haec praesenti dicas. *Cb.* Faciam. *Tb.* Attolle pallium.
 Perii! huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

Thr. **H**ANCCINE ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
 Mori me fatius est. Simalio, Donax, Syrisce; sequimini.

L

Primum

84 B U N U C H U S.

Primum aedeis expugnabo. *Gn.* Recte. *Thr.* Virginem eripiam. *Gn.* Probe.

Thr. Male mulcabo ipsam. *Gn.* Pulchre. *Thr.* In medium huc agmen cum veſti, Donax :

Tu, Simalio, in ſiniſtrum cornu : tu, Syriſce, in dexterum.

Cedo alios : ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum ? *Sa.* Eccum adefſt.

Thr. Quid, ignave ? peniculon' pugnare, qui iſtuc huc portes, cogitas ?

Sa. Egon' ? Imperatoris virtutem noveram, & vim militum :

Sine fanguine hoc fieri non poſſe, qui abſtergerem vulnera ?

Thr. Ubi alii ? *Sa.* Qui, malum, alii ? ſolus Sannio fervat domi. 10

Thr. Tu hoſce inſtrue : hic ego ero poſt principia : inde omnibus ſignum dabo.

Gn. Illuc eſt ſapere ! ut hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cavet loco.

Thr. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *Cb.* Videntu, Thais, quam hic rem agit ?

Nimirum conſilium illud rectum eſt de occludendis aedibus.

Tha. Sane, quod tibi nunc vir videatur eſſe hic, nebulo magnus eſt. 15

Ne metuas. *Cb.* Quid videtur ? *Tha.* Fundam tibi nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto caederes : facerent fugam.

Thr. Sed eccam Thaidem ipſam video. *Gn.* Quam mox irruimus ? *Thr.* Mane.

Omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet.

Qui ſcis, an quae jubeam, ſine vi faciat ? *Gn.* Di voſtram fidem.

Quanti eſt ſapere ! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. *Thr.*

A C T U S IV. S C E N A VII. 85

Thr. Thais, primum hoc mihi responde; cum tibi do
istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? *Tha.* Quid tum
postea?

Thr. Rogitas? quae mihi ante oculos coram amato-
rem adduxti tuum!

Tha. Quid cum illo agas? *Thr.* Et cum eo clam te
subduxti mihi. 25

Tha. Lubuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi
vi mavis eripi.

Cb. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omni-
um. *Gn.* Ah, quid agis? tace.

Thr. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? *Cb.*
Tuam autem? Furcifer!

Gn. Cave sis; nescis, cui nunc male dicas viro. *Cb.*
Non tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic
turbæ coeperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique, meique semper me-
mineris.

Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem faci-
as inimicum tibi.

Cb. Diminuem ego caput tuum hodie, nisi abis. *Gn.*
Ain' vero, canis?

Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis?
quid cum illa rei tibi est?

Cb. Scibis: principio eam esse dico liberam. *Thr.*
Hem! *Cb.* Civem Atticam. *Thr.* Hui! 35

Cb. Meam sororem. *Thr.* Os durum! *Cb.* Miles,
nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad So-
phronam

Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam haec.
Thr. Tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? *Cb.* Prohibeo, inquam. *Gn.*
Audin' tu? hic furti se alligat.

Satis hoc tibi est? *Thr.* Idem hoc tu ais, Thais? *Tha.*

Quaere, qui respondeat. 40

Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* Quin redeamus: jam haec tibi aderit supplicans

Ultr. *Thr.* Credin' ? *Gn.* Immo certe. novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiant ultro. *Thr.* Bene putas.

Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* Ubi vis. *Gn.* Sangua, ita uti fortes decet

Milites, domi focique, fac vicissim ut memineris. 45

Sa. Jamdudum animus est in patinis. *Gn.* Frugi es.

Thr. Vos me hac sequimini.

A C T U S V. S C E N A I.

THAIS. PYTHIAS.

Th. **P**ERGIN', scelestâ, mecum perplexe loqui? Scio; nescio; abiit; audivi; ego non adfui.

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?

Virgo conscissa veste lacrumans obticet.

Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces? 5

Py. Quid tibi ego dicam, misera? illum Eunuchum negant

Fuisse. *Th.* Quis fuit igitur? *Py.* Iste Chaerea.

Th. Qui Chaerea? *Py.* Iste ephebus frater Phaedriae.

Th. Quid ais, venefica? *Py.* Atqui certo comperi.

Th. Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est? *Py.* Nescio; 10

Nisi amasse credo Pamphilam. *Th.* Hem! misera occidi.

Infelix! siquidem tu istaec vera praedicas.

Num id lacrumat virgo? *Py.* Id opinor. *Th.* Quid ais, sacrilega?

Istuccine interminata sum, hinc abiens, tibi?

Py. Quid facerem? ita ut tu justî, soli credita 'st. 15

Th. Scelestâ, lupo ovem commisisti. dispudet,

Sic

A C T U S V. S C E N A II. 87

Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?

Py. Hera mea tace; tace obsecro, salvae fumus:

Habemus hominem ipsum. *Tb.* Ubi is est? *Py.* Hem!

ad sinistram,

Videsne? *Tb.* Video. *Py.* Comprehendi jube, quantum potest.

Tb. Quid illo faciemus, stulta? *Py.* Quid facias, rogas?

Vide amabo! si non, quum aspicias, os impudens

Videtur. *Tb.* Non est. *Py.* Tum quae ejus confiden-

tia est!

A C T U S V. S C E N A II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

Ch. **A**PUD Antiphonem uterque, mater & pater,

Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo

Introire possem, quin viderent me. interim

Dum ante ostium sto; notus mihi quidam obviam

Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, 5

In angiportum quoddam desertum: inde item

In aliud, inde in aliud: ita miserrimus

Fui fugitando; ne quis me cognosceret.

Sed estne haec Thais, quam video? ipsa est: haereo.

Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi? 10

Tb. Adeamus. bone vir, Dore, salve: dic mihi,

Aufugistin? *Ch.* Hera, factum. *Tb.* Satin' id tibi placet?

Ch. Non. *Tb.* Credin' te impune habiturum? *Ch.* U-

nam hanc noxiam

Mitte: si aliam admisero unquam, occidito.

Tb. Num meam saevitiam veritus? *Ch.* Non. *Tb.* Quid

igitur? 15

Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

Tb. Quid feceras? *Ch.* Paululum quiddam. *Tb.* Eho!

paululum, impudens?

An paululum hoc esse tibi videtur, virginem

Vitiare civem? *Ch.* Conservam esse credidi.

Py. Conservam! vix me contineo, quin involem in 20

Capillum

Capillum. monstrum ; etiam ultro derisum advenit.
Tb. Abin' hinc, insana ? *Py.* Quid ita vero ? - debeam,
 Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim :
 Praesertim cum se servum fateatur tuum.
Tb. Missa haec faciamus. non te dignum, *Chaerea*, 25
 Fecisti. nam etsi ego digna hac contumelia
 Sum maxime ; at tu indignus, qui faceres tamen.
 Neque aedepol, quid nunc consilii capiam, scio,
 De virgine istac : ita conturbasti mihi
 Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30
 Ita ut aequum fuerat, atque ut studui, tradere :
 Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, *Chaerea*.
Cb. At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam
 Fore, *Thais*. saepe ex hujusmodi re quapiam, &
 Malo principio, magna familiaritas 35
 Conflata est. quid si hoc quispiam voluit Deus ?
Tb. Equidem pol in eam partem accipioque, & volo.
Cb. Immo ita quaeso. unum hoc scito : contumeliae
 Non me fecisse causa, sed amoris. *Tb.* Scio.
 Et pol propterea magis nunc ignosco tibi. 40
 Non adeo inhumano ingenio sum, *Chaerea*,
 Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
Cb. Te quoque jam, *Thais*, ita me Di bene ament, amo.
Py. Tum pol tibi ab istoc, hera, cavendum intelligo.
Cb. Non ausim. *Py.* Nihil tibi quidquam credo. *Tb.*
 Desinas. 45
Cb. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix fies.
 Ego me tuae commendo & committo fidei.
 Te mihi patronam capio, *Thais* : te obsecro :
 Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
Tb. Tamen si pater. *Cb.* Quid ? ah ! volet, certo scio : 50
 Civis modo haec fit. *Tb.* Paululum opperier
 Si vis : jam frater ipse hic aderit virginis :
 Nutricem arcessitum iit, quae illam aluit parvolam :
 In cognoscendo tute ipse aderis, *Chaerea*.
Cb. Ego vero maneo. *Tb.* Vin' interea, dum is venit, 55
 Domi

Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium?
Cb. Immo percupio. *Py.* Quam tu rem actura, obsecro, es?
Tb. Nam quid ita? *Py.* Rogitas? hunc tu in aedeis cogitas
 Recipere posthac? *Tb.* Cur non? *Py.* Crede hoc meae fidei,
 Dabit hic aliquam pugnam denuo. *Tb.* Au, tace obsecro.
Py. Parum perspexisse ejus videre audaciam. 61
Cb. Non faciam, Pythias. *Py.* Non pol credo, Chaerea,
 Nisi si commissum non erit. *Cb.* Quin, Pythias,
 Tu me servato. *Py.* Neque pol servandum tibi.
 Quidquam dare ausim, neque te servare: apage te. 65
Tb. Adest optume ipse frater. *Cb.* Perii hercle: obsecro,
 Abeamus intro, Thais: nolo me in via
 Cum hac veste videat. *Tb.* Quamobrem tandem? an
 quia pudet?

Cb. Id ipsum. *Py.* Id ipsum? virgo vero! *Tb.* I prae, sequor.
 Tu istuc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

A C T U S V. S C E N A I I I.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

QUID? quid venire in mentem nunc possit mihi?
 Quidnam? qui referam illi sacrilego gratiam,
 Qui hunc supposuit nobis? *Cb.* Move vero ocus
 Te, nutrix. *So.* Moveo. *Cb.* Video, sed nihil promotes.
Py. Jamne ostendisti signa nutrici? *Cb.* Omnia. 5
Py. Amabo! quid ait? cognoscitne? *Cb.* Ac memoriter.
Py. Bene, aedepol, narras: nam illi faveo virgini.
 Ite intro: jamdudum hera vos exspectat domi.
 Virum bonum eccum Parmenonem incedere
 Video. vide ut otiosus it, si Dîs placet! 10
 Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
 Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
 Post exhibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

A C T U S V. S C E N A I V.

PARMENO. PYTHIAS.

Pa. **R**EVIso, quidnam Chaerea hic rerum gerat.
 Quod si astu rem tractavit, Dî vostram fidem!
 Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno!
 Nam

Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum &
 Carissimum ab meretrice avara: virginem 5
 Quam amabat, eam confeci sine molestia,
 Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
 Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia & mores posset noscere: 10
 Mature ut quum cognorit, perpetuo oderit.
 Quae dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans.
 Quae, cum amatore suo quum coenant, liguriunt.
 Harum videre ingluviem, sordes, inopiam: 15
 Quam inhonestae solae sint domi, atque avidae cibi:
 Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent:
 Nosse omnia haec, salus est adolescentulis.
 Py. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
 Ulciscar: ut ne impune in nos illuferis. 20

A C T U S V. S C E N A V.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. **P**ROH fidem Deum! facinus foedum! o infeli-
 cem adolescentulum!
 O scelestum Parmenonem! qui istum huc adduxit. Pa.
 Quid est?
 Py. Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc
 effugi foras,
 Quae futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. O
 Juppiter!
 Quae illaec turba 'st? numnam ego perii? adibo. quid
 istuc, Pythias? 5
 Quid ais? in quem exempla fient? Py. Rogitas, au-
 dacissime?
 Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adoles-
 centulum,
 Dum studes dare verba nobis. Pa. Quid ita? aut
 quid factum 'st? cedo.
 Py. Dicam: virginem istam, Thaidi quae hodie dono
 data 'st, Scis

ACTUS V. SCENA V. 95

Scis eam hinc civem esse ; & fratrem ejus esse appri-
me nobilem ? 10

Pa. Nescio. *Py.* Atqui sic inventa 'st. eam iste vitia-
vit miser.

Ille ubi hoc rescivit factum, frater violentissimus.

Pa. Quidnam fecit ? *Py.* Colligavit primum eum mi-
seris modis. *Pa.* Hem !

Colligavit ? *Py.* Atque equidem orante, ut ne id face-
ret, *Thaide.*

Pa. Quid ais ? *Py.* Nunc minatur porro, sese id, quod
moechis solet : 15

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.* Qua
audacia

Tantum facinus audet ? *Py.* Quid ita tantum ? *Pa.*
An non tibi hoc maximum est ?

Quis homo pro moeCHO unquam vidit in domo me-
retricia

Prehendi quemquam ? *Py.* Nescio. *Pa.* At ne hoc ne-
sciatis, *Pythias,*

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.
Py. Hem, 20

Obsecro, an is est ? *Pa.* Ne quam in illum *Thais* vim
fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo ? *Py.* Vi-
de, *Parmeno,*

Quid agas, ne neque illi profis, & tu pereas : nam hoc
putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* Quid igi-
tur faciam miser ?

Quidve incipiam ? ecce autem video rure redeuntem
senem. 25

Dicam huic, an non ? dicam hercle, etsi mihi mag-
num malum

Scio paratum : sed necesse est, huic ut subveniat. *Py.*
Sapis.

M

Ego

Ego abeo intro: tu isti narra omnem rem ordine, ut factum fiet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

La. **E**X meo propinquo rure hoc capio commodi, Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.

Ubi satias coepit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipse est.

Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium? 5

Pa. Quis homo 'st? ehem, saluum te advenire, here, gaudeo.

La. Quem praestolare? *Pa.* Perii! lingua haeret metu.

La. Hem! quid est? quid trepidas? fatin' salve? dic mihi.

Pa. Here, primum te arbitrari, quod res est, velim: Quidquid hujus factum est, culpa non factum est mea. 10

La. Quid? *Pa.* Recte sane interrogasti: oportuit Rem praenarrasse me. Emit quendam Phaedria Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* Cui? *Pa.* Thaidi.

La. Emit! perii hercle. quanti? *Pa.* Viginti minis.

La. Actum est. *Pa.* Tum quandam fidicinam amat hic Chaerea. 15

La. Hem! quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix fiet?

An in Astu venit? aliud ex alio malum.

Pa. Here, ne me spectes: me impulsore haec non facit.

La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer, Si vivo! sed istuc quidquid est, primum expedi. 20

Pa. Is pro illo Eunuchio ad Thaidem deductus est.

La. Pro Eunuchon'! *Pa.* Sic est. hunc pro moecho postea

Compre-

A C T U S V. S C E N A VIII. 93

Comprehendere intus, & confrinxere. *La.* Occidi.
Pa. Audaciam meretricum specta. *La.* Numquid est
Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25
Reliquum? *Pa.* Tantum est. *La.* Cesso huc intro-
rumpere?

Pa. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re fit
malum :

Nisi quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali.
Nam jam diu aliquam causam quaerebat fenex, 30
Quamobrem insigne aliquid faceret his. Nunc rep-
perit.

A C T U S V. S C E N A VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. **N**UMQUAM aedepol quidquam jam diu, quod
magis vellem evenire,
Mihi evenit, quam quod modo fenex intro ad nos ve-
nit errans.

Mihi solae ridiculo fuit, quae, quid timeret, sciebam.

Pa. Quid hoc autem 'st? *Py.* Nunc id prodeo, ut con-
veniam Parmenonem.

Sed ubi, obsecro, is est? *Pa.* Men' quaerit haec? *Py.*
Atque eccum video. adibo. 5

Pa. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? per-
gin'? *Py.* Perii,

Defessa jam sum misera te ridendo. *Pa.* Quid ita? *Py.*
Rogitas?

Nunquam, pol, hominem stultiorem vidi, nec videbo.
ah,

Non possum satis narrare, quos ludos praebueris intus.
At etiam primo callidum & disertum credidi homi-
nem. 10

Quid? illicone credere ea, quae dixi, oportuit te?

An poenitebat flagitii, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicā-
res?

M 2

Nam

94 E U N U C H U S.

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid est? jam scis te periisse?

Pa. Hem! quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? *Py.* nimium.

Pa. Si quidem istuc impune habueris. *Py.* Verum?

Pa. Reddam hercle. *Py.* Credo.

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare.

Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas Flagitiis, & eundem indicas. uterque in te exempla edent.

Pa. Nullus sum. *Py.* Hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.

Pa. Egomet meo indicio, miser, quasi forex, hodie perii.

A C T U S V. S C E N A VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. Quid nunc? qua spe, aut quo consilio hue imus? quid inceptas, Thraso?

Th. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. *Gn.* Quid est?

Th. Qui minus, quam Hercules servivit Omphalae? *Gn.* Exemplum placet.

Utinam tibi commigari videam sandalio caput!

Sed fores crepuere ab ea. *Th.* Perii! quid hoc autem est mali?

Hunc ego numquam videram etiam. quidnam properans hinc profilit?

A C T U S V. S C E N A IX.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

Ch. POPULARES! ccquis me vivit hodie fortunatior?

Nemo

A C T U S V. S C E N A IX. 95

Nemo hercle quisquam : nam in me plane Dî potestatem suam

Omnem ostendere : cui tam subito tot contigerint commoda.

Pa. Quid hic laetus est ? *Cb.* O Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector ! scin' me in quibus sum gaudiis ?

Scis Pamphilam meam inventam civem ? *Pa.* Audivi. 5

Cb. Scis sponsam mihi ?

Pa. Bene, ita me Dî ament, factum. *Gn.* Audin' tu illum, quid ait ? *Cb.* Tum autem Phaedriae

Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo : una st domus.

Thais patri se commendavit in clientelam & fidem :

Nobis dedit se. *Pa.* Fratris igitur Thais tota' st ? *Cb.* Scilicet. 10

Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus : miles pellitur foras.

Cb. Tum tu, frater ubi ubi est, fac quam primum haec audiat. *Pa.* Visam domum.

Tb. Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim ?

Gn. Sine dubio, opinor. *Cb.* Quid commemorem primum, aut laudem maxime ?

Illumne, qui mihi consilium dedit, ut facerem : an me, qui ausus sum 15

Incipere ? an fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit :

Quae tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem ?

An mei patris festivitatem, & facilitatem ? ô Juppiter !

Serva obsecro haec nobis bona. *Pb.* Dî vestram fidem ! incredibilia

Parmeno modo quae narravit. sed ubi est frater ? *Cb.* Praesto adest. 20

Pb.

Pb. Gaudeo. *Cb.* Satis credo. nihil est Thaide hac tua,
frater, dignius

Quod ametur : ita nostrae est omni fautrix familiae.

Pb. Mihi illam laudas ? *Th.* Perii ! quanto minus spei
est, tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* Quid vis faciam ?
Th. Perfice hoc

Precibus, pretio, ut haeream in parte aliqua tandem
apud Thaidem. 25

Gn. Difficile est. *Th.* Si quid collibuit, novi te. hoc si
effeceris,

Quod vis donum & praemium a me optato, id opta-
tum feres.

Gn. Itane ? *Th.* Sic erit. *Gn.* Si efficio hoc, postulo,
ut mihi tua domus,

Te presente, absente, pateat : invocato ut sit locus

Semper. *Th.* Do fidem, futurum. *Gn.* Accingar. *Pb.*

Quem hic ego audio ? 30

O Thrafo ! *Th.* Salvete. *Pb.* Tu fortasse, quae facta
hic sint, nescis.

Th. Scio. *Pb.* Cur ergo in his ego te conspicio regi-
onibus ?

Th. Vobis fretus. *Pb.* Scin' quam fretus ? miles, e-
dico tibi,

Si te in platea offendero hac post unquam, quod dicas
mihi,

Alium quaerebam, iter hac habui : periisti. *Gn.* Eia,
haud sic decet.

Pb. Dictum est. *Gn.* Non cognosco vestrum tam su-
perbum. *Pb.* Sic erit.

Gn. Prius audite paucis ; quod quum dixerō, si pla-
cuerit,

Facitote. *Pb.* Audiamus. *Gn.* Tu concede paullum
istuc, Thrafo.

Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer
velim,

Me

A C T U S V. S C E N A IX. 97

Me hujus quidquid facio, id facere maxime causa
mea :

Verum idem si vobis prodest, vos non facere, insci-
tia 'st. 40

Pb. Quid id est? *Gn.* Militem ego rivalem recipien-
dum censeo. *Pb.* Hem!

Recipiendum! *Gn.* Cogita modo. tu hercle cum illa,
Phaedria,

Et libenter vivis: etenim bene libenter victitas.

Quod es, paullum est: & necesse est multum accipe-
re Thaidem, 45

Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo.

Ad omnia haec magis opportunus, nec magis ex usu
tuo

Nemo 'st: principio & habet quod det, & dat nemo
largius.

Fatuus est, infulsus, tardus: fertit noctesque & dies.

Neque tu istum metuas ne amet mulier: facile pellas,
ubi velis.

Pb. Quid agimus? *Gn.* Praeterea hoc etiam, quod
ego vel primum puto: 50

Accipit hominem nemo melius profus, neque pro-
lixius.

Pb. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.
Cb. Idem ego arbitror.

Gn. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in
vestrum gregem

Recipiatis: fatis diu hoc jam saxum volvo. *Pb.* Re-
cipimus. 55

Cb. Ac libenter. *Gn.* At ego pro istoc, Phaedria, &
tu Chaerea,

Hunc comedendum & deridendum vobis propino. *Cb.*
Placet.

Pb. Dignus est. *Gn.* Thraso! ubi vis, accede. *Th.*
Obsecro te, quid agimus?

Gn.

98 E U N U C H U S.

Gn. Quid ? isti te ignorabant : postquam eis mores ostendi tuos,

Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas, 60

Impetravi. Th. Bene fecisti : gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.

Gn. Dixin' ego in hoc inesse vobis Atticam elegantiam ?

Pb. Nihil praetermissum est. ite hac. *Ω.* Vos valet, & plaudite.

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S E U N U C H I

P. TERENTII

P. T E R E N T I I
HEAUTONTIMORUMENOS,
 ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNE-
 LIO LENTULO L. VALERIO FLACCO AE-
 DILIBUS CURULIBUS. EGER UNT L. AM-
 BIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRAE-
 NESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS
 CLAUDII. GRAECA EST MENANDRU. AC-
 TA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS; DEINDE
 DUABUS DEXTRIS. ACTA III. EDITA M.
 JUVENTIO ET M. SEMPRONIO COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGUS.	DROMO, <i>servus Menedemi.</i>
ANTIPHILA, <i>amica Cliniae.</i>	MENEDEMUS, <i>Cliniae pater.</i>
BACCHIS, <i>amica Clitiphonis.</i>	NUTRIX.
CHREMES, <i>Clitiphonis pater.</i>	PHRYGIA, <i>ancilla.</i>
CLINIA, <i>Menedemi filius.</i>	SOSTRATA, <i>Cbremetis uxor.</i>
CLITIPHO, <i>Cbremetis filius.</i>	SYRUS, <i>servus Cbremetis.</i>

P E R S O N A E M U T A E.

ARCHONIDES, <i>senex.</i>	PHANOCRATES, <i>senex.</i>
CRITO, <i>senex.</i>	PHILTERA, <i>anus.</i>
PHANIA, <i>senex.</i>	SIMUS, <i>senex.</i>

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

IN TERENTII HEAUTONTIMORUMENON.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam
 Amantem Antiphilam compulit durus pater:
 Animique sese angebat, facti poenitens.
 Mox ut reversus est, clam patrem divoritur
 Ad Clitiphonem, is amabat scortum Bacchidem,
 Cum arcefferet cupitam Antiphilam Clinia,
 Ut ejus Bacchis venit amica, ac fervolae
 Habitum gerens Antiphila, factum id, quo patrem
 Suum celaret Clitipho: hic technis Syri
 Decem minas meretriculae aufert a fene.
 Antiphila Clitiphonis reperitur foror.
 Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

N

M. ANT.

M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

CHremes Sostratae uxori gravidae imperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret. Fuit haec immanitas in veterum moribus, ut, quum fera nulla sit, quae foetus suos non diligat, ipsi quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa (ut est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit : sed pauperculae cuidam anui Corinthiae, Philterae nomine, exponendam dedit : etiamque, muliebri quadam superstitione, anulum, de digito detractum suo, iussit, ut una cum puella exponeret. Id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellae saluti fuit ; ejus enim annuli ope tandem agnita est a suis. Anus acceptam puellam Antiphilam nominat, educatque ut suam. Eam, quum adolevisset, anusque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdit amare coepit, prope jam ut pro uxore haberet : quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium, assiduitate iurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit. Tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiam ferre coepit. Itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum saevitia sua exigisset ex aedibus, aedes, supellectilem, familiam vendit, praeter, qui servi ad opus ruri faciendum utiles erant : ingentemque sibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam, homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciet suam. Profecto Clinia, Philtera, quae, ut dixi, Antiphilae putabatur mater, extremum vitae diem morte confecit. Clinia, quum jam menses tres absuisset, amicae desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus, sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, quicum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis redivit laetus, Syrum & Dromonem servos (jam autem advesperascebat) in urbem, ad arcessendam Antiphilam, mittit. Exposue-
rat

rat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, quum primum de reditu Cliniae accepit, mitteret qui ei nunciaret: contiuuit tamen se in diem posterum; quod ita magis e re illius fore censeret Syrus, summa seruus & audacia, & astutia: qui quum Antiphilam tantum arcessere iussus esset, etiam Bacchidem adduxit. Erat haec meretrix, procaz, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. Quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniae, Antiphilam uero unam de illius ancillis esse simularent. Postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, & rediisse Cliniam nunciat. Ille gaudio amens, filium jam jam uidere, jam jam amplecti, jam jam ei se suaque omnia permittere cupiebat. At Chremes, caue, inquit, faxis: istoc enim modo & te, & eum, & rem una perdidideris tuam: simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamque infraeto animo ostenderit. Cliniae amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperulam esse, aut paruo contentam, ut antea; sed sumptuosam, gemmis atque auro collucentem, cum familia numerosissima. Una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferendo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. Quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium; istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habet: tum si ille, quod amicae det, ut habeat, machinam aduersum te aliquam struet, falli te finito: ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. Haec Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatum foris esse se, coecum domi. Interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi a Chremete ipso conficeret: jamque inibi erat, quum eum Chremes arroptum blande compellat, hortaturque, aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Injecit in sermone Syrus men-

dacium a se pro tempore confectum : anum Corinthiam, Antiphilae (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepisse a Bacchide: ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum haec aguntur, annulum suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. Gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virum; qui, ea leviter objurgata, ob repertam tamen filiam ipse quoque gavisus est. Jam omnia in tranquillo erant; absque Bacchide fuisset. Sed & illi quoquo modo decem excudendae erant argenti minae, & periculum erat, ne aliqua eam Chremes filii amicam esse rescisceret. Ibi Syrus audax consilium inquit, quomodo & utrique seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se e tam impedito negotio expediret. Primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum a Menedemo eripiam: dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabimusque ut eam domi suae dies aliquot esse patiat; teque id celatum velit. Porro Clinia filiae tuae, quae modo reperta est, formam sibi complicatam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui novae nuptiae ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. Jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transferat Bacchis, & eo pompam omnem suam transduxerat. Chremes, primo non satis consilium illud probare: at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidem. Immo vero, inquit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. Numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. Interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, quum prius Antiphilam Cliniae collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Quum autem caeterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari potest.

PUBLII TERENTII Carthaginienſis
HEAUTONTIMORUMENOS.

PROLOGUS.

NE cui ſit veſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poëta dederit, quae ſunt adoleſcentium,
Id primum dicam : deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Graeca, integram Comoediam
Hodie ſum acturus, Heautontimorumenon. 5
Duplex quae ex argumento facta eſt ſimplici.
Novam eſſe oſtendi, & quae eſſet : nunc qui ſcripſerit,
Et cuja Graeca ſit, ni partem maximam
Exiſtimarem ſcire veſtrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo. 10
Oratorem voluit eſſe me, non Prologum.
Veſtrum iudicium fecit : me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturus ſum. 15
Nam quod rumores diſtulerunt malevoli,
Multas contaminaffe Graecas, dum facit
Paucas Latinas : factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere : & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum : quo exemplo ſibi 20
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus Poëta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua :
Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio 25
Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum poſſit, quam aequum, oratio.
Facite aequi ſitis : date creſcendi copiam ;
Novarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitiis : ne ille pro ſe dictum exiſtinet, 30
Qui nuper fecit ſervo currenti in via

Deceſſe

104 HEAUTONTIMORUMENOS.

Deesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste aequo animo: date potestatem, mihi 35
Statariam agere ut liceat per silentium:
Ne semper seruus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, adsidue agendi sunt mihi,
Clamore summo, cum labore maximo. 40
Mea causa causam hanc iustam esse animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Si qua laboriosa est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem. 45
In hac est pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avarae pretium statui arti meae,
Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,
Quam maxime seruire vestris commodis: 50
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. QUANQUAM haec inter nos nuper notitia
 admodum est:
 Inde adeo, quod agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinqua parte amicitiae puto, 5
 Facit, ut te audacter moneam, & familiariter:
 Quod mihi videre praeter aetatem tuam
 Facere, & praeter quam res te adhortatur tua.
 Nam proh Deum atque hominum fidem! quid vis tibi?
 Quid quaeris? annos sexaginta natus es, 10
 Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
 Meliorem,

Meliorem, neque pretii majoris, nemo habet:
 Servos complureis: proinde quasi nemo fiet,
 Ita tute attente illorum officia fungere.
 Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi 15
 Domum revortor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
 Nullum remittis tempus: neque te respicis.
 Haec non voluptati tibi esse, satis certo scio.
 At enim dices, me, quantum hic operis fiat, poenitet. 20
 Quod in opere faciundo operae consumis tuae,
 Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantumne est ab re tua otii tibi,
 Aliena ut cures; eaque, nihil quae ad te attinent?
Ch. Homo sum: humani nihil a me alienum puto. 25
 Vel me monere hoc, vel percontari puta.
 Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.
Me. Mihi sic est usus: tibi ut opus facto 'st, face.
Cb. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? *Me.* Mihi.
Cb. Si quid laboris est, nollem. sed quid istuc mali est, 30
 Quaeso? quid de te tantum meruisti? *Me.* Eheu!
Cb. Ne lacruma: atque istuc, quicquid est, fac me ut sciam:
 Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi,
 Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
Me. Scire hoc vis? *Cb.* Hac quidem causa, qua dixi tibi. 35
Me. Dicetur. *Cb.* At istos rastros interea tamen
 Appone: ne labora. *Me.* Minime. *Cb.* Quam rem agis?
Me. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi
 Laboris. *Cb.* Non sinam, inquam. *Me.* Ah! non aequum
 facis.
Cb. Hui, tam graves hos, quaeso? *Me.* Sic meritum 'st
 meum. 40
Cb. Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adolescentulum
 Habeo. ah! quid dixi habere me? immo habui, Chreme:
 Nunc habeam, necne, incertum est. *Cb.* Quid ita istuc?
Me. Scies.
 Est e Corintho hic advena anus paupercula:

Ejus

106 HEAUTONTIMORUMENOS.

Ejus filiam ille amare coepit perditæ, 45
 Prope jam ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia.
 Ubi rem rescivi, coepi non humanitus,
 Neque ut animum decuit aegrotum adolescentuli,
 Tractare; sed vi, & via pervolgata patrum.
 Quotidie accusabam: hem, tibine hæc diutius 50
 Licere speras facere, me vivo patre,
 Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
 Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
 Ego te meum esse dici tantisper volo,
 Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis, 55
 Ego, quod me in te fit facere dignum, invenero.
 Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
 Ego istuc ætatis, non amoris operam dabam;
 Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem: atque ibi
 Simul rem, & belli gloriam armis repperi. 60
 Postremo adeo res rediit: adolescentulus
 Saepe eadem, & graviter audiendo, victus est.
 Et ætate putavit me, & benevolentia
 Plus scire & providere, quam se ipsum sibi.
 In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65
Ch. Quid ais! *Me.* Clam me profectus, menses treis abest.
Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
 Animi est pudentis signum, & non instrenui.
Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
 Domum revortor moestus, atque animo fere 70
 Perturbato, atque incerto prae aegritudine:
 Adfido, adcurrunt servi, foccos detrahunt:
 Video alios festinare, lectos sternere,
 Coenam apparare: pro se quisque sedulo
 Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam. 75
 Ubi video hæc; coepi cogitare: Hem! tot mea
 Solius solliciti sint causa, ut me unum expleant?
 Ancillae tot me vestiant? sumptus domi
 Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80
 Quod

Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea 'st,
Eum ego hinc ejeci miserum injustitia mea.

Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam. nam usque dum ille vitam illam colet

Inopem, carens patria ob meas injurias, 85

Interea usque illi de me supplicium dabo :

Laborans, quaerens, parcens, illi serviens.

Ita facio prorsus : nihil relinquo in aedibus,

Nec vas, nec vestimentum : conrasi omnia,

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico 90

Faciundo facile sumtum exercerent suum :

Omnes produxi ac vendidi : inscripsi ilico

Aedeis mercede : quasi talenta ad quindecim

Coëgi : agrum hunc mercatus sum : hic me exerceo.

Decrevi tantisper me minus injuriae, 95

Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser :

Nec fas esse ulla me voluptate hic frui,

Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.

Cb. Ingenio te esse in liberos leni puto,

Et illum obsequentem, si quis recte aut commode 100

Tractaret. Verum neque tu illum satis noveras,

Nec te ille. hocque fit, ubi non vere vivitur.

Tu illum, numquam ostendisti, quanti penderes,

Nec tibi ille 'st credere ausus, quae est aequum patri.

Quod si esset factum, haec numquam evenissent tibi. 105

Me. Ita res est, fateor : peccatum a me maximum est.

Cb. Menedeme, at porro recte spero, & illum tibi

Salvom adfuturum esse hic, confido, propediem.

Me. Utinam ita Di faxint ! *Cb.* Facient. nunc si

commodum est,

Dionysia hic sunt hodie : apud me sis volo. 110

Me. Non possum. *Cb.* Cur non ? quaeso, tandem ali-

quantulum

Tibi parce : idem absens facere te hoc vult filius.

Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,

Nunc me ipsum fugere. *Cb.* Siccine est sententia ?

○

Me.

108 HEAUTONTIMORUMENOS.

Me. Sic. *Ch.* Bene vale. *Me.* Et tu. *Ch.* Lacrimas excussit mihi,

115

Miseretque me ejus. Sed ut diei tempus est,
 Monere oportet me hunc vicinum Phanium,
 Ad coenam ut veniat. ibo, visam si domi est.
 Nihil opus fuit monitore : jam dudum domi
 Praesto apud me esse ajunt. egomet convivas moror. 120
 Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores
 Hinc a me ? quisnam egreditur ? huc concessero.

A C T U S I. S C E N A II.

CLITIPHO. CHREMES.

Cl. **N**ihil adhuc est, quod vereare, *Clinia* : haudquaquam etiam cessant :

Et illam simul, cum nuntio, tibi hic ego adfuturam hodie scio :

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quae te excruciat, mittas.

Ch. Quicum loquitur filius ?

Cl. Pater adest, quem volui : adibo. pater, opportune advenis.

Ch. Quid id est ? *Cl.* Hunc Menedemum nostin', nostrum vicinum ? *Ch.* Probe.

Cl. Huic filium scis esse ? *Ch.* Audivi esse in Asia. *Cl.* Non est, pater :

Apud nos est. *Ch.* Quid ais ! *Cl.* Advenientem, e navi egredientem, ilico

Abduxi ad coenam : nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia

Fuit semper familiaritas. *Ch.* Voluptatem magnam nuntias. 10

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum esset hodie, amplius :

Ut hanc laetitiam nec opinanti primus ei objicerem domi.

Atque etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis ; non opus est, pater.

Ch.

Cb. Quapropter ? *Cl.* Quia enim incertum 'st etiam,
quid se faciat : modo venit.

Timet omnia, patris iram & animum amicae, se erga
ut fiet suae : 15

Eam misere amat : propter eam haec turba, atque a-
bitio evenit. *Cb.* Scio.

Cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego
nostrum una Syrum.

Cb. Quid narrat ? *Cl.* Quid ille ? se miserum esse.
Cb. Miserum ? quem minus credere 'st ?

Quid reliqui 'st, quin habeat, quae quidem in homi-
ne dicuntur bona ?

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cogna-
tos, divitias. 20

Atque haec perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona : illi, qui non utitur recte, mala.

Cl. Immo ille fuit fenex importunus semper : & nunc
nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.

Cb. Illene ? sed reprimam me : nam in metu esse
hunc, illi est utile. 25

Cl. Quid tute tecum ? *Cb.* Dicam. ut ut erat, man-
sum tamen oportuit.

Fortasse aliquantum iniquior erat praeter ejus lubidinem.
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hunc cunctis erat aequum ex illius more, an illum ex hu-
jus vivere ?

Et quod illum infimulat durum, id non est. nam pa-
rentum injuriae 30

Uniusmodi sunt ferme : paullo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt ; nolunt crebro convivariet :
Praebent exigue sumtum. atque haec sunt tamen ad
virtutem omnia.

Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia. hoc 35
Scitum est; periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.

110 HEAUTONTIMORUMENOS.

Cl. Ita credo. *Cb.* Ego ibo hinc intro, ut videam nobis quid coenae fiet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quo hinc abeas longius.

A C T U S II. S C E N A I.

C L I T I P H O.

QUAMini qui sunt patres in omnes adolescentes iudices!
Qui aequum esse censent, nos jam a pueris ilico nasci fenes:

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quae est, non quae olim fuit. 4

Mihi si unquam filius erit, nae, ille facili me utetur patre,
Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus.
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii! is mihi, ubi adhibet plus paullo, sua quae narrat facinora!

Nunc ait: periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet.
Astutus! nae ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam. 10

Magis nunc me amicae dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi.

Cui quid respondeam nihil habeo: neque me quisquam est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum fatagitur attamen

Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciae;
Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis. 15
Tum, quod dem ei, RECTE est. nam, nihil esse mihi, religio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

A C T U S II. S C E N A II.

C L I N I A. C L I T I P H O.

Clin. **S**I mihi secundae res de amore meo essent, jam dudum scio

Venissent: sed vereor, ne mulier me absente hic corrupta sit. Con-

ACTUS II. SCENA III. III.

Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum ex-
augeant :

Locus, occasio, aetas, mater, cujus sub imperio est, mala :
Cui nihil jam praeter pretium dulce est. *Clit.* Clinia.

Clin. Hei misero mihi.

Clit. Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre ali-
quis exiens ?

Clin. Faciam : sed nescio quid profecto mihi animus
praesagit mali.

Clit. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid verifiet ?

Clin. Si nihil mali esset, jam hic adessent. *Clit.* Jam
aderunt. *Clin.* Quando istuc erit ?

Clit. Non cogitas hinc longule esse ? & nosti mores
mulierum :

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. *Clit.* O
Clitipho,

Timeo. *Clit.* Respira : eccum Dromonem cum Syro,
una adsunt tibi.

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLITIPHO. CLINIA.

Sy. **A**IN' tu ? *Dr.* Sic est. *Sy.* Verum interea dum
sermone caedimus,

Illae sunt relictæ. *Clit.* Mulier tibi adest, audin' Clinia ?

Clin. Ego vero audio nunc demum, & video, & va-
leo, Clitipho.

Dr. Minime mirum, adeo impeditæ sunt : ancillarum
gregem

Ducunt secum. *Clin.* Perii ! unde illi sunt ancillae ?

Clit. Men' rogas ?

Sy. Non oportuit relictas : portant quid rerum ! *Clin.*
Hei mihi !

Sy. Aurum, vestem : & vesperascit, & non noverunt viam.
Factum a nobis stulte est. abi dum tu, Dromo, illis obviam,
Propera : quid stas ? *Clin.* Vae misero mihi, quanta
de spe decidi !

Clit. Quid istuc ? quae res te sollicitat autem ? *Clin.*
Rogitas quid fiet ? *Viden'*

112 HEAUTONTIMORUMENOS.

Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum
una ancillula

11

Hic reliqui: unde ea esse censes? *Clit.* Vah! nunc
demum intelligo.

Sy. Di boni quid turbae est! aedes nostrae vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro
miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. *Clin.* O Jupiter!
ubinam est fides?

15

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu in-
terea loci

Concupletasti te, Antiphila: & me in his deseruisti malis:
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri
minus obsequens:

Cujus nunc pudet me, & miseret: qui harum mores
cantabat mihi,

Monuisse frustra; neque potuisse unquam ab hac me
expellere.

20

Quod tamen nunc faciam: tum, quum gratum mihi
esse potuit, nolui.

Nemo est inferior me. *Sy.* Hic de nostris verbis er-
rat videlicet,

Quae hic fumus locuti. *Clinia*, aliter tuum amorem,
atque est, accipis:

Nam & vita est eadem, & animus te erga idem, ac fuit:
Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus.

25

Clin. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum
omnium 'st

Quod malim, quam me hoc falso suspicariet.

Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores, anus
Quae est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere, alterae

30

Dum narrat, forte audivi. *Clin.* Quenam est altera?

Sy. Mane: hoc, quod coepi, primum enarrem, *Clitipho*:

Postistuc veniam. *Clit.* Propera. *Sy.* Jam primum omnium,

Ubi ventum ad aedes est, *Dromo* pultat fores:

Anus

A C T U S II. . . S C E N A III. . . 113

Anus quaedam prodit : haec ubi aperuit ostium, 35

Continuo hic se coniecit intro : ego consequor.

Anus foribus obdit pessulum : ad lanam redit.

Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit,

Ubi de improvviso interventum est mulieri. 40

Nam ea res dedit tum existumandi copiam,

Cotidianae vitae consuetudinem,

Quae, cujusque ingenium ut sit, declarat maxime :

Texentem telam studiose ipsam offendimus :

Mediocriter vestitam veste lugubri, 45

Ejus anvis causa, opinor, quae erat mortua :

Sine auro, tum ornatam, ita uti quae ornantur sibi :

Nulla mala re esse expolitam muliebri :

Capillus passus, prolixus, circum caput

Rejectus negligenter : pax! *Clin.* Syre mi ; obsecro, 50

Ne me in laetitiam frustra conjicias. *Sy.* Anus

Subtemen nebat. praeterea una ancillula

Erat, ea texebat una : pannis obsita,

Neglecta, immunda illuvie. *Clit.* Si haec sunt, Clinia,

Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior ? 55

Scin' tu hanc, quam dicit fordidatam & fordidam ?

Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
noxiam,

Quum ejus tam negliguntur internuntii :

Nam disciplina est eisdem, munerarier

Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam. 60

Clin. Perge, obsecro te, & cave, ne falsam gratiam

Studeas inire. quid ait; ubi me nominas ?

Sy. Ubi dicimus redisse te, & rogare uti

Veniret ad te : mulier telam deferit

Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi : ut 65

Facile scires, desiderio id fieri tuo.

Clin. Prae gaudio, ita me Dî ament, ubi sim, nescio :

Ita timui. *Clit.* At ego nihil esse scibam, Clinia.

Agedum vicissim, Syre, dic quae illa 'st altera ?

Sy.

114 HEAUTONTIMORUMENOS.

Sy. Adducimus tuam Bacchidem. *Clit.* Hem! quid?
Bacchidem?

Eho sceleste, quo illam ducis? *Sy.* Quo illam ego? ad
nos scilicet. 70

Clit. Ad patremne? *Sy.* Ad eum ipsum. *Clit.* O ho-
minis impudentem audaciam!

Sy. Heus! Non fit sine periculo facinus magnum &
memorable.

Clit. Hoc vide! in mea vita tu tibi laudem is quae-
situm, scelus:

Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim. 75

Quid illo facias? *Sy.* At enim. *Clit.* Quid enim? *Sy.*
Si finas, dicam. *Clin.* Sine.

Clit. Sino. *Sy.* Ita res est haec nunc, quasi cum. *Clit.*
Quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? *Clin.* Syre, verum hic dicit; mit-
te: ad rem redi.

Sy. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius,
Clitipho, es; neque ferri potis es. *Clin.* Audiendum
hercle est: tace. 80

Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo periculum non vis: haud stulte sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest
contingere.

Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his a-
mittenda sunt.

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide: 85

Etsi consilium, quod coepi, rectum esse & tutum scio.

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut fit,
copia est.

Tum, quod illi argentum es pollicitus, eadem hac in-
veniam via:

Quod ut efficerem, orando furdas jam aures reddideras
mihi.

Quid aliud tibi vis? *Clit.* Siquidem hoc fit. *Sy.* Si-
quidem! experiundo scies. 90

Clit.

A C T U S II. S C E N A III. 115

Clit. Age, age, cedo istuc tuum consilium : quid id est ? *Sy.* Adsimulabimus,

Tuam amicam, hujus esse. *Clit.* Pulchre. cedo quid hic faciet sua ?

An ea quoque dicetur hujus, si una haec dedecori est parum ?

Sy. Immo ad tuam matrem abducetur. *Clit.* Quid eo ?
Sy. Longum 'st, Clitipho,

Si tibi narrem. Quamobrem id faciam, vera causa est. *Clit.* Fabulae ! 95

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

Sy. Mane. habeo aliud, si istud metuis : quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. *Clit.* Hujusmodi, obsecro, aliquid repperi. *Sy.* Maxime.

Ibo obviam hinc : dicam ut revortantur domum. *Clit.* Hem !

Quid dixi ? *Sy.* Ademtum tibi jam faxo omnem metum, In aurem utramvis otiose ut dormias. 101

Clit. Quid ago nunc ? *Clit.* Tunc ? quod boni est.
Clit. Syre, dic modo

Verum. *Sy.* Age modo, hodie sero, ac nequicquam voles.

Clit. Datur : fruare dum licet, nam nescias, Ejus sit potestas, posthac, an nunquam tibi. 105

Clit. Syre, inquam. *Sy.* Perge porro, tamen istuc ago.

Clit. Verum hercle istuc est. Syre, Syre, inquam, heus, heus, Syre.

Sy. Concaluit. quid vis ? *Clit.* Redi, redi. *Sy.* Adsum, dic quid est ?

Jam hoc quoque negabis tibi placere ? *Clit.* Immo, Syre, Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi. 110

Tu es judex : ne quid accusandus sis, vide.

Sy. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho :

Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hic si quid nobis forte adversi evenerit,

116 HEAUTONTIMORUMENOS.

Tibi erunt parata verba : huic homini verbera. 115
 Quapropter haec res neutiquam neglectui est mihi.
 Sed istunc exora, ut suam esse adsimulet. *Clin.* Scilicet
 Faeturum me esse, in eum jam res rediit locum,
 Ut sit necesse. *Clit.* Amo te merito, Clinia.
Clin. Verum illa ne quid titubet. *Sy.* Perdocta 'st probe.
Clin. At hoc demiror, qui tam facile potueris 120
 Persuadere illi, quae solet quos spernere !
Sy. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est
 Primum. nam quemdam misere offendi militem,
 Ejus noctem orantem : haec arte tractabat virum, 125
 Ut illius animum cupidum inopia incenderet :
 Eademque ut esset apud te ob hoc quam gratissima.
 Sed heus tu ! vide sis, ne quid imprudens ruas :
 Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax :
 Ego te autem novi, quam esse soleas impotens : 130
 Inversa verba, everfas cervices tuas,
 Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
Clit. Laudabis. *Sy.* Vide sis ! *Clit.* Tutemet mirabere.
Sy. Sed quam cito sunt consecutae mulieres ! 134
Clit. Ubi sunt ? cur retines ? *Sy.* Jam nunc haec non est tua.
Clit. Scio ; apud patrem : at nunc interim. *Sy.* Nihilo magis.
Clit. Sine. *Sy.* Non finam, inquam. *Clit.* Quaeso, pau-
 lisper. *Sy.* Veto.
Clit. Saltem salutare. *Sy.* Abeas, si sapis. *Clit.* Eo.
 Quid istic ? *Sy.* Manebit. *Clit.* O hominem felicem !
Sy. Ambula.

A C T U S II. S C E N A IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Ba. **A** EDEPOL ! mea te Antiphila, laudo, & fortu-
 natam judico,
 Id quum studuisti, isti formae ut mores consimiles forent:
 Minimeque, ita me Di ament, miror, si te sibi quis-
 que expetit.
 Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
 Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam
 considero, Omnium

ACTUS II. SCENA IV. 117

Omniumque adeo vostrarum, vulgus quae abs se se-
gregant : 6

Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam expedit bonas esse vobis : nos, quibuscum est res,
non sinunt.

Quippe forma impulsus nostra, nos amatores colunt :
Haec ubi immutata est, illi suum animum alio conferunt.
Nisi si prospectum interea aliquid est, desertae vivimus.
Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretum est viro,
Cujus mos maxime est consimilis vestrum ; hi se ad
vos applicant.

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini ;
Ut numquam ulla amoris vestro incidere possit calamitas.
An. Nescio alias : me quidem semper scio fecisse sedulo, 16
Ut ex illius commodum meum compararem commodum.

Cl. Ah !

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in pa-
triam facis :

Nam dum abs te abs sum, omnes mihi labores fuere,
quos cepi, leves ;

Praeterquam, tui carendum quod erat. *Sy.* Credo. *Cl.*
Syre, vix suffero. 20

Hocine me miserum non licere meo modo ingenium
frui !

Sy. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam
duras dabit.

Ba. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos ? *An.*
Ah ! retine me, obsecro.

Ba. Amabo, quid tibi est ? *An.* Disperii ! perii misera !
Ba. Quid stupes,

Antiphila ? *An.* Videon' Cliniam, an non ? *Ba.* Quem vides ?

Cl. Salve, anime mi. *An.* O mi exspectate, salve. *Cl.* Ut
vales ? 26

An. Salvum advenisse gaudeo. *Cl.* Teneone te,

Antiphila, maxime animo exoptata meo ?

Sy. Ite intro : nam vos jam dudum exspectat senex.

118 HEAUTONTIMORUMENOS.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Cb. **L**UCISCIT hoc jam : cesso pultare ostium
 Vicini? primum ex me ut sciat sibi filium
 Rediite ; etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
 Verum quum videam miserum hunc tam excruciarier
 Ejus abitu ; celem tam insperatum gaudium, 5
 Cum illi periculi nihil ex indicio fiet ?
 Haud faciam : nam quod potero, adjutabo senem ;
 Ita ut filium meum amico, atque aequali suo
 Video inservire, & socium esse in negotiis :
 Nos quoque senes est aequom senibus obsequi. 10
Me. Aut ego profecto ingenio egregie ad misérias
 Natus sum : aut illud falsum est, quod volgo audio
 Dici, diem adimere aegritudinem hominibus.
 Nam mihi quidem cotidie augetur magis
 De filio aegritudo : & quanto diutius 15
 Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
Cb. Sed ipsum foras egressum video : ibo, alloquar.
 Menedeme, salve : nuntium apporto tibi,
 Cujus maxime te fieri participem cupis.
Me. Num quidnam de gnato meo audisti, Chreme ? 20
Cb. Valet, atque vivit. *Me.* Ubinam est, quaeso ? *Cb.*
 Apud me domi.
Me. Meus gnatus ! *Cb.* Sic est. *Me.* Venit ! *Cb.* Cer-
 te. *Me.* Clinia
 Meus venit ! *Cb.* Dixi. *Me.* Eamus : duc me ad eum, obsecro.
 Ch. Non volt te scire se redisse etiam, & tuum
 Conspectum fugitat, propter peccatum : tum hoc timet, 25
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, ut essem ? *Cb.* Non. *Me.* Quam-
 obrem, Chreme ?
Cb. Quia pessime istoc in te atque in illum consulis,
 Si te tam leni & victo animo esse ostenderis.
Me. Non possum : satis jam, satis pater durus fui. *Cb.* Ah!
 Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis, 31
 Aut largitate nimia, aut parsimonia. In

In eandem fraudem, ex hac re, atque ex illa, incidēs.
 Primum; olim potius, quam paterere filium
 Commeare ad mulierculam, quae paululo 35
 Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
 Proterruisti hinc, ea coacta ingratus
 Postilla coepit victum volgo quaerere.
 Nunc cum sine magno intertrimento non potest
 Haberi, quidvis dare cupis, nam, ut tu scias, 40
 Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem fiet:
 Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste, atque auro: Satrapes si fiet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat,
 Nedum tu possis. *Me.* Estne ea intus? *Cb.* Sit rogas? 45
 Sensi, namque ei unam coenam atque ejus comitibus
 Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum fiet.
 Nam ut alia omittam, pytiffando modo mihi
 Quid vini absumsit! sic hoc, dicens; asperum,
 Pater, hoc est; aliud lenius fodes vide. 50
 Relevi dolia omnia, omnes serias,
 Omnes sollicitos habui: atque haec una nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
 Sic me Dî amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum. *Me.* Faciat quod lubet: 55
 Sumat, consumat, perdat, decretum 'st pati:
 Dum illum modo habeam mecum. *Cb.* Si certum 'st tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut ne scientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? *Cb.* Quidvis potius, quam quod cogitas:
 Per alium quemvis ut des: falli te finas 61
 Technis per servulum. etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, & id agere inter se clanculum.
 Syrus cum illo vestro confusurrat: conferunt
 Consilia adolescentes: & tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto fatius est, quam illo minam.
 Non nunc de pecunia agitur: sed illud, quomodo
 Minimo periculo id demus adolescentulo.

Nam

120 HEAUTONTIMORUMENOS.

Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, & prius 70
 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium; hui,
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
 Nam deteriores omnes sumus licentia.
 Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id 75
 Putabit, pravum an rectum fiet, quod petet.
 Tu rem perire, & ipsum, non poteris pati.
 Dare denegaris; ibit ad illud ilico,
 Quo maxime apud te se valere sentiet:
 Abiturum se abs te esse ilico minabitur. 80
Me. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.
Cb. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
 Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.
Me. Cedo dextram: porro te idem oro ut facias, Chreme.
Cb. Paratus sum. *Me.* Scin', quid nunc facere te volo? 85
Cb. Dic. *Me.* Quod sensisti illos me incipere fallere,
 Id ut maturent facere: cupio illi dare,
 Quod volt: cupio jam videre. *Cb.* Operam dabo.
 Syrus estprehendus, atque adhortandus mihi.
 A me nescio quis exit: concede hinc domum, 90
 Ne nos inter nos congruere sentiant.
 Paullum negoti mihi obstat: Simus & Crito,
 Vicini nostri, hic ambigunt de finibus:
 Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
 Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95
 Continuo hic adero. *Me.* Ita, quaeso. Dî vosstram fidem!
 Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
 Aliena ut melius videant, & dijudicent,
 Quam sua? an eo fit, quia in re nostra, aut gaudio
 Sumus praepediti nimio, aut aegritudine? 100
 Hic mihi quanto nunc plus sapit, quam egomet mihi!
Cb. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

Sy. **H**Ac illac circumcurſa : inveniendum 'ſt tamen
Argentum : intendenda in ſenem eſt fallacia.

Cb. Num me ſefellit, hoſce id ſtruere ? videlicet

Ille Cliniae ſervus tardiuſculus eſt :

Idcirco huic noſtro tradita 'ſt provincia. 5

Sy. Quis hic loquitur ? perii ! numnam haec audivit ?

Cb. Syre. Sy. Hem !

Cb. Quid tu iſtic ? Sy. Recte equidem ſedte miror, Chreme,

Tam mane, heri qui tantum biberis. *Cb.* Nihil nimis.

Sy. Nihil narras ? viſa vero 'ſt, quod dici ſolet,

Aquilae ſenectus. *Cb.* Eia ! Sy. Mulier commoda, & 10

Faceta, haec meretrix. *Cb.* Sane, idem viſa 'ſt mihi.

Sy. Et quidem hercle forma luculenta. *Cb.* Sic fatiſ.

Sy. Ita non ut olim, ſed uti nunc, ſane bona :

Minimeque miror, Clinia hanc ſi deperit.

Sed habet patrem quemdam avidum, miſerum, atque

aridum, 15

Vicinum hunc : noſtin' ? at quaſi is non divitiis

Abundet, gnatus ejus profugit inopia.

Scin' eſſe factum, ut dico ? *Cb.* Quid ego neſciam ?

Hominem piſtrino dignum. Sy. Quem ? *Cb.* Itunc ſervolum

Dico adoleſcentis. Sy. Tibi timui male. 20

Cb. Qui paſſus eſt id fieri. Sy. Quid faceret ? *Cb.* Rogas ?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Unde eſſet adoleſcenti, amicae quod daret :

Atque hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.

Sy. Garris. *Cb.* Haec facta ab illo oportebant, Syre. 25

Sy. Eho ! laudas, quaeso, heros qui fallunt ? *Cb.* In loco

Ego vero laudo. Sy. Recte ſane. *Cb.* Quippe quia

Magnarum ſaepe id remedium aegritudinum 'ſt.

Huic jam manſiſſet unicus gnatus domi.

Sy. Jocon' an ſerio illaec dicat, neſcio: 30

Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

Cb. Et nunc, quid exſpectat, Syre ? an dum hinc denuo

Abeat

122 HEAUTONTIMORUMENOS.

Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat ?

Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? Sy. Stolidus est.

Cb. At te adjuvare oportet adolescentuli 35

Causa. Sy. Facile equidem facere possum, si jubes :

Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.

Cb. Tanto hercle melior. Sy. Non est mentiri meum.

Cb. Fac ergo. Sy. At heus tu ! facito dum eadem haec memineris,

Si quid hujus simile forte aliquando evenerit, 40

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

Cb. Non usus veniet, spero. Sy. Spero hercle ego quoque.

Neque eo nunc dico, quo quidquam illum senserim :

Sed si quid, ne quid : quae sit ejus aetas, vides.

Et nae ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme, 45

Tractare possim. *Cb.* De istoc, quum usus venerit,

Videbimus, quid opus sit : nunc istuc age.

Sy. Numquam commodius unquam herum audivi loqui,

Nec quum male facerem, crederem mihi impunius

Licere. quisnam a nobis egreditur foras ? 50

A C T U S III. S C E N A III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Cb. QUID istuc, quaeso ? qui istic mos est, Clitipho ?
itane fieri oportet ?

Cl. Quid ego feci ? *Cb.* Vidin' ego te modo manum
in sinum huic meretrici

Inferere ? Sy. Acta haec res est. perii ! *Cl.* Mene ?

Cb. Hisce oculis ; ne nega.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum.

Nam istaec quidem contumelia 'st :

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam
subagitare. §

Vel heri in vino, quam immodestus fuisti ! Sy. Factum. *Cb.* Quam molestus !

Ut equidem, ita me Di ament ! metui, quid futurum
denique esset.

Novi

Novi ego amantium animum : advertunt graviter,
 quae non censeas.

Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius factu-
 rum, pater. 10

Ch. Esto : at certe concedas hinc aliquo ab ore eo-
 rum aliquantisper.

Multa fert libido : ea prohibet facere tua praesentia.

Ego de me facio conjecturam : nemo 'st meorum a-
 micorum hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho,
 audeam :

Apud alium prohibet dignitas : apud alium ipsius facti
 pudet : 15

Ne ineptus, ne protervus videar : quod illum facere
 credito.

Sed nostrum 'st intelligere, utcumque, atque ubicum-
 que opus sit, obsequi.

Sy. Quid istic narrat? *Cl.* Perii! *Sy.* Clitipho, haec
 ego praecipio tibi,

Homini frugi & temperantis functus officium. *Cl.*
 Tace fodes.

Sy. Recte sane. *Ch.* Syre, pudet me. *Sy.* Credo ;
 neque id injuria. 20

Quin mihi molestum 'st. *Cl.* Pergin' hercle? *Sy.*
 Verum, dico quod videtur.

Cl. Mon accedam ad illos? *Ch.* Eho! quaeso, una
 accedundi via 'st?

Sy. Actum 'st. hic prius se indicarit, quam ego ar-
 gentum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? *Ch.*
 Quid faciam? *Sy.* Jube hunc

Abire hinc aliquo. *Cl.* Quo hinc abeam ego? *Sy.*
 Quo? quo lubet : da illis locum. 25

Abi deambulatum. *Cl.* Deambulatum! quo? *Sy.*
 Vah! quasi desit locus.

Abi sane isthac, istorsum, quo vis. *Ch.* Recte dicit. censeo.
Cl.

124 HEAUTONTIMORUMENOS.

Cl. Dî te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis. *Sy.*
At tu pol tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censen' vero? quid illum porro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum tibi opis Dî dant, servas, castigas,
mones ?

Cb. Ego istuc curabo. *Sy.* Atqui nunc, here, hic tibi
adservandus est. ³¹

Cb. Fiet. *Sy.* Si sapias. nam mihi jam minus, mi-
nusque obtemperat.

Cb. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum
egi, egisti, Syre? aut

Repperisti, tibi quod placeat? an nondum etiam? *Sy.*
De fallacia ³⁵

Dicis? st! inveni nuper quandam. *Cb.* Frugi es,
cedo, quid est?

Sy. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit. *Cb.*
Quidnam, Syre?

Sy. Pessuma hæc est meretrix. *Cb.* Ita videtur. *Sy.*
Immo si scias.

Vah! vide, quod inceptet facinus. fuit quaedam anus
Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat
mutuum. ⁴⁰

Cb. Quid tum? *Sy.* Ea mortua 'st; reliquit filiam a-
dolescentulam.

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. *Cb.* In-
telligo.

Sy. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad ux-
orem tuam.

Cb. Quid tum? *Sy.* Cliniam orat, sibi uti id nunc
det; illam illi tamen

Post daturam, mille nummum poscit. *Cb.* Et poscit
quidem! *Sy.* Hui!

Dubium id est? *Cb.* Ego sic putavi, quid nunc facere
cogitas? ⁴⁵

Sy.

A C T U S IV. S C E N A I. 125

Sy. Egone ? ad Menedemum ibo : dicam, hanc esse
captam ex Caria,

Ditem & nobilem : si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

Cb. Erras. *Sy.* Quid ita ? *Cb.* Pro Menedemo nunc
tibi ego respondeo :

Non emo. quid ais ? *Sy.* Optata loquere. *Cb.* Atqui
non est opus. 50

Sy. Non opus est ? *Cb.* Non hercle vero. *Sy.* Quid
istuc ? miror. *Cb.* Jam scies.

Mane, mane ! quid est, quod tam a nobis graviter
crepuerunt fores ?

A C T U S IV. S C E N A I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

So. **N**ISI me animus fallit, hic profecto est annu-
lus, quem ego suspicor :

Is, quicum exposita est gnata. *Cb.* Quid volt tibi,
Syre, haec oratio ?

So. Quid est ? isne tibi videtur ? *Nu.* Dixi equidem,
ubi mihi ostendisti, ilico,

Eum esse. *So.* At ut fatis contemplata modo sis, mea
Nutrix. *Nu.* Satis.

So. Abi jam nunc intro, atque illa si jam laverit, mihi
nuntia : 5

Hic ego virum interea opperibor. *Sy.* Te volt : vi-
deas quid velit:

Nescio, quid tristis est : non temere 'st : metuo, quid
fiet. *Cb.* Quid fiet !

Nae, ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.

So. Ehem ! mi vir. *Cb.* Ehem ! mea uxor. *So.* Te
ipsum quaero. *Cb.* Loquere, quid velis.

So. Primum hoc te oro, ne quid credas me advorsum
edictum tuum 10

Facere esse ausam. *Cb.* Vin' me istuc tibi, etsi incre-
dibile 'st, credere ?

Credo. *Sy.* Nescio quid peccati portet haec purgatio.

So. Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxum-
opere dicere, Q 2 Si

126 HEAUTONTIMORUMENOS.

Si puellam parerem, nolle tolli? *Cb.* Scio quid feceris: Sustulisti. *Sy.* Si sic factum est, domina, ergo herus damno auctus est. 15

So. Minime: sed erat hic Corinthia anus, haud impura: ei dedi

Exponendam. *Cb.* O Juppiter! tantamne esse in animo incitiam!

So. Perii! quid ego feci? *Cb.* Rogitas? *So.* Si peccavi, mi Chreme,

Incians feci. *Cb.* Id equidem ego, si tu neges, certo scio, Te incientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia: 20

Tot peccata in hac re ostendis: nam, jam primum, si meum

Imperium exequi voluisses, interemtam oportuit.

Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitae dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.

Quam bene vero abs te prospectum est! quid voluisti? cogita. 25

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime,

Per te vel uti quaestum faceret, vel uti veniret palam.

Credo id cogitasti: quidvis fatis est, dum vivat modo.

Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum atque aequum sciunt?

Melius, pejus; profit, obfit: nihil vident, nisi quod lubet. 30

So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor. nunc hoc te obsecro:

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,

Ut meae stultitiae in justitia tua sit aliquid praesidi.

Cb. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sofrata, 35

Male docet te mea facilitas multa. sed istuc, quidquid est,

Qua hoc occeptum est causa, loquere. *So.* Ut stultae & misere omnes sumus

Religiosae; quum exponendam do illi, de digito anulum Detrahe

A C T U S IV. S C E N A II. 127

Detraho : & eum edico, ut una cum puella exponeret:
Si moretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

Cb. Istuc recte: conservasti te, atque illam. *So.* Is
hic est annulus. 40

Cb. Unde habes? *So.* Quam Bacchis secum adduxit
adolescentulam. *Sy.* Hem!

Cb. Quid ea narrat? *So.* Ea lavatum dum it, servan-
dum mihi dedit.

Animum non advorti primum: sed postquam adspexi,
ilico

Cognovi: ad te exilui. *Cb.* Quid nunc suspicare, aut
invenis

De illa? *So.* Nescio; nisi ut ex ipsa quaeras, unde
hunc habuerit, 45

Si potis est reperiri. *Sy.* Interii! plus spei video, quam
volo.

Nostra est, ita si est. *Cb.* Vivitne illa, cui tu dederas?
So. Nescio.

Cb. Quid renuntiavit olim? *So.* Fecisse id quod jufferam.

Cb. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quaeratur. *So.*
Philtere.

Sy. Ipsa est. mirum ni illa salva est, & ego perii. *Cb.*
Soltrata, 50

Sequere me intro hac. *So.* Ut praeter spem evenit!
quam timui male,

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda,
Chreme!

Cb. Non licet hominem esse saepe ita ut volt, si res
non finit.

Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam: olim
nihil minus.

A C T U S IV. S C E N A II.

S Y R U S.

NISI me animus fallit, haud multum a me aberit
infortunium:

Ita hac re in angustum oppido nunc meae coguntur
copiae: Nisi

128 HEAUTONTIMORUMENOS.

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat
fenex.

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me
fallere,

Nihil est : triumpho, si licet me latere tecto abscedere. §
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e fau-
cibus.

Quid agam ? aut quid comminiscar ? ratio de inte-
gro ineunda 'st mihi.

Nihil tam difficile 'st, quin quaerendo investigari possiet.
Quid, si hoc nunc sic incipiam ? nihil est. quid, si sic ?
tantundem egero.

At sic opinor, non potest. immo optume. euge ! ha-
beo optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugiti-
vum argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Cl. **N**ULLA mihi res posthac potest jam interveni-
re tanta,

Quae mihi aegritudinem adferat : tanta haec laetitia
oborta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim, quam volt.

Sy. Nihil me fefellit : cognita est, quantum audio
hujus verba.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor. 5

Cl. O mi Syre, audistin' obsecro ? Sy. Quid ni ? qui
usque una adfuerim.

Cl. Cui aeque audisti commodius quidquam evenisse ?
Sy. Nulli.

Cl. Atque ita me Di ament, ut ego nunc non tam
meapte causa

Laetor, quam illius : quam ego scio esse honore quo-
vis dignam. 9

Sy. Ita credo. sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim :
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur.

Ne

A C T U S IV. S C E N A III. 129

Ne quid de amica nunc senex. Cl. O Juppiter! Sy. Quiesce.

Cl. Antiphila mea nubet mihi. Sy. Siccine mihi interloquere?

Cl. Quid faciam, Syre mi? gaudeo. fer me. Sy. Ferro hercle vero.

Cl. Deorum vitam apti fumus. Sy. Frustra operam, opinor, fumo. 15

Cl. Loquere; audio. Sy. At jam hoc non ages. Cl. Agam. Sy. Videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur: Nam si nunc a nobis abis, & Bacchidem hic relinquis, Senex resciscet ilico, esse amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est. 20

Cl. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis ad- vorsum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? Sy. Quid ni?

Cl. Quid dicam? quam causam adferam? Sy. Quin nolo mentiare.

Aperte, ita ut res sese habet, narrato. Cl. Quid ais? Sy. Jubeo. 24

Illam te amare, & velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.

Cl. Bonam atque justam rem oppido imperas, & factu facilem:

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet Senem vestrum. Sy. Immo, ut recta via rem narret ordine omnem. Cl. Hem!

Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum plane prodis. Nam qui ille poterit esse in tuto? dic mihi. 30

Sy. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,

Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantae astutiae,

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut quum narret senex Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.

Cl. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum omnem eripis: Nam

130 HEAUTONTIMORUMENOS.

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam. 36

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.

Sy. Quid? malum! me aetatem censes velle id adfamiliarier?

Unus est dies, dum argentum eripio. pax! nihil amplius.

Cl. Tantum fat habes? quid tum, quaeso, si hoc pater resciverit? 40

Sy. Quid si redeo ad illos, qui ajunt: quid si nunc coelum ruat?

Cl. Metuo quid agam. **Sy.** Metuis? quasi non ea potestas sit tua,

Quo velis in tempore, ut te exsolvas: rem facias palam.

Cl. Age, age, traducatur Bacchis. **Sy.** Optume: ipsa exit foras.

A C T U S IV. S C E N A IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

Ba. **S**ATIS, pol, proterve me Syri promissa huc induxerunt:

Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quod si is nunc Me deceperit, saepe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet.

Aut quum venturam dixero & constituero; quum is certo Renuntiarit, Clitipho cum spe pendeat animi: 5

Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo poenas pendet.

Cl. Satis scite promittit tibi. **Sy.** Atqui tu hanc jocari credis?

Faciet, nisi caveo. **Ba.** Dormiunt: pol ego istos commovebo.

Mea Phrygia, audisti, modo iste homo quam villam demonstravit

Charini? **Pb.** Audivi. **Ba.** Proximam esse huic fundo ad dextram? **Pb.** Memini. 10

Ba. Curriculo percurrere: apud eum miles Dionysia agit.

Sy. Quid haec inceptat? **Ba.** Dic me hic oppido esse invitam, atque adservari; Verum

A C T U S IV. S C E N A V. 131

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.

Sy. Perii hercle. Bacchis, mane, mane : quo mit-
tis isthanc ? quaeso !

Jube, maneat. *Ba.* I. *Sy.* Quin est paratum argen-
tum. *Ba.* Quin ego maneo. 15

Sy. Atqui jam dabitur. *Ba.* Ut lubet. num ego in-
sto ? *Sy.* At scin' quid, fodes ?

Ba. Quid ? *Sy.* Transeundum nunc tibi ad Menede-
mum est, & tua pompa

Eo traducenda est. *Ba.* Quam rem agis ? scelus. *Sy.*
Egone ? argentum cudo,

Quod tibi dem. *Ba.* Dignam me putas, quam illu-
das ? *Sy.* Non est temere.

Ba. Etiamne tecum res hîc mihi est ? *Sy.* Minime :
tuum tibi reddo. 20

Ba. Eat. *Sy.* Sequere hac. heus Dromo. *Dr.* Quis
me volt ? *Sy.* Syrus. *Dr.* Quid est rei ?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.

Dr. Quamobrem ? *Sy.* Ne quaeras: efferant quae se-
cum huc attulerunt.

Sperabit sumtum sibi fenex levatum esse harum abitu.

Nae, ille haud scit, paullum lucri, quantum ei dam-
ni adportet. 25

Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapias. *Dr.* Mutum dices.

A C T U S IV. S C E N A V.

CHREMES. SYRUS.

Cb. I T A me Dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me; tantum devenisse ad eum mali.

Illancine mulierem alere cum illa familia ?

Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet :

Ita magno desiderio fuit ei filius : 5

Verum ubi videbit tantos sibi sumtus domi

Cotidianos fieri, nec fieri modum,

Optabit rursus ut abeat ab se filius.

Syrum optume eccum. *Sy.* Cesso hunc adoriri ? *Cb.*

Syre. *Sy.* Hem !

R

Cb.

132 HEAUTONTIMORUMENOS.

Cb. Quid est? *Sy.* Te mihi ipsum jam dudum optabam dari.

Cb. Videre egisse jam nescio quid cum sene. 11

Sy. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

Cb. Bonan' fide? *Sy.* Bona hercle. *Cb.* Non possum pati,

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre :

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens. 15

Sy. At si scias, quam scite in mentem venerit.

Cb. Vah! gloriare evenisse ex sententia?

Sy. Non hercle vero: verum dico. *Cb.* Dic, quid est?

Sy. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,

Menedenio dixit Clinia: & ea gratia 20

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

Cb. Probe. *Sy.* Dic fodes. *Cb.* Nimium, inquam.

Sy. Immo si scias.

Sed porro ausculta, quod superest fallaciae.

Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:

Ejus sibi complacitam formam, postquam adspexerit. 25

Hanc cupere uxorem. *Cb.* Modone quae inventa 'st?

Sy. Eam.

Et quidem jubebit posci. *Cb.* Quamobrem istuc, Syre?

Nam prorsum nihil intelligo. *Sy.* Hui! tardus es.

Cb. Fortasse. *Sy.* Argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum, atque vestem, quae, tenesne? *Cb.* Comparet? 30

Sy. Id ipsum. *Cb.* At ego illi neque do, neque despondeo.

Sy. Non? quamobrem? *Cb.* Quamobrem? me ro-
gas? homini! *Sy.* Ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares,

Verum ut simulares. *Cb.* Non mea 'st simulatio:

Ita tu istaec tua misceto, ne me admisceas. 35

Egon' cui daturus non sum, ut ei despondeam?

Sy. Credebam. *Cb.* Minime. *Sy.* Scite poterat fieri:

Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jufferas,

Eo coepi. *Cb.* Credo. *Sy.* Caeterum equidem istuc,
Chreme,

Aequi bonique facio. *Cb.* Atqui cum maxime 40

Volo te dare operam, ut fiat, verum alia via.

Sy.

A C T U S IV. S C E N A VI. 133

Sy. Fiat: quaeratur aliud. sed illud, quod tibi
 Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
 Id nunc reddendum 'st illi: neque tu scilicet
 Eo nunc confugies: quid mea? num datum mihi est? 45
 Num jussi? num illa oppignerare filiam
 Meam, me invito, potuit? verum illud, Chreme,
 Dicunt, Jus summum saepe summa malitia est.
 Cb. Haud faciam. Sy. Immo, aliis si licet, tibi non licet.
 Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant. 50
 Cb. Quin egomet jam ad eam deferam. Sy. Immo filium
 Jube potius. Cb. Quamobrem? Sy. Quia enim in
 hunc suspicio 'st
 Translata amoris. Cb. Quid tum? Sy. Quia videbitur
 Magis verisimile id esse, quum hic illi dabit:
 Simul & conficiam facilius ego, quod volo. 55
 Ipse ad eum adest. abi: effer argentum. Cb. Effero.

A C T U S IV. S C E N A VI.

CLITIPHO. SYRUS.

CL. **N**ULLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
 Quam invitus facias. vel me haec deambulatio,
 Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
 Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
 Miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Bacchidem.
 Ut te quidem omnes Dii, Deaeque, quantum est, Syre, 6
 Cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint!
 Hujusmodi res semper comminiscere,
 Ubi me excarnifices. Sy. I tu hinc quo dignus es.
 Quam pene tua me perdidit protervitas! 10
 CL. Vellem hercle factum: ita meritis. Sy. Meritis!
 quomodo?
 Naë me istuc ex te prius audivisse gaudeo,
 Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
 CL. Quid igitur dicam tibi, vis? abiisti: mihi
 Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15
 Sy. Jam non sum iratus. sed scin' ubi nunc sit tibi
 Tua Bacchis? CL. Apud nos. Sy. Non. CL. Ubi
 ergo? Sy. Apud Cliniam.

R 2

CL.

134 HEAUTONTIMORUMENOS.

Cl. Perii ! *Sy.* Bono animo es : jam argentum ad e-
am deferres,

Quod ei pollicitus. *Cl.* Garris. unde ? *Sy.* A tuo patre.

Cl. Ludis fortasse me. *Sy.* Ipsa re experibere. 20

Cl. Nae ego fortunatus homo sum ! deamo te, *Syre.*

Sy. Qua causa id fiat. obsecundato in loco.

Sed pater egreditur. cave quidquam admiratus fies :

Quod imperabit, facito : loquitor pauca.

A C T U S IV. S C E N A VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. **U**BI Clitipho nunc est ? *Sy.* Eccum me ! in-
que. *Cl.* Eccum hic tibi !

Ch. Quid rei esset, dixti huic ? *Sy.* Dixi pleraque omnia.

Ch. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy.* Hei, quid
stas ? lapis !

Quin accipis ? *Cl.* Cedo fane. *Sy.* Sequere hac me ocius.

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere : 5

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.

Ch. Minas quidem jam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas :

Haec ornamentis consequentur alterae.

Porro haec talenta dotis adposcunt duo. 10

Quam multa injusta ac prava fiunt moribus !

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

A C T U S IV. S C E N A VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. **M**ULTO omnium nunc me fortunatissimum

Factum puto esse, gnate, quum te intelligo

Resipisse. *Ch.* Ut errat ! *Me.* Te ipsum quærebam, *Chreme:*

Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.

Ch. Cedo quid vis ? faciam. *Me.* Invenisti hodie filiam. 5

Ch. Quid tum ? *Me.* Hanc sibi uxorem dari volt *Clinia.*

Ch. Quaeso, quid tu hominis es ? *Me.* Quid est ? *Ch.*

Jamne oblitus es,

Inter nos quid sit dictum de fallacia ?

Ut

Utea via abs te argentum auferretur. *Me.* Scio.
Cb. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* Quid dixti, Chreme?
 Erravi. sic res acta 'st. quanta spe decidi! 11
Cb. Immo haec quidem, quae apud te est, Clitiphonis est
 Amica. *Me.* Ita ajunt. *Cb.* Et tu credis? *Me.* Omnia.
Cb. Et illum ajunt velle uxorem, ut quum desponderim,
 Des, quî aurum ac vestem, atque alia, quae opus
 sunt, comparet. 15
Me. Id est profecto! id amicae dabitur. *Cb.* Scilicet
 Daturum. *Me.* Vah! frustra sum igitur gavisus miser.
 Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
 Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme,
 Ne sentiat me sensisse, atque aegre ferat? 20
Cb. Aegre? nimium illi, Menedeme, indulges. *Me.*
 Sine.

Inceptum 'st: perforce hoc mihi perpetuo, Chreme.
Cb. Dic convenisse; egisse te de nuptiis.
Me. Dicam. quid deinde? *Cb.* Me facturum esse omnia:
 Generum placere. postremo etiam, si voles, 25
 Desponsam quoque esse dicito. *Me.* Hem! istuc volueram.
Cb. Tanto ocius te ut poscat, et tu id, quod cupis,
 Quam ocissime ut des. *Me.* Cupio. *Cb.* Nae tu
 propediem,
 Ut istam rem video, istius obsaturabere.
 Sed haec ita ut sunt, cautim, et paulatim dabis, 30
 Si sapias. *Me.* Faciam. *Cb.* Abi intro; vide, quid
 postulet.
 Ego domi ero, si quid me voles. *Me.* Sane volo:
 Nam te sciente faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. **E**GO, me non tam astutum, neque ita perspi-
 cacem esse, id certo scio.
 Sed hic adjutor meus, et monitor, et praemonstrator
 Chremes,
 Hoc mihi praestat. in me quidvis harum rerum convenit,
 Quae

136 HEAUTONTIMORUMENOS.

Quae sunt dicta in stultum: caudex, stipes, asinus,
plumbeus:

In illum nihil potest; nam exsuperat ejus stultitia
haec omnia. 5

Cb. Ohe! jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam: nisi illos ex tuo inge-
nio judicas,

Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit centies.
Sed interim, quid illic jam dudum gnatus cessat cum Syro?

Me. Quos ais homines, Chreme, cessare? *Cb.* E-
hem! Menedeme, advenis? 10

Dic mihi; Cliniae, quae dixi, nuntiastin? *Me.* Omnia.

Cb. Quid ait? *Me.* Gaudere adeo coepit, quasi qui
cupiunt nuptias.

Cb. Ha! ha! he! *Me.* Quid risisti? *Cb.* Servi vene-
re in mentem Syri

Calliditates. *Me.* Itane? *Cb.* Voltus quoque homi-
num fingit scelus.

Me. Gnatus quod se adsimulat laetum, id dicis? *Cb.*

Id. *Me.* Idem istuc mihi 15

Venit in mentem. *Cb.* Veterator! *Me.* Magis, si
magis noris, putes,

Ita rem esse. *Cb.* Ain' tu? *Me.* Quin tu ausculta.

Cb. Mane. hoc prius scire expeto,

Quid perdidideris: nam ubi desponsam nuntiaasti filio,
Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsae vestem, aurum, atque ancillas opus esse, ar-
gentum ut dares. 20

Me. Non. *Cb.* Quid? non? *Me.* Non, inquam. *Cb.*

Neque ipse gnatus? *Me.* Nihil prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur
nuptiae.

Cb. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem
quidquam? *Me.* Nihil.

Cb. Quamobrem? *Me.* Nescio equidem: sed te mi-
ror, qui alia tam plane feias.

Sed

Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium, 25
 Ut ne paullulum quidem suboleat, esse amicam hanc
 Cliniae.

Cb. Quid ais! *Me.* Mitto jam osculari, atque am-
 plexari: id nihil puto.

Cb. Quid est, quod amplius simuletur? *Me.* Vah!

Cb. Quid est? *Me.* Audi modo:

Est mihi in ultimis conclave aedibus quoddam, retro:
 Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est. 30

Cb. Quid, postquam hoc est factum? *Me.* Dictum
 factum huc abiit Clitipho.

Cb. Solus? *Me.* Solus. *Cb.* Timeo. *Me.* Bacchis
 consecuta 'st ilico.

Cb. Sola? *Me.* Sola. *Cb.* Perii! *Me.* Ubi abiere
 intro, operuere ostium. *Cb.* Hem!

Clinia haec fieri videbat? *Me.* Quidni? mecum una simul.

Cb. Fili est amica Bacchis, Menedeme: occidi! 35

Me. Quamobrem? *Cb.* Decem dierum vix mihi est
 familia.

Me. Quid? istuc times, quod ille operam amico dat suo?

Cb. Immo quod amicae. *Me.* Si dat. *Cb.* An dubi-
 um id tibi est?

Quemquamne animo tam communi esse, aut leni putas,
 Qui se vidente amicam patiatur suam? 40

Me. Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

Cb. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Nisi essem lapis? quae vidi! vae misero mihi!

At nae, illud haud inultum, si vivo, ferent: 45

Nam jam! *Me.* Non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli fatis sum? *Cb.* Prae iracundia,

Menedeme, non sum apud me. *Me.* Tene istuc loqui?

Nonne id flagitium 'st, te aliis consilium dare,

Foris sapere; tibi non posse auxiliarier? 50

Cb. Quid faciam? *Me.* Id quod me fecisse ajebas parum.

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi

138 HEAUTONTIMORUMENOS.

Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere :
Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deferat.

Cb. Immo abeat, multo malo, quovis gentium, 55

Quam hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem.

Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,

Menedeme, mihi illaec vere ad rastros res redit.

Me. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves ?

Difficilem ostendes te esse, & ignosces tamen 60

Post ; & id ingratum. *Cb.* Ah ! nescis, quam doleam.

Me. Ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro ? nisi quid est,

Quod mavis. *Cb.* Immo & gener, & affines placent.

Me. Quid dotis dicam te dixisse filio ?

Quid obticuiisti ? *Cb.* Dotis ! *Me.* Ita dico. *Cb.*

Ah ! *Me.* Chreme, 65

Ne quid vereare, si minus : nihil nos dos movet.

Cb. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis.

Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, & rem,
& filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Me.* Quam rem agis ?

Cb. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul, 70

Quamobrem id faciam. *Me.* Quin ego vero, quam-
obrem id facias, nescio.

Cb. Egone ? ut ejus animum, qui nunc luxuria &
lascivia

Diffluit, retundam : & redigam, ut, quo se vortat,
nesciat.

Me. Quid agis ? *Cb.* Mitte ; sine me in hac re gere-
re mihi morem. *Me.* Sino.

Itane vis ? *Cb.* Ita. *Me.* Fiat. *Cb.* Age jam, uxo-
rem ut arcessat, paret. 75

Hic, ita ut liberos est aequom, dictis confutabitur.

Sed Syrum ! *Me.* Quid eum ? *Cb.* Egone ? si vi-
vo, adeo exornatum dabo,

Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei :
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.

Non

ACTUS V. SCENA II. 139

Non, ita me Dî ament ! auderet haec facere viduae
mulieri, 80

Quae in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

Cl. **I**TANE tandem, quaeso, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit a-
nimum patris ?

Quodnam ob facinus ? quid ego tantum sceleris admi-
si miser ?

Volgo faciunt. Me. Scio, tibi esse hoc gravius mul-
to, ac durius,

Cui fit : verum ego haud minus aegre patior, id quî,
nescio ; 5

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

Cl. Hîc patrem adstare ajebas ? Me. Eccum ! Ch.
Quid me incusas, Clitipho ?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiae tuae.
Ubi te vidi animo esse omisso, &, suavia in praesentia
Quae essent, prima habere, neque consulere in longi-
tudinem : 10

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses
perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos, qui erant tibi : eis commisi, & cre-
didi :

Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium, Clitipho :
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. Cl. Hei mihi !

Ch. Satius est, quam te ipso herede haec possidere
Bacchidem. 16

Sy. Disperii ! scelestus quantas turbas concivi insciens !
Cl. Emori cupio. Ch. Prius, quaeso, discè, quid sit vivere :
Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

Sy. Here, licetne ? Ch. Loquere. Sy. At tuto ?

Ch. Loquere. Sy. Quae ista 'st pravitas, 20
Quaeve amentia est, quod peccavi ego, id obesse
huiç ? Ch. Illicet.

140 HEAUTONTIMORUMENOS.

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te; nec tu aram
tibi,

Nec precatorem pararis. Sy. Quid agis? Cb. Nihil
succenseo,

Nec tibi, nec huic: nec vos est æquom, quod facio,
mihi.

Sy. Abiit; vah! rogasse vellem. Cl. Quid? Sy.
Unde mihi peterem cibum: 25

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad forem intelligo.

Cl. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame
mihi fit, Syre?

Sy. Modo liceat vivere; est spes. Cl. Quae? Sy. Nos
esurituros fatis.

Cl. Irrides in re tanta? neque me quidquam consilio
adjuvas?

Sy. Immo & ibi nunc sum, & usque id egi dudum,
dum loquitur pater: 30

Et, quantum ego intelligere possum. Cl. Quid? Sy.
Non aberit longius.

Cl. Quid id ergo? Sy. Sic est, non esse horum te
arbitror. Cl. Quid istuc, Syre?

Satin' sanus es? Sy. Ego dicam, quod mihi in men-
tem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quae propior esset, te indulgebant, tibi dabant:
nunc filia 35

Postquam est inventa vera, inventa est causa, qua te
expellerent.

Cl. Est verisimile. Sy. An tu ob peccatum hoc esse
illum iratum putas?

Cl. Non arbitror. Sy. Nunc aliud specta: matres
omnes filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. Cl. Verum dicis. quid nunc
faciam, Syre? 40

Sy. Suspicionem istanc ex illis quaere: rem profer
palam: Si

A C T U S V. S C E N A III. 141

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces
cito : aut

Scibus, cujus sis. *Cb.* Recte fuades ; faciam. *Sy.*
Sât recte hoc mihi

In mentem venit. namque adolescens, quam minima
in spe situs erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas. 45
Etiam haud scio, an uxorem ducat ; ac Syro nihil
gratiae.

Quid hoc autem ? senex exit foras : ego fugio. adhuc
quod factum 'st,

Miror, continuo non jussisse abripi me. ad Menede-
mum hinc pergam :

Eum mihi precatorem paro:seni nostro fidei nihil habeo.

A C T U S V. S C E N A III.

SOSTRATA. CHREMES.

So. **P**ROFECTO, nisi caves, tu homo, aliquid gna-
to conficies mali.

Idque adeo miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi in mentem venire, mi
vir, potuerit.

Cb. Pergin', mulier, odiosa esse ? ullamne ego rem
unquam in vita mea

Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorsatrix, So-
strata ?

At si rogitem jam : quid est, quod peccem, aut
quamobrem hoc faciam ? nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas, stulta ? *So.* E-
go nescio.

Cb. Immo scis, potius quam quidem redeat ad inte-
grum haec eadem oratio.

So. Oh ! iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.

Cb. Non postulo : jam loquere : nihilo minus ego
hoc faciam tamen. 10

So. Facies ? *Cb.* Verum. *So.* Non vides, quantum
mali ex ea re excites ?

S 2

Subditum

142 HÆAUTONTIMORUMENOS.

Subditum se suspicatur. *Cb.* Subditum ! ain' tu ? *So.*
Certe, inquam, mi vir.

Cb. Confitere, tuum non esse. *So.* Au ! obsecro te,
istuc inimicis fiet.

Egone confitear, meum non esse filium, qui fit meus ?

Cb. Quid ? metuis, ne non, quum velis, convincas
esse illum tuum ? 15

So. Quod filia est inventa ? *Cb.* Non : sed, quod
magis credendum fiet,

Id quod est consimilis moribus,

Convincas facile ex te natum: nam tui similis est probe:

Nam illi nihil vitii est relictum,quin fit & idem tibi.

Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20

Sed ipse egreditur. quam feverus ! rem, cum videas,
censeas.

A C T U S V. S C E N A IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Cl. **S**I unquam ullum fuit tempus, mater, quum
ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro,

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei.

quod peto, & volo, parentes meas ut commonstres mihi.

So. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,

Alienum esse te. *Cl.* Sum. *So.* Miseram me ! hoc-

cine quaesisti, obsecro ? 6

Ita mihi atque huic fies superstes, ut ex me atque ex
hoc natus es !

Et cave posthac, si me amas, umquam istuc verbum
ex te audiam.

Cb. At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos
sentiam.

Cl. quos ? *Cb.* Si scire vis, ego dicam : gerro, in-
ers, fraus, heluo, 10

Ganeo, damnosus ! crede, & nostrum te esse credito.

Cl. Non sunt haec parentis dicta. *Cb.* Non ? si ex
capite sis meo

Natus

A C T U S V. S C E N A V. 143

Natus, item ut ajunt Minervam esse ex Jove, ea
causa magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

So. Dî istaec. *Cb.* Deos nescio : ego quod potero,
enitar sedulo. 15

Quaeris id, quod habes, parentes : quod abest, non
quaeris, patri

Quomodo obsequare : & ut ferves, quod labore inve-
nerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos ? pudet
Dicere, hac praesente, verbum turpe : at te id nullo
modo

Puduit facere. *Cl.* Eheu, quam ego nunc totus dif-
pliceo mihi ! 20

Quam pudet ! neque quod principium inveniam ad
placandum, scio.

A C T U S V. S C E N A V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Me. **E** NIMVERO Chremes nimis graviter cruciat a-
dolescentulum,

Nimitque inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem.
optume

Ipfos video. *Cb.* Ehem, Menedeme : cur non ar-
cessi jubes

Filiam, & quod dotis dixi, firmas ? *So.* Mi vir, te
obsecro,

Ne facias. *Cl.* Pater, obsecro, ut mihi ignoscas. *Me.*
Da veniam, Chreme. 5

Sine te extrem. *Cb.* Egon' mea bona ut dem Bac-
chidi dono ? sciens

Non faciam. *Me.* At id nos non sinemus. *Cl.* Si
me vivum vis, pater,

Ignosce. *So.* Age, Chremes mi. *Me.* Age quaeso,
ne tam obfirma te, Chreme.

Cb. Quid istic ? video, non licere, ut coeperam, hoc
pertendere.

Me.

144 HEAUTONTIMORUMENOS.

Me. Facis, ut te decet. *Cb.* Ea lege hoc adeo faciam;
si facit, 10

Quod ego hunc aequom censeo. *Cl.* Pater, omnia
faciam : impera.

Cb. Uxorem ut ducas. *Cl.* Pater. *Cb.* Nihil au-
dio. *Me.* Ad me recipio :

Faciet. *Cb.* Nihil etiam audio ipsum. *Cl.* Perii !
So. An dubitas, Clitipho ?

Cb. Immo, utrum volt. *Me.* Faciet omnia. *So.*
Haec, dum incipias, gravia sunt,

Dumque ignores : ubi cognoris, facilia. *Cl.* Faci-
am, pater. 15

So. Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam
tu facile ames ;

Filiam Phanocratae nostri. *Cl.* Rufanne illam vir-
ginem,

Caesiam, sparso ore, adunco naso ? non possum, pa-
ter.

Cb. Heja ! ut elegans est ! credas animum ibi esse,
So. Aliam dabo.

Cl. Quid istic ? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum, 20

Quam volo. *So.* Nunc laudo te, gnate. *Cl.* Archo-
nidi hujus filiam.

So. Perplacet. *Cl.* Pater, hoc nunc restat. *Cb.* quid ?
Cl. Syro ignoscas volo,

Quae mea causa fecit. *Cb.* Fiat. Ω . Vos valet &
plaudite !

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S H E A U T O N T I M O R U M E N O Y.

P. T E R.

P. T E R E N T I I
A D E L P H I.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS AEMILII PAUL-
LI QUOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS.
P. CORNELIVS AFRICANVS. EGERE L.
ATILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS
PROTHIMVS. MODOS FECIT FLACCVS
CLAVDI, TIBIIS SARRANIS. FACTA
GRAECA MENANDRU L. ANICIO, M.
CORNELIO COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGVS.	GETA, <i>seruus Sofratae.</i>
AESCHINVS, <i>adolescens, fi-</i>	HEGIO, <i>senex, propinquus</i>
<i>lius Demeae, sed adopta-</i>	<i>Pamphilae.</i>
<i>tus a patruo Micione.</i>	MICIO, <i>senex, frater De-</i>
CANTHARA, <i>nutrix Pam-</i>	<i>meae, pater adoptivus</i>
<i>philae.</i>	<i>Aeschini.</i>
CTESIPHO, <i>adolescens, fra-</i>	PAMPHILA, <i>filia Sofratae,</i>
<i>ter Aeschini.</i>	<i>amica Aeschini.</i>
DROMO, <i>seruus Micionis.</i>	SANNIO, <i>leno.</i>
DEMEA, <i>senex, frater Mi-</i>	SOSTRATA, <i>mater Pam-</i>
<i>cionis, pater Aeschini &</i>	<i>philae.</i>
<i>Ctesiphonis.</i>	SYRVS, <i>seruus Aeschini.</i>

P E R S O N A E M U T A E.

BABYLO.	TIBICINA, <i>amica Ctesi-</i>
PARMENO, <i>seruus.</i>	<i>phonis.</i>
STORAX, <i>seruus.</i>	

C. S U L

146 C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

I N T E R E N T I I A D E L P H O S .

DUOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum :
Sed Ctesiphonem retinet. hunc Citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre ;
Fratres celabat Aeschinus ; famam rei,
Amoremque in sese transferebat : denique
Fidicinam lenoni eripit. vitiaverat
Idem Aeschinus civem Atticam pauperulam,
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare, graviter ferre. mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam : potitur Ctesiphonem Citharistriam,
Exorato suo duro patre Demea.

M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

Micio, & Demea, duo dissimillimo fratres ingenio fue-
re: ille urbanam vitam secutus est; hic rusticam: ille
coelebs vixit; hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo; hic as-
perissimo: ille mitis etiam in alienos; hic saevus etiam in
suos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox.
Erant Demeae filii duo: ex quibus natum majorem Aeschinum
sibi adoptavit Micio, eumque secum in urbe liberalissime
indulgentissimeque educavit: minorem Ctesiphonem ruri se-
cum severe inprimis ac restricte habuit pater. Aeschinus
multas meretrices, patre ad omnia committente, adamavit;
multa convivium celebravit; quae denique juvenis fert, ea
omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. Po-
stremo usque eo progressus est: in virginem pauperulam
quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine,
quam mater Sostrata vidua sancte secum & pudice, ut
poterat, educabat, noctu temulentus quum incidisset, vim
ei attulit, gravidamque fecit. Venit postea ad matrem
illius, veniam petens, pollicensque se puellam uxorem du-
cturum

Æurum. Ea fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesiphon, cum in urbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriae cujusdam amore correptus est. Totam ejus rei famam, ne qua emanaret, ac perveniret ad Demeam, in sese Aeschinus transferebat. Tandem, quum leno, puellae dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii vendituro minitaretur; adductus in summam desperationem Ctesiphon, jam de relinquenda patria cogitabat: quum Aeschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Micionem objurgat, inclamat, testatur Deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scortator, quod nullius bonae rei Aeschinus foret, omnem in Micione uno haerere culpam. Diis gratias agere, quod ille saltem, quem ipse rure haberet, frugi ac temperans esset; rei studeret, & famae; illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam & fratris disciplinam! Placat hominem, quantum in se est, Micio: jamque se ab eo expedi-verat, quum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret. Raptam ab Aeschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilae; quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam e dolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Aeschini animum, se vero, filiamque suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellae cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere. Interea audierat Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione adfuisse: jamque totus in fermento, ut ajunt, erat; quum ei Syrus, servus vaferrimus, mendacium adspargit: venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse objurgatum Aeschinum: multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in praefecturam suam: lacru-

148 M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

mare gaudio Demea, & gratulari sibi, quod unum saltem haberet, in quo exstaret paternae severitatis exemplum. Dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de constuprata per vim ab Aeschino Pamphila intelligit. Denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quaerit, obvium habuit mercenarium a villa, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri. Redit ad Syrum; a quo ei rursus novum mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur: quaerit, ubi fratrem reperire possit: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne oppidum, perrepta verit. Interea Micio omnium ab Hegione certior factus, ipse met ad mulieres profectus, jacentes jam & affictas exerebat, labantes & dubias confirmaverat, tristitia ac moerore confectas recreaverat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam uxorem daturum. Venit Demea, clamor, jurgium, convicia. Etiam eo praesente, servulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat. Ille quum subito per vim in aedes irrupisset, quum jam pridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & suaviter potitantem deprehendit. Ibi vero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. Satis diu vociferatus quum esset; tandem placida & composita Micionis oratione eo perducitur, ut, deposita veteri saevitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. Itaque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiae: lenoni numeratur argentum: Micio ipse Sostratam ducit uxorem: Hegioni datur, unde vivat: Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur. Quum Micio, caeterique omnes, sed tamen praecipue Micio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; gravi & cordata oratione claudit Fabulam Demea: si omnia profunderet, si in omni libidine ac nequitia vivere, si totam rem belluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus aetatis supersit, quam aliorum, interesse: sin corrigi se in loco & modici coerceri atque admoneri velint, eum esse se, qui id praestare possit. Permittuntur ei omnia. Fabula concluditur.

PUBLII

PUBLII TERENTII Carthaginienſis

A D E L P H I.

P R O L O G U S.

POSTQUAM Poëta ſenſit, ſcripturam ſuam
 Ab iniquis obſervari, & adverſarios
 Rapere in pejorem partem, quam acturi ſumus,
 Indicio de ſe ipſe erit ; vos eritis iudices,
 Laudin' an vitio duci id factum oporteat. 5
 ΣΥΝΑΠΟΘΗΣΚΟΝΤΕΣ Diphili Comoe-
 Eam COMMORIENTES Plautus fecit Fabulam. [dia'ſt.
 In Graeca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
 Meretricem, in prima Fabula. Eum Plautus locum
 Reliquit integrum : eum hic locum ſumſit ſibi 10
 In ADELPHOS ; verbum de verbo expreſſum extulit.
 Eam nos acturi ſumus novam. pernoſcite,
 Furtumne factum exiſtmetis ; an locum
 Reprehenſum, qui praeteritus neglegentia ſt.
 Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles 15
 Eum adjuvare, aſſidueque una ſcribere :
 Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant,
 Eam laudem hic ducit maxiam, quum illis placet,
 Qui vobis univerſis & populo placent ;
 Quorum opera in bello, in otio, in negotio, 20
 Sui quiſque tempore uſus eſt ſine ſuperbia.
 Dehinc ne expeſtetis argumentum Fabulae :
 Senes qui primi venient, ii partem aperient :
 In agendo partem oſtendent. facite, aequanimitas
 Poëtae ad ſcribendum augeat induſtriam. 25

A C T U S I. S C E N A I.

M I C I O.

STORAX! non rediit hac nocte a coena Aefchinus ;
 Neque ſervolorum quiſquam, qui advorſum ierant?
 Profecto hoc vere dicunt : ſi abſis uſpiam,

T 2

Aut

Aut ubi si cesses, evenire ea fatius est,
 Quae in te uxor dicit, & quae in animo cogitat 5
 Irata, quam illa, quae parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi :
 Et tibi bene esse soli, quum sibi sit male.
 Ego, quia non rediit filius, quae cogito ! 10
 Et quibus nunc sollicitor rebus ! ne aut ille alferit,
 Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
 Aliquid. vah ! quemquamne hominem in animum in-
 stituere, aut
 Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi ?
 Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre : is adeo 15
 Dissimili studio est, jam inde ab adolescentia.
 Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
 Secutus sum : &, quod fortunatum isti putant,
 Uxorem numquam habui. ille contra, haec omnia :
 Ruri agere vitam : semper parce, ac duriter 20
 Se habere. uxorem duxit : nati filii
 Duo : inde ego hunc majorem adoptavi mihi :
 Eduxi a parvulo : habui, amavi pro meo :
 In eo me oblecto : solum id est carum mihi.
 Ille ut item contra me habeat, facio sedulo : 25
 Do, praetermitto : non necesse habeo omnia
 Pro meo jure agere. postremo alii clanculum
 Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium.
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, 30
 Aut audebit : tanto magis audebit caeteros.
 Pudore & liberalitate liberos
 Retinere fatius esse credo, quam metu.
 Haec fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me saepe, clamitans : quid agis, Micio ? 35
 Cur perdis adolescentem nobis ? cur amat ?
 Cur potat ? cur tu his rebus sumtum suggeris ?
 Vestitu nimio indulges : nimium ineptus es.

Nimium

A C T U S I. S C E N A II. 151

Nimium ipse est durus, praeter aequumque & bonum.
 Et errat longe, mea quidem sententia, 40
 Qui imperium credat gravius esse, aut stabilius,
 Vi quod sit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, & sic animum induco meum :
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet : 45
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit :
 Studet par referre : praesens, absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
 Sua sponte recte facere, quam alieno metu. 50
 Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam ? & certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. salvum te advenire, Demea, 55
 Gaudemus !

A C T U S I. S C E N A II.

DEMEA. MICIO.

De. **E**HEM! opportune : te ipsum quaerito.
Mi. Quid tristis es ? *De.* Rogas me ? ubi nobis Aeschinus
 Siet ? quid tristis ego sim ? *Mi.* Dixin' hoc fore ?
 Quid fecit ? *De.* Quid ille fecerit ! quem neque pudet
 Quidquam : nec metuit quemquam : neque legem putat
 Tenere se ullam. nam illa, quae antehac facta sunt, 6
 Omitto : modo quid designavit ! *Mi.* Quidnam id est ?
De. Fores effregit, atque in aedes irruit
 Alienas : ipsum dominum, atque omnem familiam
 Mulcavit usque ad mortem : eripuit mulierem 10
 Quam amabat. clamant omnes, indignissime
 Factum esse. hoc advenienti quot mihi, Micio,
 Dixere ! in ore 'st omni populo. denique,
 Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
 Rei dare operam, ruri esse parcum, ac sobrium ? 15
 Nullum

Nullum hujus simile factum. haec quum illi, Micio;
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi finis.

Mi. Homine imperito numquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

De. Quorsum istuc? *Mi.* Quia tu, Demea, haec male
judicas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare; non est: neque fores
Effringere. haec si neque ego, neque tu, fecimus,
Non sivit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia? 25

Injurium est. nam si esset, unde id fieret,
Faceremus. Et tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet:

Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras,
Alieniore aetate, post faceret tamen. 30

De. Prô Juppiter! tu homo adigis me ad insaniam.

Non est flagitium, facere haec adolescentulum! *Mi.* Ah!

Ausculpta: ne me obtundas de hac re saepius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

Is meus est factus: si quid peccat, Demea, 35

Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Obsonat? potat? olet unguenta? de meo.

Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum:

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.

Fores effregit? restituentur. discidit 40

Vestem? refarcietur. est, Dis gratia,

Et unde haec fiant, & adhuc non molesta sunt.

Postremo, aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:

Te plura in hac re peccare ostendam. *De.* Hei mihi!

Pater esse disce ab aliis, qui vere sciunt. 45

Mi. Natura tu illi pater es, consiliis ego.

De. Tun' consilis quidquam? *Mi.* Ah! si pergis, abiero.

De. Siccine agis? *Mi.* An ego toties de eadem re audiam?

De. Curae est mihi. *Mi.* Et mihi curae est. verum, Demea,

Curemus aequam uterque partem: tu alterum, 50
Ego

Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti. *De.* Ah! Micio.
Mi. Mihi sic videtur. *De.* Quid istuc? tibi si istuc placet;
 Profundat, perdat, pereat! nihil ad me attinet.
 Jam si verbum unum posthac. *Mi.* Rursum, Demea, 55
 Irascere? *De.* An non credis? repeton' quem dedi?
 Aegre 'st: alienus non sum. si obsto: hem! desino.
 Unum vis curem, curo: & est Dis gratia,
 Quum ita, ut volo, est. ite tuus, ipse sentiet
 Posterius. nolo in illum gravius dicere. 60
Mi. Nec nihil, neque omnia haec sunt, quae dicit; tamen
 Nonnihil molesta sunt haec mihi: sed ostendere,
 Me aegre pati, illi nolui: nam ita 'st homo;
 Quum placo, advorsor sedulo, & deterreo:
 Tamen vix humane patitur: verum si augeam, 65
 Aut etiam adjutor sim ejus iracundiae,
 Infaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
 Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
 Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
 Aliquid? postremo, nuper, credo, jam omnium 70
 Taedebat, dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defervisse adolescentiam.
 Gaudebam. ecce autem de integro! nisi, quidquid est,
 Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.

Sa. **O**BSECRE! populares, ferte misero, atque in-
 nocenti auxilium!
 Subvenite inopi! *Aes.* Otiose nunc jam illico hic consiste.
 Quid respicias? nihil periculi est: nunquam, dum ego
 adero, hic te tanget.
Sa. Ego istam invitis omnibus.
Aes. Quamquam est scelestus, non committet hodie
 unquam, iterum ut vapulet. 5
Sa. Aeschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum
 morum;

Leno

Leno ego sum. *Aef.* Scio. *Sa.* At ita, ut usquam fuit
fide quisquam optuma.

Tu quod te posterius purges, hanc injuriam mihi nolle
Factam esse, hujus non faciam. crede hoc ; ego meum
jus persequar :

Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re male
feceris. 10

Novi ego vestra haec ; nollem factum : jusjurandum
dabitur, te esse

Indignum injuria hac ; indignis quum egomet sim ac-
ceptus modis.

Aef. Abi prae strenue, ac aperi fores. *Sa.* Ceterum hoc
nihil facis.

Aef. I intro nunc jam. *Sa.* At enim non sinam. *Aef.*
Accede illuc, Parmeno ;

Nimum istos abisti : hic propter hunc adfiste. hem ! sic
volo. 15

Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam demoveas
tuos :

Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuo in mala
haereat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. *Aef.* Hem ! serva.
omite mulierem.

Sa. O facinus indignum ! *Aef.* Geminabit, nisi caves.
Sa. Hei misero mihi !

Aef. Non innueram : verum in istam partem potius pec-
cato tamen. 20

I nunc jam. *Sa.* Quid hoc rei est ! regnumne, Aeschi-
ne, hic tu possides ?

Aef. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum 'st ? *Aef.* Nihil. *Sa.* Quid ?
nostrin' qui sim ? *Aef.* Non desidero.

Sa. Tetigin' tui quidquam ? *Aef.* Si attigisses, ferres
infortunium.

Sa. Qu' tibi magis licet meam habere, pro qua ego
argentum dedi ? 25

Responde.

A C T U S II. S C E N A I. 155

Responde. *Aef.* Ante aedes non fecisse, erit melius, hic convicium :

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, atque ibi

Usque ad necem operiere loris. *Sa.* Loris ? liber !

Aef. Sic erit.

Sa. O hominem impurum ! hiccine libertatem ajunt aequam esse omnibus ?

Aef. Si fatis jam debacchatus es, leno, audi, si vis, nunc jam. 30

Sa. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me ? *Aef.*

Mitte ista, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem ? quo redeam ? *Aef.* Jamne me vis dicere id, quod ad te attinet ?

Sa. Cupio : aequi modo aliquid. *Aef.* Vah ! leno iniqua me non volt loqui.

Sa. Leno sum, fateor ; perniciēs communis adolescentium ; Perjurus, pestis : tamen tibi a me nulla orta est injuria. 35

Aef. Nam hercle etiam hoc restat. *Sa.* Illuc, quaelo, redi, quod coepisti, *Aeschine.*

Aef. Minis viginti tu illam emisti ; quae res tibi vortat male !

Argenti tantum dabitur. *Sa.* Quid ? si ego tibi illam nolo vendere,

Coges me ? *Aef.* Minime. *Sa.* Namque id metui. *Aef.* Neque vendundam centeo,

Quae libera est : nam ego liberali illam assero causa manu. Nunc vide, utrum vis : argentum accipere, an causam meditari tuam ? 41

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* Pro supreme Jupiter !

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria :

Domo me eripuit : verberavit : me invito abduxit meam :

Ob male facta haec tantidem emtam potulat sibi tradier.

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum enim quando bene promeruit, fiat : suum jus postulat.

U

Age,

Age, jam cupio ; si modo argentum reddat. sed ego
hoc hariolor ;

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet ilico,
Vendidisse me. de argento, somnium : mox ; cras redi. 50
Id quoque possum ferre, si modo reddat : quamquam
injurium 'st.

Verum cogito id, quod res est : quando eum quaestum
occeperis,

Accipiunda, & mussitanda injuria adolescentium 'st.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

A C T U S II. S C E N A II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. **T**ACE ! egomet conveniam jam ipsum : cupi-
de accipiat, faxo ; atque etiam

Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est,
quod te audio,

Nescio quid concertasse cum hero ? Sa. Nunquam vi-
di iniquius

Concertationem comparatam, quam haec hodie inter
nos fuit :

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi
fumus. 5

Sy. Tua culpa. Sa. Quid agerem ? Sy. Adolescenti mo-
rem gestum oportuit.

Sa. Qui potui melius, qui hodie usque os praebui ? Sy.
Age, scis quid loquar ?

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum 'st
lucrum. Sa. Hui !

Sy. Metuisti ; si nunc de tuo jure concessisses paululum,
atque

Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultif-
sime, 10

Ne non tibi istuc foeneraret ? Sa. Ego spem pretio non emo.

Sy. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines,
Sannio.

Sa. Credo istuc melius esse : verum ego nunquam a-
deo astutus fui, Quin

Quin quidquid possem, malletm auferre potius in praesentia.

Sy. Age ; novi tuum animum : quasi jam usquam tibi sint viginti minae, 15

Dum huic obsequare. praeterea autem te ajunt proficisci Cyprum. Sa. Hem !

Sy. Coëmisse, hinc quae illuc veheres, multa. navem conductam, hoc scio.

Animus tibi pendet ? ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.

Sa. Nusquam pedem. perii hercle ! hac illi spe hoc inceperunt ! Sy. Timet.

Injeci scrupulum homini. Sa. O scelera ! illud vide, 20
Ut in ipso articulo oppressit ! emtae mulieres

Complures : & item hinc alia, quae porto Cyprum.

Nisi eo ad mercatum venio, damnum maxumum 'st.

Nunc si hoc omitto ; actum agam. ubi illinc rediero, Nihil est ; refrixerit res. nunc demum venis ? 25

Cur passus ? ubi eras ? ut sit fatius perdere,

Quam aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.

Sy. Jamne enumerasti id, quod ad te rediturum putes ?

Sa. Hoccine illo dignum 'st ? hoccine incipere Aeschinum ?

Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet ? 30

Sy. Labascit. unum hoc habeo : vide, si satis placet :

Potius, quam venias in periculum, Sannio,

Servefne, an perdas totum, dividuum face :

Minas decem corradet alicunde. Sa. Hei mihi !

Etiam de forte nunc venio in dubium miser ? 35

Pudet nihil : omnes dentes labefecit mihi :

Praeterea colaphis tuber est totum caput :

Etiam insuper defrudet ? nusquam abeo. Sy. Ut lubet.

Numquid vis, quin abeam ? Sa. Immo hercle hoc quae-fo, Syre ;

Ut ut haec sunt facta, potius, quam lites sequar, 40

Meum mihi reddatur : saltem quanti emta 'st, Syre.

Scio te non usam antehac amicitia mea :

Memorem me dices esse, & gratum. Sy. Sedulo
 Faciam. sed Ctesiphonem video. laetus est
 De amica. Sa. Quid, quod te oro? Sy. Paulisper mane. 45

A C T U S II. S C E N A III.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. **A**BS quisvis homine, cum est opus, beneficium
 accipere gaudeas.

Verum enim vero id demum juvat, si, quem aequum est
 bene facere, is facit.

O frater! frater! quid ego nunc te laudem? satis certo scio;
 Numquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus
 quin superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praeci-
 puam arbitror, 5

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis
 principem.

Sy. O Ctesipho! *Ct.* O Syre! Aeschinus ubi est? *Sy.*
 Ellum! te expectat domi. *Ct.* Hem!

Sy. Quid est? *Ct.* Quid fit! illius opera, Syre, nunc
 vivo. festivom caput!

Qui omnia sibi postputavit esse prae meo commodo:
 Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in
 se transtulit. 10

Nihil pote supra. sed quisnam? foris crepuit. *Sy.* Ma-
 ne, mane! ipse exit foras.

A C T U S II. S C E N A IV.

AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Aef. **U**BI ille est sacrilegus? *Sa.* Men' quaerit?
 num quidnam effert? occidi!

Nihil video. *Aef.* Ehem! opportune: te ipsum quaero.
 quid fit, Ctesipho?

In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

Ct. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te ha-
 beam fratrem. o mi Aeschine!

O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare am-
 plius, 5

Ne

Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum,
facere existumes.

Aef. Age, inepte: quasi nunc norimus nos inter nos,
Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos pene fero scisse; & pene in eum locum
Redisse, ut si omnes cuperent, nihil tibi possent auxi-
liarij.

Ct. Pudebat. *Aef.* Ah! stultitia 'st istaec, non pudor,
tam ob parvolam 10

Rem pene ex patria? turpe dictu. Deos quaeso, ut
istaec prohibeant.

Ct. Peccavi. *Aef.* Quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.*
Jam mitis est.

Aef. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad
illam, Ctesipho.

Sa. Syre, insta. *Sy.* Eamus: namque hic properat in
Cyprum. *Sa.* Ne tam quidem.

Quamvis etiam maneo otiosus hic. *Sy.* Reddetur: ne time.

Sa. At ut omne reddat. *Sy.* Omne reddet: tace mo-
do, ac sequere hac. *Sa.* Sequor. 16

Ct. Heus! heus! *Syre.* *Sy.* Hem! quid est? *Ct.* Ob-
secro hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimum absolvitote: ne, si magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc permanet; atque ego tum per-
petuo perierim.

Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illa te intus ob-
lecta interim: 20

Et lectulos jube sterni nobis, & parari caetera.

Ego jam, transacta re, convertam me domum cum ob-
sonio.

Ct. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem
hunc fumamus diem.

A C T U S III. S C E N A I.

SOSTRATA. CANTHARA.

Sp. **O**BSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? *Ca.*
Quid fiet, rogas?

Recte,

Recte, aedepol, spero. *So.* Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.

Ca. Jam nunc times, quasi numquam adfueris, numquam tute pepereris?

So. Miseram me! neminem habeo: solae fumus. Geta autem hic non adest:

Nec quem ad obstetricem mittam; nec qui arceffat Aeschinum.

Ca. Pol is quidem jam hic aderit: nam numquam unum intermittit diem,

Quin semper veniat. *So.* Solus mearum miseriarum est remedium.

Ca. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera:

Quando vitium oblatum est; quod ad illum attinet potissimum;

Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.

So. Ita pol est, ut dicis: salvos nobis, Deos quaeso, ut fiet. ¶

A C T U S III. S C E N A II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

Ge. Nunc illud est, quod si omnes omnia sua consilia conferant,

Atque huic malo salutem quaerant, auxilii nihil adferant, Quod mihi que, herae que, filiae que herili est. vae mihi!

Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest:

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia, 5
Hocce seclum! o scelera! o genera sacrilega! o hominem impurum!

So. Me miseram! quidnam est, quod sic video timidam, & properantem Getam?

Ge. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque illum misericordia

Repressit, neque reflexit: neque quod partus instabat prope;

Cui miserae indigne per vim vitium obtulerat. *So.* Non intelligo Satis,

A C T U S III. S C E N A II. 161

Satis, quae loquatur. *Ca.* Propius, obsecro, accedamus, *Sostrata.* *Ge.* Ah!

Me miserum! vix sum compos animi: ita ardeo iracundia. Nihil est quod malim, quam illam totam familiam mihi dari obviam,

Ut ego iram hanc in eos evomam omnem; dum aegritudo haec est recens.

Satis mihi id habeam supplici, dum illos ulciscar modo. Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus. 16

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!

Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos: post haec praecipitem darem. 20

Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & profternerem.

Sed cesso heram hoc malo impertiri propere? *So.* Revocemus. *Geta!*

Ge. Hem! quisquis es; sine me. *So.* Ego sum *Sostrata.* *Ge.* Ubi ea est? te ipsam quaerito:

Te exspecto: oppido opportune te obtulisti mihi obviam,

Hera. *So.* Quid est? quid trepidas? *Ge.* Hei mihi!

So. Quid festinas, mi *Geta?* 25

Animam recipe. *Ge.* Prorsus! *So.* Quid istuc prorsus ergo' est. *Ge.* Perimus!

Actum' est! *So.* Eloquere ergo, obsecro te, quid sit. *Ge.* Jam! *So.* Quid jam, *Geta?*

Ge. Aeschinus! *So.* Quid is ergo? *Ge.* Alienus est ab nostra familia. *So.* Hem!

Perii! quare? *Ge.* Amare coepit aliam. *So.* Vae miserae mihi! 29

Ge. Neque id occulte fert: ab *Lenone* ipse eripuit palam.

So. Satin' hoc certum' est? *Ge.* Certum: hisce oculis egomet vidi, *Sostrata.* *So.* Ah! Me

Me miseram ! quid credas jam ? aut cui credas ? nostrumne Aeschinum ?

Nostrarum vitam omnium ? in quo nostrae spes, omnesque opes sitae

Erant : qui sine hac jurabat se unum numquam victurum diem !

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris ; Ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere. 36

Ge. Hera, lacrimas mitte : ac potius, quod ad hanc rem opus est, porro consule.

Patiamur, an narremus cuiquam ? *Ca.* Au ! mi homo, sanusne es ?

An hoc proferendum tibi videtur usquam esse ? *Ge.* Mihi quidem non placet.

Jam primum, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat. 40

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, fat scio.

Tua fama, & gnatae vita, in dubium veniet. tum si maxime fateatur, quum amet aliam, non est utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *So.* Ah ! minime gentium :

Non faciam. *Ge.* Quid agis ? *So.* Proferam. *Ge.* Hem ! mea Socrata, vide, quam rem agas. 45

So. Pejore res loco non potest esse, quam in quo nunc sita est.

Primum indotata est : tum praeterèa, quae secunda ei dos erat,

Periit : pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum est,

Sin inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat,

Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me culpam esse hanc procul : 50

Neque pretium, neque rem ullam intercessisse, illa aut me indignam, Geta,

Experiar. *Ge.* Quid istuc ? accedo, ut melius dicas.

So. Tu, quantum potes,

Abi,

Abi, atque Hegioni cognato hujus, rem omnem narrato ordine :

Nam is nostro Simulo fuit summus; & nos coluit maxime.

Ge. Nam hercle alius nemo respicit nos. So. Propera tu, mea Canthara, 55

Curre : obstetricem areesse : ut, cum opus fit, ne in mora nobis fiet.

A C T U S III. S C E N A III.

DEMEA. SYRUS.

De. **D**ISPERII ! Ctesiphonem audivi filium Una affuisse in raptione cum Aeschino.

Id misero restat mihi mali, si illum potest,

Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.

Ubi ego illum quaeram ? credo abductum in ganeum ;

Aliquo : persuasit ille impurus, fat scio.

Sed eccum Syrum ire video ! hinc scibo jam, ubi fiet :

Atque hercle hic de grege illo est : si me senserit

Eum quaeritare, numquam dicet carnufex.

Non ostendam me id velle. Sy. Omnem rem modo feni,

Quo pacto haberet, enarramus ordine :

Nihil vidi quidquam laetius. De. Prô Juppiter !

Homini stultitiam. Sy. Collaudavit filium :

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.

De. Disrumpor. Sy. Argentum adnumeravit ilico : 15

Dedit praeterea in sumtum, dimidium minae :

Id distributum sane est ex sententia. De. Hem !

Huic mandes, si quid recte curatum velis.

Sy. Hem ! Demea, haud aspexeram te : quid agitur ?

De. Quid agatur ! vos tram nequeo mirari satis 20

Rationem. Sy. Est hercle inepta, ne dicam dolo,

Atque absurda. pisces ceteros purga, Dromo :

Congrum istum maximum in aqua finito ludere

Paulisper : ubi ego venero, exoffabitur :

Prius nolo. De. Haecine flagitia ! Sy. Mihi quidem non placent. 25

Et clamo saepe : Salsamenta haec, Stephanio,

X

Fac

Fac marcerentur pulchre ! *De.* Di vos tram fidem !

Utrum studione id sibi habet, an laudi putat

Fore, si perdiderit gnatum ? vae misero mihi !

Videre videor jam diem illum, quum hinc egens 30

Profugiet aliquo militatum. *Sy.* O Demea !

Istuc est sapere, non, quod ante pedes modo 'st

Videre, sed etiam illa, quae futura sunt,

Prospicere. *De.* Quid ? istaec jam penes vos psaltria 'st ?

Sy. Ellam intus. *De.* Eho, an domi est habiturus ? *Sy.*

Credo, ut est 35

Dementia. *De.* Haecine fieri ! *Sy.* Inepta lenitas

Patris, & facilitas prava. *De.* Fratris me quidem

Pudet, pigetque. *Sy.* Nimum inter vos, Demea, ac

Non, quia ades praesens, dico hoc, pernimum interest.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es : 40

Ille, somnium. sineres vero tu illum tuum

Facere haec ? *De.* Sinerem illum ! an non sex totis

mensibus

Prius olfecissem, quam ille quidquam coeperit ?

Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras ? *De.* Sic fiet

Modo, ut runc est, quaeso. *Sy.* Ut quisque suum volt

esse, ita 'st. 45

De. Quid eum ? vidistin' hodie ? *Sy.* Tuumne filium ?

Abigam hunc rus jamdudum aliquid ruri agere arbitror.

De. Satin' scis ibi esse ? *Sy.* Oh ! qui egomet produxi.

De. Optume 'st.

Metui, ne haereret hic. *Sy.* Atque iratum admodum.

De. Quid autem ? *Sy.* Adortus jurgio fratrem apud forum,

Depsaltria istac. *De.* Ain' vero ? *Sy.* Vah ! nihil reticuit.

Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit 52

Homo de improvise : coepit clamare, o Aeschine !

Haecine flagitia facere te ! haec te admittere

Indigna genere nostro ! *De.* Oh ! lacrumo gaudio. 55

Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

De. Salvos sit, spero : est similis majorum suum. *Sy.* Hui !

De. Syre, praeceptorum plenus istorum ille. *Sy.* Phy !

Domus

A C T U S III. S C E N A III. 165

Domi habuit unde disceret. *De.* Fit sedulo.
 Nihil praetermitto : consuefacio : denique, 60
 Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
 Jubeo : atque ex aliis sumere exemplum sibi.
 Hoc facito. *Sy.* Recte sane. *De.* Hoc fugito. *Sy.* Callide.
De. Hoc laudi est. *Sy.* Istaec res est. *De.* Hoc vitio datur.
Sy. Probissime. *De.* Porro autem. *Sy.* Non hercle otium 'st
 Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententia 66
 Nactus sum : hi mihi ne corrumpantur, cautio 'st :
 Nam id nobis tam flagitium 'st, quam illa, Demea,
 Non facere vobis, quae modo dixi : & quod queo,
 Conservis ad eundem istunc praecipio modum : 70
 Hoc falsum 'st, hoc adustum 'st, hoc lautum 'st parum,
 Illud recte : iterum sic memento, sedulo
 Moneo, quae possum, pro mea sapientia.
 Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
 Inspicere jubeo, & moneo, quid facto usus fiet. 75
 Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio :
 Verum quid facias ? ut homo 'st, ita morem geras.
 Numquid vis ? *De.* Mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus hinc abis ? *De.* Recta. *Sy.* Nam quid tu hic agas,
 Ubi, si quid bene praecipias, nemo obtemperet ? 80
De. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc
 veneram,
 Rus abiit : illum curo unum : ille ad me attinet.
 Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
 Sed quis illic est, procul quem video ? estne hic Hegio
 Tribulis noster ? si fatis cerno, is hercle 'st : vah ! 85
 Homo amicus nobis jam inde a puero. Dii boni !
 Nae illiusmodi jam nobis magna civium
 Penuria 'st. homo antiqua virtute, ac fide :
 Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
 Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias 90
 Restare video ! vah ! vivere etiam nunc libet.
 Opperiari hominem hic, ut salutem, & conloquar.

He. **P**RO Dî immortales! facinus indignum, Geta.
Quid narras! Ge. Sic est factum. *He.* Ex il-
 lan' familia

Tam illiberale facinus est ortum? o Aefchine,
 Pol haud paternum istuc dedisti. *De.* Videlicet
 De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet 5
 Alieno: pater is nihili pendit. hei mihi!
 Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret haec!
He. Nisi facient, quae illos aequom' est, haud sic auferent.
Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
 Te solum habemus: tu es patronus, tu parens: 10
 Ille tibi moriens nos commendavit, senex.
 Si deseris tu, perimus. *He.* Cave dixeris.
 Neque faciam, neque me fatis pie posse arbitror. *De.*
De. Adibo. Salvere Hegionem plurimum
 Jubeo. *He.* Te quaerebam ipsum. salve, Demea. 15
De. Quid autem? *He.* Major filius tuus Aefchinus,
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
 Neque liberalis functus officium est viri.
De. Quid istuc? *He.* Nostrum amicum noras Simulum,
 Atque aequalem? *De.* Quidni? *He.* Filiam ejus virginem
 Vitiavit. *De.* Hem! *He.* Mane; nondum audisti, Demea, 21
 Quod est gravissimum. *De.* An quid est etiam amplius?
He. Vero amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo
 modo est:

Peruasit nox, amor, vinum, adolescentia:
 Humanum est. ubi scit factum, ad matrem virginis 25
 Venit ipse ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
 Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
 Ignotum est: tacitum est: creditum est. virgo ex eo
 Compressu gravida facta est: mensis hic decimus est.
 Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dis placet, 30
 Paravit, quicum vivat: illam deserat.
De. Pro certon' tu istaec dicis? *He.* Mater virginis

In

In medio 'st: ipsa virgo: res ipsa: hic Geta
 Praeterea, ut captus est fervorum, non malus,
 Neque iners, alit illas: solus omnem familiam 35
 Sustentat. hunc abduce, vinci, quaere rem.

Ge. Immo hercle extorque, nisi ita factum 'st, Demea.
 Postremo non negabit: coram ipsum cedo.

De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. *Pa.* Miseram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem! ferva me, obsecro! *He.* Hem!
 Numnam illa, quaeso, parturit? *Ge.* Certe, Hegio.

He. Hem!

Illaec fidem nunc vestram implorat, Demea:
 Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.

Haec primum ut fiant, Deos quaeso, ut vobis decet.
 Sin aliter animus voster est, ego, Demea, 46

Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.
 Mihi cognatus erat: una a pueris parvulis

Sumus educati: una semper militiae, & domi
 Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem. 50

Quapropter enitar, faciam, experiar: denique
 Animam relinquam potius, quam illas deseram.

Quid mihi respondes? *De.* Fratrem conveniam, Hegio:
 Is, quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.

He. Sed, Demea, hoc tu facito: cum animo cogites, 55
 Quam vos facillime agitis: quam estis maxume

Potentes, dites, fortunati, nobiles:
 Tam maxume vos aequo animo aequa noscere

Oportet, si vos vultis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quae fieri aequum 'st, omnia. 60

He. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Sofratam.

De. Non me indicente haec fiunt: utinam hoc fit modo
 Defunctum! verum nimia illaec licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum.
 Ibo, ac requiram fratrem, ut in eam haec evomam. 65

BONO animo fac sis, Sofrata ; & istam, quod potes,
 Fac consolere. ego Micionem, si apud forum 'st,
 Conveniam : atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
 Si est, facturus ut sit officium suum,
 Faciat : sin aliter de hac re est ejus sententia, 5
 Respondeat mihi : ut, quid agam, quam primum sciam.

Ct. **A**IN', patrem hinc abisse rus ? *Sy.* Jam du-
 dum. *Ct.* Dic fodes. *Sy.* Apud
 Villam est. nunc cum maxume operis aliquid facere
 credo. *Ct.* Utinam quidem,
 Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit, velim,
 Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.
Sy. Ita fiat ! & istoc, si quid potis est, rectius. *Ct.* Ita.
 nam hunc diem 5
 Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia
 degere.
 Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia
 prope 'st.
 Quod si abesset longius,
 Prius nox oppressisset illic, quam huc reverti posset
 iterum.
 Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret, fat scio.
 Rogitabit me, ubi fuerim : quem ego hodie toto non
 vidi die. 11
 Quid dicam ? *Sy.* Nihilne in mentem ? *Ct.* Numquam
 quidquam. *Sy.* Tanto nequior.
 Cliens, amicus, hospes, nemo 'st vobis ? *Ct.* Sunt :
 quid postea ?
Sy. Hisce opera ut data sit. *Ct.* Quae non data sit ?
 non potest fieri. *Sy.* Potest. 14
Ct. Interdiu : sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre ?
Sy. Vah ! quam vellem etiam noctu amicis operam
 mos esset dari. Quin

A C T U S IV. S C E N A II 169

Quin tu otiosus es : ego illius sensum pulchre calleo.
Quum fervit maxime, tam placidum, quam ovem red-
do. *Ct.* Quo modo ?

Sy. Laudatier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. *Ct.* Meas? *Sy.* Tuas. homini illico
lacrumae cadunt, 20

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. *Ct.* Quidnam
est? *Sy.* Lupus in Fabula.

Ct. Pater est? *Sy.* Ipsus est. *Ct.* Syre, quid agimus?
Sy. Fuge modo intro : ego videro.

Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me : audistin' ? *Sy.*
Potin' ut desinas ?

A C T U S IV. S C E N A II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. **N**AE, ego homo sum infelix! primum fratrem
nusquam invenio gentium :

Praeterea autem, dum illum quaero, a villa mercenarium
Vidi : is filium negat esse ruri. nec quid agam, scio.

Ct. Syre. *Sy.* Quid ais? *Ct.* Men' quaerit? *Sy.* Verum.
Ct. Perii ! *Sy.* Quin tu animo bono es.

De. Quid hoc, malum! infelicitatis? neque satis discernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseriis. 6

Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia :

Primus porro obnuncio : aegre solus, si quid fit, fero.

Sy. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.

De. Nunc redeo: si forte frater redierit, viso. *Ct.* Syre, 10
Obsecro, vide, ne ille huc profusus se irruat. *Sy.* Etiam taces?

Ego cavebo. *Ct.* Nunquam hercle hodie ego istuc com-
mittam tibi :

Nam mejam in cellam aliquam cum illa concludam :
id tutissimum 'st.

Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *De.* Sed eccum
sceleratum Syrum.

Sy. Non, hercle, hic quidem durare quisquam, si sic
fit, potest. 15

Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quae haec
est miseria ? *De.*

De. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir?
est frater domi?

Sy. Quid, malum! bone vir, mihi narras? equidem
perii! *De.* Quid tibi est?

Sy. Rogitas? Ctesiphon me pugnis miserum, & istam
psaltriam;

Usque occidit. *De.* Hem! quid narras? *Sy.* Hem!
vide, ut discidit labrum. 20

De. Quamobrem? *Sy.* Me impulsore hanc emtam
esse ait. *De.* Non tu eum rus hinc modo

Produce ajebas? *Sy.* Factum: verum venit post insaniens:
Nihil pepercit. non puidisse verberare hominem senem;
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi
meis?

De. Laudo, Ctesiphon: patrifas: abi, virum te judico. 25

Sy. Laudas? nae, ille continebit posthac, si sapiet, manus.

De. Fortiter. *Sy.* Perquam! quia miseram mulierem,
& me servolum,

Qui referire non audebam, vicit: hui! perfortiter.

De. Non potuit melius. idem, quod ego, sentit, te esse
huic rei caput.

Sed estne frater intus? *Sy.* Non est. *De.* Ubi illum
quaeram, cogito. 30

Sy. Scio, ubi sit: verum hodie numquam monstrabo.

De. Hem! quid ais? *Sy.* Ita.

De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Sy.* At
nomen nescio

Illius hominis; sed locum novi, ubi sit. *De.* Dic ergo locum,

Sy. Nostin' porticum, apud macellum, hanc deorsum?

De. Quidni noverim?

Sy. Praeterito hac recta platea fursum. ubi eo veneris, 35

Clivos deorsum vorsus est: hac te praecipitato. postea

Est ad hanc manum facellum, ibi angiportum prop-
ter est.

De. Quonam? *Sy.* Illic ubi etiam caprificus magna
est. nostin'? *De.* Novi. *Sy.* Hac pergito.

De.

A C T U S IV. S C E N A III. 171

De. Id quidem angiportum non est pervium. *Sy.* Verum hercle. vah!

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rursum redi: 40

Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio.

Scin' Cratini, hujus ditis, aedes? *De.* Scio. *Sy.* Ubi eas praeterieris,

Ad sinistrani hac recta platea: ubi ad Dianae veneris, Ito ad dextram: priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & exadvorsum fabrica. ibi est. *De.* Quid ibi facit? 45

Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

De. Ubi potetis vos? *Sy.* Bene sane. *De.* Sed cesso ad eum pergere.

Sy. I sane. ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium. Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur.

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi: 50

Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit bellissimum,

Carpam: & cyathos sorbillans paullatim hunc producam diem.

A C T U S IV. S C E N A III.

MICIO. HEGIO.

Mi. **E**GO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio:

Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,

Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, expostulant, Et ultro accusant. id quia non est a me factum, agis gratias?

He. Ah! minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum. 5

Y

Sed

Sed quaeſo, ut una mecum ad matrem virginis eas, Micio
Atque iſtaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas mulieri :
Suſpicionem hanc propter fratrem ejus eſſe, & illam
pſaltriam.

Mi. Si ita aequum cenſes, aut ſi ita opus eſt facto,
eamus. *He.* Bene facis : 10

Nam & illi animum jam relevabis, quae dolore ac miſeria
Tabeſcit : & tuo officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo, quae mihi dixti. *Mi.* Immo ego ibo.
He. Bene facis.

Omnes, quibus res ſunt minus ſecundae, magis ſunt,
neſcio quomodo,

Suſpicioſi : ad contumeliam omnia accipiant magis : 15
Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi.
Quapropter te ipſum purgare ipſis coram, placabi-
lius eſt.

Mi. Et recte, & verum dicis. *He.* Sequere me ergo hac
intro. *Mi.* Maxime.

A C T U S IV. SCENA IV.

A E S C H I N U S.

DISCRUCIOR animi. hocine de improvifo mali
mihi objici

Tantum ? ut neque quid me faciam, neque quid a-
gam, certum fiet !

Membra metu debilia ſunt : animus timore obſtipuit.
Pectore conſiſtere nihil conſilii quit. vah ! quomodo
Me ex hac expediam turba ? tanta nunc ſuſpicio de
me incidit : 5

Neque ea immerito : Soſtrata credit, mihi me pſaltri-
am hanc

Emiſſe : id anus fecit indicium mihi.

Nam ut hinc forte ea ad obſetricem erat miſſa : ubi
eam vidi, illico

Accedo, rogito, Pamphila quid agat ? jam partus adſiet ?
Eone obſetricem arceſſat ? illa exclamat : abi, abi jam,
Aeſchine ! 10

Satis

A C T U S IV. S C E N A V. 173

Satis diu dedisti verba : fat adhuc tua nos frustrata 'st fides.
Hem ! quid istuc obsecro, inquam, est ? valeas : ha-
beas illam, quae placet.

Sensi illico id illas suspicari : sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam ? dicam fratris esse, hanc ? quod
minime 'st opus 15

Usquam efferrī. age, mitto: fieri potis est, ut ne qua exeat.
Ipsū id metuo, ut credant: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui : ipse egomet solvi argentum : ad me
abducta 'st domum.

Haec adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri,
Ut ut erat gesta, indicasse ? exorassē, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est : nunc porro, Aeschine,
expergiscere !

Nunc hoc primum est : ad illas ibo, ut purgem me :
accedam ad fores.

Perii ! horresco semper, ubi pultare haecce occipio miser.
Heus ! heus ! Aeschinus ego sum ; aperite aliquis
aētutum ostium.

Prodit nescio quis : concedam huc. 25

A C T U S IV. S C E N A V.

MICIO. AESCHINUS.

Mi. I TA, uti dixi, Sofrata,
Facite : ego Aeschinum conveniam ; ut, quo-
modo acta haec sint, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit ? *Aes.* Pater hercle est.
perii ! *Mi.* Aeschine.

Aes. Quid huic hic negoti 'st ? *Mi.* Tunc has pepu-
listi fores ?

Tacet. cur non ludo hunc aliquantisper ? melius est : 5
Quandoquidem hoc numquam mihi ipse voluit credere.
Nihil mihi respondes ? *Aes.* Non equidem istas, quod
sciam.

Mi. Ita ? nam mirabar, quid hic negotii esset tibi.

Erubuit : salva res est. *Aes.* Dic sodes, pater,

Y 2

Tibi

Tibi vero quid istuc est rei? *Mi.* Nihil mihi quidem: 19
 Amicus quidam me a foro abduxit modo
 Huc advocatum sibi. *Aef.* Quid? *Mi.* Ego dicam tibi:
 Habitant hic quaedam mulieres pauperculae;
 Opinor, has non nosse te, & certo scio.

Neque enim diu huc commigrarunt. *Aef.* Quid tum
 postea? 15

Mi. Virgo est cum matre. *Aef.* Perge. *Mi.* Haec virgo
 orba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus;
 Huic leges cogunt nubere hanc. *Aef.* Perii! *Mi.* Quid est?
Aef. Nihil: recte: perge. *Mi.* Is venit, ut secum avehat;
 Nam habitat Miletum. *Aef.* Hemi! virginem ut secum avehat!
Mi. Sic est. *Aef.* Miletum usque obsecro! *Mi.* Ita,
Aef. Animo male est. 21

Quid ipsae? quid ajunt? *Mi.* Quid illas censes? nihil enim.
 Commenta mater est, esse ex alio viro,

Nescio quo, puerum natum: neque eum nominat:
 Priorem esse illum; non oportere huic dari, 25

Aef. Eho! nonne haec iusta tibi videntur postea?
Mi. Non. *Aef.* Obsecro! non? an illam hinc abducat, pater?
Mi. Quid illam ni abducat? *Aef.* Factum a vobis duriter,
 Immisericorditerque: atque etiam, si est, pater,
 Dicendum magis aperte, illiberaliter. 30

Mi. Quamobrem? *Aef.* Rogas me? quid illi tandem
 creditis

Fore animi misero, qui cum illa consuevit prius,
 Qui infelix haud scio an illam misere nunc amat,
 Quum hanc sibi videbit praetens praetenti eripi,
 Abduci ab oculis? facinus indignum! pater. 35

Mi. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
 Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? *Aef.* An sedere oportuit
 Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
 Illinc veniret, expectantem? haec, mi pater, 40
 Te dicere aequom fuit, & id defendere.

Mi.

A C T U S IV. S C E N A V. 175

Mi. Ridiculum: advorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed, quid ista, Aeschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrimas? *Aes.* Pater, obsecro, ausculta. *Mi.*

Aeschine, audivi omnia, 45

Et scio: nam te amo: quo magis, quae agis, curae
sunt mihi.

Hes. Ita velim me promerentem ames, dum vivas,
mi pater,

Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehe-
menter dolet,

Et me tui pudet. *Mi.* Credo hercle: nam ingenium
novi tuum

Liberale: sed vereor, ne indiligens nimium fies. 50

In qua civitate tandem te arbitrare vivere?

Virginem vitiaisti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum: magnum, at
humanum tamen:

Fecere alii saepe, item boni. at postquam id evenit, cedo,

Numquid circumspexisti? aut numquid tute prospexisti tibi,

Quid fieret? qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere, 56

Qua resciscerem? haec dum dubitas, menses abierunt
decem,

Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod
quidem in te fuit,

Quid? credebas, dormienti haec tibi confecturos Deos?

Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum
domum? 60

Nolim caeterarum rerum te socordem eodem modo,

Bono animo es: dyces uxorem hanc. *Aes.* Hem! *Mi.*

Bono animo es, inquam. *Aes.* Pater.

Obsecro! non ludis tu nunc me? *Mi.* Ego te! quam-
obrem? *Aes.* Nescio:

Nisi quia tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor
magis,

Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem
arcessas abi! *Aes.*

Aef. Quid ? jam uxorem ? *Mi.* Jam. *Aef.* Jam ? *Mi.*
Jam ; quantum potes. *Aef.* Dî me, pater, 66

Omnes oderint ! ni magis te, quam oculos nunc amo meos.

Mi. Quid ! quam illam ? *Aef.* Aequè. *Mi.* Perbenigne. *Aef.* Quid ! ille ubi est Milesius ?

Mi. Abiit : periit : navem adscendit. sed cur cessas ?

Aef. Abi, pater :

Tu potius Deos comprecare : nam tibi eos, certo scio, 70
Quo vir melior multo es, quam ego, obtemperaturos
magis.

Mi. Ego eo intro, ut, quae opus sunt, parentur : tu
fac, ut dixi, si sapias.

Aef. Quid hoc est negoti ! hoc est patrem esse ? aut
hoc est filium esse ?

Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret ?
Hic non amandus ? hiccine non gestandus in sinu est ? hem !
Itaque adeo magnam mihi injecit sua commoditate
curam, 76

Ne forte imprudens faciam, quod nolit. sciens cavebo.
Sed cesso ire intro, ne morae meis nuptiis egomet fieri ?

A C T U S IV. S C E N A VI.

D E M E A.

DE FESSUS sum ambulando. ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Jupiter !

Perreptavi usque omne oppidum : ad portam, ad lacum :
Quo non ? neque illic fabrica ulla erat, neque fratrem
homo

Vidisse se aiebat quisquam. nunc vero domi 5
Certum obsidere est usque, donec redierit.

A C T U S IV. S C E N A VII.

MICIO. D E M E A.

Mi. **I**Bo, illis dicam, nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum ! te jamdudum quaero,
Micio.

Mi. Quidnam ? *De.* Fero alia flagitia ad te, ingentia,
Boni illius adolescentis. *Mi.* Ecce autem ! *De.* Nova ;
Capitalia.

ACTUS IV. SCENA VII. 177

Capitalia. *Mi.* Oheljam. *De.* Nescis, qui vir fit. *Mi.* Scio. 5

De. Ah stulte! tu de Pfalltria me somnias

Agere: hoc peccatum in virginem est civem. *Mi.* Scio.

De. Eho! scis? & patere? *Mi.* Quidni patiar? *De.* Dic mihi,

Non clamas? non insanis? *Mi.* Non. malim quidem.

De. Puer natus est. *Mi.* Dî bene vortant! *De.* Virgo
nihil habet. 10

Mi. Audivi. *De.* Et ducenda indotata 'st? *Mi.* Scilicet.

De. Quid nunc futurum est? *Mi.* Id enim, quod res ipsa fert:

Illinc huc transferetur virgo. *De.* O Juppiter!

Istoccine pacto oportet? *Mi.* Quid faciam amplius?

De. Quid facias? si non ipsa re istuc tibi dolet: 15

Simulare certe est hominis. *Mi.* Quin jam virginem

Despondi: res composita 'st: fiunt nuptiae:

Demsi metum omnem. haec magis sunt hominis.

De. Caeterum,

Placet tibi factum, Micio? *Mi.* Non, si queam

Mutare: nunc, quum non queo, aequo animo fero. 20

Ita vita 'st hominum, quasi, quum ludas tesseris:

Si illud, quod maxime opus est jactu, non cadit;

Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

De. Corrector! nempe tua arte viginti minae

Pro Pfalltria periere: quae, quantum potest, 25

Aliquo abjicienda est: si non pretio, at gratiis.

Mi. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

De. Quid igitur facies? *Mi.* Domi erit. *De.* Prô Divum
fidem!

Meretrix & materfamilias una in domo?

Mi. Cur non? *De.* Sanum te credis esse? *Mi.* Equi-
dem arbitror. 30

De. Ita me Dî ament, ut video ego tuam ineptiam,

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

Mi. Cur non? *De.* Et nova nupta eadem haec discet?

Mi. Scilicet.

De. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mi.* Probe.

De. Probe? *Mi.* Et tu nobiscum una, si opus fit.

De. Hei mihi! Non

Non te haec pudent? *Mi.* Jam vero omitte, Demea, 36
 Tuam istanc iracundiam: atque, ita uti decet,
 Hilarum ac lubentem fac te in gnati nuptiis.
 Ego hos conveniam: post huc redeo. *De.* O Juppiter!
 Hancine vitam! hoscine mores! hanc dementiam! 40
 Uxor sine dote veniet: intus Pfalltria est:
 Domus sumtuosa: adolescens luxu perditus:
 Senex delirans. ipsa, si cupiat, Salus,
 Servare profus non potest hanc familiam.

A C T U S V. S C E N A I.

SYRUS. D E M E A.

Sy. **A**EDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
 Lauteque munus administraisti tuum.
 Abi! sed postquam intus sum omnium rerum satur,
 Prodeambulare huc libitum est. *De.* Illud sis vide
 Exemplum disciplinae! *Sy.* Ecce autem hic adest 5
 Senex noster. quid fit? quid tu es tristis? *De.* Oh! scelus.
Sy. Ohe! jam. tu verba fundis hic sapientia?
De. Tun? si meus esses. *Sy.* Dis quidem esses, Demea,
 Ac tuam rem constabilisses. *De.* Exemplum omnibus
 Curarem ut esses. *Sy.* Quamobrem? quid feci? *De.* Rogas?
 In ipsa turba, atque in peccato maximo, 11
 Quod vix sedatum fatis est, potasti, scelus!
 Quasi re bene gesta. *Sy.* Sane nollem huc exitum.

A C T U S V. S C E N A II.

DROMO. SYRUS. D E M E A.

Dr. **H**EUS! Syre; rogat te Ctesipho, ut redeas. *Sy.* Abi.
De. Quid Ctesiphonem hic narrat? *Sy.* Ni-
 hil. *De.* Eho! carnufex;
 Est Ctesipho intus? *Sy.* Non est. *De.* Cur hic nominat?
Sy. Est alius quidam, parasitaster parvolus:
 Nostin? *De.* Jam scibo. *Sy.* Quid agis? quo abis? *De.* Mitte.
Sy. Noli inquam. *De.* Non manum abstines, mastigia?
 An tibi jam mavis cerebrum dispergi hic? *Sy.* Abit.
 Aedepol comissatorem haud sane commodum,
 Praesertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?

Nisi

A C T U S V. S C E N A III. 179

Nisi dum hae fiescunt turbae, interea in angulum 10
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

A C T U S V. S C E N A III.

MICIO. D E M E A.

Mi. **P**ARATA a nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. quisnam a me pepulit tam graviter
fores ?

De. Hei mihi ! quid faciam ? quid agam ? quid cla-
mem, aut quaerar ?

O coelum ! o terra ! o maria Neptuni ! *Mi.* Hem tibi !
Rescivit omnem rem, id nunc clamat scilicet : 5

Paratae lites : succurrendum 'st. *De.* Eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.

Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

De. Repressi, redii : mitto maledicta omnia :

Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit ; 10

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Neve ego tuum ? responde. *Mi.* Factum 'st, non nego.

De. Cur nunc apud te potat ? cur recipis meum ?

Cur emis amicam, Micio ? nam qui minus

Mihi idem jus aequom 'st esse, quod mecum 'st tibi ?

Quando ego tuum non curo, ne cura meum. 16

Mi. Non aequom dicis ; non. nam vetus verbum hoc
quidem est :

Communia esse amicorum inter se omnia.

De. Facete ! nunc demum istaec nata oratio est.

Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20

Principio, si id te mordet, sumtum filii

Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites :

Tu illos duos olim pro te tollebas tua,

Quod fatis putabas tua bona ambobus fore,

Et me tum uxorem credidisti, scilicet, 25

Ducturum : eandem illam rationem antiquam obtine :

Conserva, quaere, parce : fac quam plurimum

Illis relinquant : gloriam tu istam obtine.

Mea, quae praeter spem evenere, utantur sine.

De summa nihil decedet : quod hinc accesserit; 30
 Id de lucro putato esse omne. haec si voles
 In animo vere cogitare, Demea,
 Et mihi, & tibi, & illis demferis molestiam.
 De. Mitto rem : consuetudinem ipsorum. Mi. Mane :
 Scio : istuc ibam. multa in homine, Demea, 35
 Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit ;
 Duo quum idem faciunt, saepe, ut possis dicere,
 Hoc licet impune facere huic, illi non licet :
 Non quod dissimilis res sit, sed quod is, qui facit,
 Quae ego illis inesse video, ut confidam fore, 40
 Ita ut volumus. video sapere, intelligere, in loco
 Vereri, inter se amare : scire est liberum
 Ingenium, atque animum. quovis illos tu die
 Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
 Omissiores paullo. ô noster Demea, 45
 Ad omnia alia aetate sapimus rectius :
 Solum unum hoc vitium senectus adfert hominibus,
 Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est :
 Quod illos sat aetas acuet. De. Ne nimium modo
 Bonae tuae istae nos rationes, Micio, 50
 Et tutis iste animus aequus subvortant. Mi. Tace :
 Non fiet. mitte jam istaec : da te hodie mihi :
 Exporge frontem. De. Scilicet, ita tempus fert :
 Faciendum est. caeterum rus cras cum filio
 Cum primo lucu ibo hinc. Mi. Immo de nocte censeo :
 Hodie modo hilarum fac te. De. Et istam psaltriam
 Una illuc mecum hinc abstraham. Mi. Pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illic alligaris filium.
 Modo facito, ut illam serves. De. Ego istuc videro :
 Atque ibi, favillae plena, fumi, ac pollinis, 60
 Coquendo sit faxo, & molendo : praeter haec
 Meridie ipso faciam, ut stipulam colligat :
 Tam excoctam reddam, atque atram, quam carbo 'st.
 Mi. Placet.
 Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium Tum

A C T U S V. S C E N A IV. 181

Tum etiam, si nolit, cogas, ut cum illa una cubet. 65

De. Derides? fortunatus, qui istoc animo fies.

Ego sentio. *Mi.* Ah! pergisne? *De.* Jam jam desino.

Mi. Ergo intro, & cui rei opus est, ei hilarem hunc
sumamus diem.

A C T U S V. S C E N A IV.

D E M E A.

NUMQUAM ita quisquam bene subducta ratione
ad vitam fuit,

Quin res, aetas, usus, semper aliquid adportet novi,

Aliquid moneat, ut illa, quae te scire credas, nescias:

Et quae tibi putaris prima, in experiundo repudies:

Quod nunc mihi evenit. nam ego vitam duram, quam
vixi usque adhuc, 5

Prope jam excurso spatio mitto: id quamobrem? re
ipsa repperi,

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia.

Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile est
noscere.

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:

Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus.

Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.

Ego ille agrestis, saevus, tristis, parcus, truculentus, tenax,

Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii:

Alia cura. porro autem, illis dum studeo ut quam plu-
rimum

Facerem, contrivi in quaerendo vitam, atque aetatem
meam. 15

Nunc exacta aetate, hoc fructi pro labore ab his fero,

Oidium. ille alter sine labore patria potitur commoda:

Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:

Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.

Illum ut vivat, optant: meam autem mortem expec-
tant. scilicet 20

Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos,

Paullo sumtu. miseriam omnem ego capio: hic po-
titur gaudia. Z 2 Age

Age age, nunc experiamur contra haec, quid ego possiem
 Blande dicere, aut benigne facere, quando eo provocat.
 Ego quoque a meis me amari, & magni pendi postulo.
 Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram.
 Decrit? id mea minime refert, qui sum natu maximus.

A C T U S V. S C E N A V.

SYRUS. DEMEA.

Sy. **H**EUS! Demea, rogat frater, ne abeas longius.
 De. Quis homo? o Syre noster, salve! quid
 fit? quid agitur?

Sy. Recte. De. Optime 'st. jam nunc haec tria primum
 addidi

Praeter naturam: o noster! quid fit? quid agitur?
 Servom haud illiberalem praebes te; & tibi 5
 Lubens bene faxim. Sy. Gratiam habeo. De. Atqui, Syre,
 Hoc verum 'st, & ipsa re experiere propediem.

A C T U S V. S C E N A VI.

GETA. DEMEA.

Ge. **H**ERA, ego hinc ad hos provisam, quam mox
 virginem

Arcessant. sed eccum Demeam! salvos fies.

De. O! qui vocare? Ge. Geta. De. Geta, hominem maxumi
 Pretii te esse, hodie animo judicavi meo.

Nam is mihi profecto est servos spectatus satis, 5
 Cui dominus curae 'st: ita uti tibi fensi, Geta,
 Et tibi, ob eam rem, si quid usus venerit,
 Lubens bene faxim. meditor esse affabilis;

Et bene procedit. Ge. Bonus es, quum haec existimas.

De. Paullatim plebem primulum facio meam. 10

A C T U S V. S C E N A VII.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

Aes. **O**CCIDUNT me quidem, dum nimis sanctas
 nuptias

Student facere: in apparando consumunt diem.

De. Quid agitur, Aeschine? Aes. Ehem! pater mi,
 tu hic eras?

De.

A C T U S V. S C E N A VIII. 183

De. Tuus hercle vero & animo & natura pater ;
 Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non domum
 Uxorem arcessis? *Aef.* Cupio: verum hoc mihi morae 'st, 6
 Tibicina : & Hymenaeum qui cantent. *De.* Eho !
 Vin'tu huic seni auscultare? *Aef.* Quid? *De.* Missa haec face;
 Hymenaeum, turbas, lampadas, tibicinas:
 Atque hanc in horto maceriam jube dirui, 10
 Quantum potest : hac transfer : unam fac domum :
 Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos.
Aef. Placet ;

Pater lepidissime. *De.* Euge ! jam lepidus vocor.
Fratri aedes fient perviae : turbam domum
 Adducet ; sumtum admittet ; multa. quid mea ? 15
Ego lepidus in eo gratiam. jube nunc jam
 Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere ? *Sy.* Quid ago ? *De.* Dirue.
 Tu, illas, abi, & traduce. *Ge.* Dī tibi, Demea,
 Bene faciant, quum te video nostrae familiae 20
 Tam ex animo factum velle. *De.* Dignos arbitror.
 Quid ais tu ? *Aef.* Sic opinor. *De.* Multo rectiu 'st,
 Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
 Aegrotam. *Aef.* Nihil enim vidi melius, mī pater.
De. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras. 25

A C T U S V. S C E N A VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINUS.

Mi. JUBET frater ? ubi is est ? tune jubes hoc, Demea ?
De. Ego vero jubeo, & in hac re, & aliis omnibus,
 Quam maxime unam facere nos hanc familiam ;
 Colere, adjuvare, adjungere. *Aef.* Ita quaeso, pater.
Mi. Haud aliter censeo. *De.* Immo hercle ita nobis decet.
 Primum hujus uxoris est mater. *Mi.* Quid postea ? 6
De. Proba & modesta. *Mi.* Ajunt. *De.* Natu grandior.
Mi. Scio. *De.* Parere jam diu haec per annos non potest:
 Nec, qui eam respiciat, quisquam est : sola est.
Mi. Quam hic rem agit ?

De. Hanc te aequom 'st ducere: & te operam, ut fiat, dare.
Mi.

Mi. Me ducere autem ! *De.* Te. *Mi.* Me ? *De.* Te, inquam. *Mi.* Ineptis. *De.* Si tu sis homo, 11
Hic faciat. *Aef.* Mi pater. *Mi.* Quid ? tu autem huic, afine, aufcultas ? *De.* Nihil agis :
Fieri aliter non potest. *Mi.* Deliras. *Aef.* Sine te exorem, mi pater.

Mi. Infans ? aufer. *De.* Age, da veniam filio. *Mi.* Satin' fanus es ? ego

Novus maritus anno demum quinto & sexagesimo 15
Fiam ! atque anum decrepitam ducam ! idne estis auctores mihi ?

Aef. Fac : promisi ego illis. *Mi.* Promisti autem ? de te largitor, puer.

De. Age, quid, si quid te majus oret ? *Mi.* Quasi non hoc fit maximum.

De. Da veniam. *Aef.* Ne gravare. *De.* Fac, promitte. *Mi.* Non omittis ?

Aef. Non, nisi te exorem. *Mi.* Vis est haec quidem. *De.* Age ; prolixè, Micio. 20

Mi. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum a vita mea

Videtur : si vos tantopere istuc voltis, fiat. *Aef.* Bene facis : Merito te amo. *De.* Verum, quid ego dicam ? hoc confit, quod volo.

Quid nunc, quod restat ? Hecio hic est cognatus proximus, Affinis nobis, pauper : bene nos aliquid facere illi decet. 25

Mi. Quid facere ? *De.* Agelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras :

Huic demus, qui fruatur. *Mi.* Paullum id autem ? *De.* Si multum fiet, tamen

Faciendum est : pro patre huic est : bonus est : noster est : recte datur.

Postremo non meum illud verbum facio, quod tu, Micio, Bene & sapienter dixi dudum : Vitium commune omnium est. 30

Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus : hanc maculam nos decet Effu-

A C T U S V. S C E N A IX. 185

Effugere. dictum est vere, & re ipsa fieri oportet.

Mi. Quid istic? dabitur: quandoquidem hic volt.

Aef. Mi pater.

De. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo. Mi. Gaudeo.

De. Suo sibi hunc gladio jugulo. 35

A C T U S V. S C E N A IX.

SYRUS. DEMA. MICIO. AESCHINUS.

Sy. **F**ACTUM est, quod iusti, Demea.

De. Frugi homo es. ego aedepol hodie mea quidem sententia

Judico Syrum fieri esse aequom liberum. Mi. Istunc liberum?

Quodnam ob factum? De. Multa. Sy. O noster Demea! aedepol vir bonus es.

Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo: 5 Docui, monui, bene praecepi semper, quae potui, omnia.

De. Res apparet: & quidem haec porro; obsonare, cum fide Scortum adducere, apparare de die convivium.

Non mediocris hominis haec sunt officia. Sy. O lepidum caput!

De. Postremo, hodie in psaltria hac emunda, hic adjutor fuit, 10

Hic curavit: prodesse aequom 'st: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. Mi. Vin' tu hoc fieri? *Aef.*

Cupio. Mi. Si quidem

Tu vis, Syre, eho! accede huc ad me: liber esto. Sy. Bene facis:

Omnibus gratiam habeo: & seorsum tibi praeterea, Demea.

De. Gaudeo. *Aef.* Et ego. Sy. Credo, utinam hoc perpetuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.

De. Optumam quidem mulierem. Sy. Et quidem tuo nepoti, hujus filio

Hodie primam mammam dedit haec. De. Hercle vero serio, Si

Si quidem primam dedit, haud dubium, quin emitte
aequom fiet.

Mi. Ob eam rem? *De.* Ob eam. postremo a me ar-
gentum, quanti est, sumito. 20

Sy. Dî tibi, Demea, oro, omnes semper omnia op-
tata offerant.

Mi. Syre, processisti hodie pulchre. *De.* Si quidem
porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum
prae manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mi.* Istoc vilius.

Aef. Frugi homo est. *Sy.* Reddam hercle, da modo.

Aef. Age, pater. *Mi.* Post consulam. 25

De. Faciet. *Sy.* O vir optime! *Aef.* O mi pater festivissime!

Mi. Quid istuc? quae res tam repente morès mutavit tuos?

Quod prolubium? quae istaec subita est largitas? *De.*

Dicam tibi:

Ut id ostenderem, quod te isti facilem, & festivom putant,

Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo & bono:

Sed ex assentando, indulgendo, & largiundo, Micio. 31

Nunc adeo, si ob eam rem vobis vita mea invisa est,

Aeschine,

Quia non justa, injusta prorsus omnia, omnino obsequor:

Missa facio: effundite, emite, facite, quod vobis lubet:

Sed si id vultis potius, quae vos propter adolescentiam 35

Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,

Haec reprehendere, & corrigere me, & obsecundare

in loco:

Ecce me, qui id faciam vobis. *Aef.* Tibi, pater, per-

mittimus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet?

De. Sino.

Habeat. in istac finem faciat. *Aef.* Istuc recte. Ω . Plaudite!

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S A D E L P H O R U M.

P. T E R E N T I I
H E C Y R A.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. SEX.
JUL. CAESARE, CN. CORNELIO
DOLABELLA AEDIL. CURULIB.
NON EST PERACTA. MODOS
FECIT FLACCUS CLAUDI, TI-
BIIS PARIB. TOTA GRAECA
APOLLODORU FACTA EST.
ACTA PRIMO SINE PROLOGO.
DATA SECUNDO, CN. OCTA-
VIO, T. MANLIO COSS. RELA-
TA EST. L. AEMILIO PAULO
LUDIS FUNEBRIBUS. NON EST
PLACITA. TERTIO RELATA
EST, Q. FULVIO, L. MARCIO
AEDILIB. CURULIB. EGIT L.
AMBIVIUS TURPIO. PLACUIT.

P E R S O N A E.

PROLOGUS.	PARMENO, <i>servus Sostratae.</i>
BACCHIS, <i>meretrix, amica Pamphili.</i>	PHIDIPPUS, <i>senex, pater Philumena.</i>
LACHES, <i>senex, pater Pamphili.</i>	PHILOTIS, <i>meretrix.</i>
MYRRHINA, <i>mater Philumena.</i>	SOSIA, <i>servus Pamphili.</i>
PAMPHILUS, <i>filius Lachetis & Sostratae.</i>	SOSTRATA, <i>mater Pamphili.</i>
	SYRA, <i>anus, lena.</i>

P E R S O N A E M U T A E.

PHILUMENA, <i>puella, nupta Pamphilo.</i>	NUTRIX.
SCIRTUS, <i>servulus.</i>	ANCILLAE <i>Bacchidis.</i>

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

IN TERENCE HECYRAM.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit :
Cujusque, per vim quem detraxit anulum,
Dederat amicae Bacchidi meretriculae.
Dein profectus in Imbrum est, nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat focus,
Ut aegram ad se transfert. revertit Pamphilus :
Deprehendit parturam : celat : uxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, anulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

Pamphilus, Lachetis e Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. Is quum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi & Myrrhinae filium, incidit, eamque in via per vim compressit : atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit. In illa autem lucta etiam anulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit. Paulo post pater eum, tum ut a meretricio amore averteret, tum ut praesidium suae senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat : gaudente

dente admodum puellae matre, quae, quia sola conscia erat filiam e stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat, ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum saepe fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longe aliter, ac putabatur. Etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem uxoriæ, quia avellere se repente a Bacchidis amore non posset, ita dormit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod, ea viva, nunquam se uxorem ducturum, saepe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab ea factam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placida & obsequens esse coepit. Eo factum est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quamque prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. Profecto eo, Philumena, quae intumescere sibi uterum sentiret, quum aliorum, tum socrus inprimis suae conspectum refugiebat. Tandem quum in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. Post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam arcesserent. Respondetur, aegrotam esse. It, ut eam saltem viseret: non admittitur. Laches accusare uxorem, & dicere, haec omnia illius culpa contingere. Illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. Interea rediit Pamphilus, atque ita fors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu levaretur. Quum igitur, videndi cupidus, (aegrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui vehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. Ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari coepit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita videretur: sed tamen

190 M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

ne famam illius proderet. Ita se facturum recipit. Quum igitur neque vellet uxorem recipere, neque rursus veram adferret causam; suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere. Arcessitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus. Ea, quum se illi purgasset, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere. Ingreditur, anulum habens in digito, quem olim Philumena ereptum, sibi dederat Pamphilus. Is anulus effecit, ut vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam cognosceretur. Laetus Pamphilus & uxorem & filium recipit.

PUBLII TERENTII Carthaginensis

H E C Y R A.

P R O L O G U S.

HECYRA est huic nomen Fabulae. haec cum data est
Nova, novum intervenit vitium, & calamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pro nova : 5
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus : quaeſo hanc nunc noscite.

A L T E R P R O L O G U S.

ORator ad vos venio ornatu prologi :
Sinite exorator ut sim : eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior :
Novas qui exactas feci ut inveterascerent ;
Ne cum Poëta scriptura evanesceret. 5
In his, quas primum Caecilii didici novas,
Partim sum earum exactus : partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam :
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas, studiose ; ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitae ;
Placitae sunt. ita Poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuria adversarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musica. 15
Quod si scripturam sprevissem in praesentia,
Et in deterrendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset potius, quam in negotio :
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, aequo animo attendite. 20

H E C Y R A M

HECYRAM ad vos refero, quam mihi per silentium
 Numquam agere licitum est ita eam oppressit calamitas :
 Eam calamitatem vestra intelligentia
 Sedabit : si erit adiutrix nostrae industriae.
 Quum primum eam agere coepi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem accessit expectatio,
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras.
 Vetere in nova coepi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. refero denuo. 30
 Primo actu placeo : quum interea rumor venit,
 Datum iri gladiatores : populus convolat :
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco :
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est : otium, & silentium est : 35
 Agendi tempus mihi datum est : vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite snere per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
 Meae auctoritati fautrix, adiutrixque sit. 40
 Si numquam avare pretium statui arti meae ;
 Et eum esse quaesitum, in animum induxi, maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis :
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, & se in vestram commisit fidem, 45
 Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
 Mea causa, causam hanc accipite, & date silentium,
 Ut libeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

A C T U S I. S C E N A I.

PHILOTIS. SYRA.

Ph. **P**ER pol quam paucos reperias meretricibus
 Fideles evenire amatores, Syra.
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi !
 Quam sancte ! ut quis facile posset credere,

Num-

A C T U S I. S C E N A II. 193

Numquam illa viva ducturum uxorem domum. 5
 Hem ! duxit. *Sy.* Ergo propterea te fedulo
 Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat :
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.
Pb. Utin' eximiam neminem habeam ? *Sy.* Neminem :
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
 Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis,
 Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere ?
Pb. Tamen pol eandem injurium est esse omnibus.
Sy. Injurium autem est ulcisci adversarios ? 15
 Aut qua via te captent, eadem ipsos capi ?
 Eheu me miseram ! cur non aut istaec mihi
 Aetas, & forma est, aut tibi haec sententia ?

A C T U S I. S C E N A II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Pa. **S**ENEX si quaeret me, modo isse dicito
 Ad portum, percontatum adventum Pamphili.
 Audin', quid dicam, Scirte ? si quaeret me, uti
 Tum dicas : si non quaeret, nullus dixeris ;
 Alias ut uti possim causa hac integra. 5
 Sed videon' ego Philotium ? unde haec advenit ?
 Philotis, salve multum. *Pb.* O salve, Parmeno.
Sy. Salve mecastor, Parmeno. *Pa.* Et tu aedepol, *Syra.*
 Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu ?
Pb. Minime equidem me oblectavi, quae cum milite 10
 Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo :
 Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror,
 Philotium, cepisse saepe : & te tuum
 Consilium contempsisse. *Pb.* Non dici potest, 15
 Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
 Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
 Agitarem libere inter vos convivium.
 Nam illic haud licebat, nisi praefinito loqui,
 Quae illi placerent. *Pa.* Haud opinor, commode 20
 Finem

Finem statuisse orationi militem.

Pb. Sed quid hoc negoti est, modo quae narravit mihi

Hic intus Bacchis? quod ego numquam credidi

Fœre, ut hac ille viva posset animum inducere

Uxorem habere. *Pa.* Habere autem? *Pb.* Eho tu,
an non habet? 25

Pa. Habet: sed firmæ hae vereor ut sint nuptiae.

Pb. Ita Dî Deaque faxint, si in rem est Bacchidis.

Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

Pa. Non est opus prolato: hoc percontarier

Defiste. *Pb.* Nempe ea causa, ut ne id fiat palam. 30

Ita me Dî amabunt, haud propterea te rogo,

Ut hoc proferam: sed ut tacita mecum gaudeam.

Pa. Numquam dices tam commode, ut tergum meum

Tuam in fidem committam. *Pb.* Ah! noli, Parmeno.

Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi, 35

Quam ego, quae percontor, scire. *Pa.* Vera haec praedicat:

Et illud mihi vitium 'st maximum. si mihi fidem

Das, te taciturnam, dicam. *Pb.* Ad ingenium redis.

Fidem do: loquere. *Pa.* Ausculta. *Pb.* Iftic sum. *Pa.*

Hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus, 40

Quum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:

Et haec, communia omnium quae sunt patrum,

Sese senem esse, dicere: illum autem unicum:

Praesidium velle se senectuti suae.

Ille primo se negare. sed postquam acrius 45

Pater instat, fecit animi ut incertus foret;

Pudorin', anne amoris obsequeretur magis.

Tundendo, atque odio denique effecit senex:

Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.

Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave, 50

Donec jam in ipsis nuptiis. postquam videt

Paratas: nec moram ullam, quin ducat, dari:

Ibi demum ita aegre tulit, ut ipsam Bacchidem,

Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.

Ubi-

ACTUS I. SCENA II. 195

Ubicumque datum erat spatium solitudinis, 55

Ut colloqui mecum una posset : Parmeno,
Perii ! quid ego egi ? in quod me conjeci malum ?
Non potero hoc ferre, Parmeno. perii miser !

Pb. At te Di, Deaeque perdunt, cum istoc odio ! Laches.

Pa. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum. 60
Nocte illa prima virginem non attigit.

Quae consecuta est nox, eam nihilo magis.

Pb. Quid ais ! cum virgine una adolescens cubuerit
Plus potus, illa se abstinere ut potuerit ?

Non verisimile dicis : nec verum arbitror. 65

Pa. Credo ita videri tibi ; nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui : ille invitus illam duxerat.

Pb. Quid deinde fit ? *Pa.* Diebus sane pauculis

Post, Pamphilus me solum seducit foras :

Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet : 70

Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,

Sperasse, eas tolerare posse nuptias :

Sed quam decrerim me non posse dutius

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis, 75

Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

Pb. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

Pa. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror :

Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,

Superbum est : sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80

Non posse se mecum esse, abituram denique.

Pb. Quid interea ? ibatne ad Bacchidem ? *Pa.* Cotidie.

Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,

Maligna multo, & magis procax facta ilico est.

Pb. Non aedepol mirum. *Pa.* Atqui ea res multo
maxime 85

Disjunctum illum ab illa : postquam & ipse se,

Et illam, & hanc, quae domi erat, cognovit satis,

Ad exemplum ambarum mores earum existimans.

Haec, ita uti liberali esse ingenio de cet,

B b

Pudens,

Pudens, modesta : incommoda, atque injurias 90
 Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
 Hic, animus partim uxoris misericordia
 Devinctus, partim victus hujus injuriis,
 Paullatim elapsu' est Bacchidi : atque huc transtulit
 Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95
 Interea in Imbro moritur cognatus senex
 Horunc. ea ad hos redibat lege hereditas.
 Eo amantem in vitum Pamphilum extrudit pater.
 Relinquit cum matre hic uxorem. nam senex
 Rus abdidit se. huc raro in urbem com meat. 100
 Pb. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae ?
 Pa. Nunc audies. primo dies complufculos
 Bene conveniebat sane inter eas. interim
 Miris modis odisse coepit Sostratam :
 Neque lites ullae inter eas, postulatio 105
 Numquam. Pb. Quid igitur ? Pa. Si quando ad eam
 accesserat
 Confabulatum, fugere e conspectu ilico :
 Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
 Simulat se a matre arcessi ad rem divinam. abiit.
 Ubi ibi est dies complures, arcessi jubet. 110
 Dixere causam tunc, nescio quam. iterum jubet.
 Nemo remisit. postquam arcessunt saepius,
 Aegram esse simulant mulierem. nostra ilico
 It visere ad eam. admisit nemo. hoc ubi senex
 Rescivit, heri ea causa rure huc advenit : 115
 Patrem continuo convenit Philumena.
 Quid egerint inter se, nondum etiam scio :
 Nisi sane curae est, quorsum eventurum hoc fiet.
 Habes omnem rem. pergam, quo coepi hoc iter.
 Pb. Et quidem ego : nam constitui cum quodam
 hospite, 120
 Me esse illum conventuram. Pa. Di vortant bene,
 Quod agas ! Pb. Vale. Pa. Et tu bene vale, Philo-
 tium.

ACTUS

ACTUS II. SENA I.

LACHES. SOSTRATA.

La. **P**Rô Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus est? quae haec est conjuratio? Utin' omnes mulieres eadem aequè studeant, nolint-que omnia?

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias?

Itaque adeo uno animo omnes focus oderunt nurus.

Viris esse advorsas, aequè studium est: similis pertinacia est.

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse fatis certo scio.

So. Me miseram! quae nunc, quamobrem accuser, nescio. *La.* Hem!

Tu nescis? *So.* Non, ita me Dî bene ament! mi Laches;

Itaque una inter nos agere aetatem liceat. *La.* Dî mala prohibeant!

So. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum rescisces. *La.* Scio.

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest?

Quae me, & te, & familiam dedecoras: filio luctum paras.

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis adfines, facis:

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent.

Tu sola exorere, quae perturbes haec, tua impudential.

So. Egone? *La.* Tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas.

An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini

Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?

Multo melius hic quae fiunt, quam illic, ubi sum assidue, scio.

Ideo, quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.

Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philu-
menam;

Minimeque adeo mirum: &, ni id fecisset, magis mi-
rum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset
domum.

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isse
foras.

At vide, quam immerito aegritudo haec oritur mihi
abs te, Softrata:

Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei serviens;
Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, praeter aequom atque aeta-
tem meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid aegre esset mihi?

So. Non mea opera, neque pol culpa evenit. *La.* Im-
mo maxume.

Sola hic fuisti: in te omnis haeret culpa sola, Softrata.

Quae hic erant, curares: quum ego vos solvi curis caeteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias, non pudet?
Illius dices culpa factum. *So.* Haud equidem dico, mi
Laches.

La. Gaudeo, ita me Di ament! gnati causa. nam de
te quidem

Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.

So. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse ad simulaverit,
Ut cum matre plus una esset? *La.* Quid ais? non fig-
ni hoc fat est,

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro ad-
mittere?

So. Enim lassam oppido tum esse ajebant: eo ad eam
non admissa sum.

La. Tuos esse ego illi mores morbum magis, quam
ullam aliam rem, arbitror.

Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum
velit

Ducere

A C T U S II. S C E N A II. 199

Ducere uxorem : & quae vobis placita est conditio, datur.
Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem
exigunt.

A C T U S II. S C E N A II. 45

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Ph. **E**T si scio ego, Philumena, meum jus esse, ut
te cogam,

Quae ego imperem, facere : ego tamen patrio ani-
mo victus, faciam,

Ut tibi concedam : neque tuae libidini advorsabor.

La. Atque eccum Phidippum optume video. ex hoc
jam scibo, quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime
obsequentem,

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos :
Quod tu si idem faceres, magis in rem & nostram,
& vestram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. *Ph.* Heia vero !

La. Adii te heri de filia : ut veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse adfinitatem hanc,

Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer : 11

Aut ea refellendo, aut purgando : vobis corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,

Quia aegra est : te mihi injuriam facere arbitror, Phi-
dippe :

Si metuis, satis ut meae domi curetur diligenter. 15

At, ita me Dî ament ! haud tibi hoc concedo, etsi
illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego. id adeo
gnati causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum,
magnificare.

Neque adeo clam me est, quam esse eum graviter la-
turum credam,

Hoc si rescierit. eo domum, studeo haec, prius quam
ille, ut redeat,

R. 3

20
Ph.

Pb. Laches, & diligentiam voſtram, & benignitatem
Novi: & quae dicis, omnia eſſe, ut dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire ſtudeo,
ſi facere poſſim ullo modo. *La.* Quae res te facere id
prohibet?

Eho! num quidnam accuſat virum? *Pb.* Minime,
nam poſtquam attendi 25

Magis, & vi coepi cogere, ut rediret, ſancte adjurat,
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe aliis vitii eſt: ego ſum animo leni natus.
Non poſſum advorſari meis. *La.* Hem! *Soſtrata.* *Só.*
Heu me miſeram!

La. Certumne eſt iſtuc? *Pb.* Nunc quidem, ut vide-
tur. ſed numquid vis? 30

Nam eſt, quod me tranſire ad forum jam oporteat.
La. Eo tecum una.

A C T U S II. S C E N A III.

S O S T R A T A.

A EDEPOL nae nos ſumus mulieres inique aequae
omnes inviſae viris,
Propter paucas: quae omnes faciunt dignae ut vide-
amur malo.

Nam, ita me Di ament! quod me accuſat nunc vir,
ſum extra noxiam.

Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt,
foerus

Omnes eſſe iniquas. haud pol me quidem. nam num-
quam fecus 5

Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, qui hoc mi-
hi eveniat, ſcio.

Niſi pol filium multis modis jam expeſto, ut redeat
domum.

A C T U S III. S C E N A I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

Pa. **N**EMINI ego plura acerba eſſe credo ex amo-
re homini unquam oblata,

Quam

Quam mihi. heu me infelicem! hancine ego vitam
pari perdere?

Haccine causa ego eram tantopere cupidus redeundi
domum?

Cui quanto fuerat praestabilius, ubivis gentium agere
aetatem,

Quam huc redire? atque haec ita esse, miserum me
resciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus
labos,

Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum
est, lucro est.

Par. At sic citius, qui te expedias his aerumnis, reperias.
Si non redisses, hae irae factae essent multo ampliores;
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio re-
verituras.

Rem cognosces: iram expedies: rursus in gratiam
restitues:

Levia sunt haec, quae tu pergravia esse in animum in-
ducti tuum.

Pa. Quid consolare me? an quisquam usquam genti-
um est aequae miser?

Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum
amori deditum:

Jam in hac re, ut taceam, cuius facile scitu est, quam
fuerim miser:

Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mi-
hi obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expe-
divi animum meum:

Vixque huc contuleram; hem! nova res orta est, por-
ro ab hac quae me abstrahat.

Tum matrem ex ea re me, aut uxorem in culpa in-
venturum arbitror.

Quod ita quum esse invenero, quid restat, nisi porro
ut fiam miser?

Nam

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.
Tum uxori obnoxius sum; ita olim suo me ingenio
pertulit.

Tot meas injurias! quae numquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quae tam permanfit diu. 25

Par. Haud quidem hercle parvum, si vis vero veram
rationem exsequi.

Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae,
injurias

Faciunt. nam saepe est, quibus in rebus alius ne iratus
quidem est;

Quum de eadem causa est iracundus factus inimiciffi-
mus.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus,
infirmum gerunt. 31

Itidem illae mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia.
Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc
conciverit.

Pa. Abi, Parmeno, intro; ac me venisse, nuntia.

Par. Hem! quid hoc est? *Pa.* Tace.

Trepidari sentio, & cursari rursus prorsum. *Par.* A-
gedum, ad fores. 35

Accede propius. hem! sensistin? *Pa.* Noli fabularier.

Prô Juppiter! clamorem audio. *Par.* Tute loqueris:
me vetas.

My. Tace, obsecro, mea gnata. *Pa.* Matris vox visa est
Philumenae.

Nullus sum. *Par.* Qui dum? *Pa.* Perii! *Par.* Quam-
obrem? *Pa.* Nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. *Par.* Uxorem Philumenam

Pavitare, nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio. 41

Pa. Interii! cur mihi id non dixti? *Par.* Quia non
poteram una omnia.

Pa. Quid morbi est? *Par.* Nescio. *Pa.* Quid? ne-
mon' medicum adduxit? *Par.* Nescio. *Pa.*

A C T U S III. S C E N A II. 203

Pa. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quid-
quid est, certum sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam af-
fectam? 45

Nam si periculum ullum in te inest, periisse me una
haud dubium est.

Par. Non usus factus est mihi nunc hunc intro sequi :

Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus fiet, 50

Quod sane nolim, maxime heri causa mei :

Servom ilico introisse dicent Sostratae :

Aliquid tulisse comminiscuntur mali,

Capiti atque aetati illorum ! morbus qui auctus fiet.

Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum. 55

A C T U S III. S C E N A II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. **N**ESCIO quid jamdudum audio hic tumultuari
misera :

Male metuo, ne Philumena magis morbus adgraveſcat :

Quod te, Aesculapi, & te, Salus, ne quid sit hujus, oro !

Nunc ad eam visam. *Par.* Heus ! Sostrata. *So.* Ehem !

Par. Iterum istinc excludere.

So. Ehem ! Parmeno, tun' hic eras ? perii ! quid faciam
misera ? 5

Non visam uxorem Pamphili, cum in proximo hic
fit aegra ?

Par. Non visas ? ne mittas quidem visendi causa quem
quam.

Nam qui amat, cui odio ipſus est, bis facere stulte duco :

Laborem inanem ipſus capit, & illi molestiam adfert.

Tum autem filius introiit videre, ut venit, quid agat.

So. Quid ais ! an venit Pamphilus ? *Par.* Venit. *So.*

Dis gratiam habeo. 11

Hem ! istoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde
excessit.

C c

Par.

Par. Jam ea de causa maxime nunc huc introire nolo.
 Nam si remittent quidpiam Philumena dolores,
 Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli, 15
 Quae inter vos intervenit, unde ortum est initium irae.
 Atque eccum video ipsum egredi. quam tristis est!

So. O mi gnate!

Pa. Mea mater, salve! *So.* Gaudeo venisse salvom. salvan'
 Philumena est? *Pa.* Meliuscula est. *So.* Utinam istuc
 ita Di faxint!

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? *Pa.*
 Recte, mater. 20

So. Quid fuit tumulti? dic mihi. an dolor repente invasit?

Pa. Ita factum est. *So.* Quid morbi est? *Pa.* Febris.

So. Cotidiana? *Pa.* Ita ajunt.

I, sodes, intro; consequar jam te, mea mater. *So.* Fiat.

Pa. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque his o-
 nera adjuta.

Par. Quid! non sciunt ipsi viam, domum qua re-
 deant? *Pa.* Cessas? 25

A C T U S III. S C E N A III.

P A M P H I L U S.

NEQVEO mearum rerum initium ullum invenire
 idoneum,

Unde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt:
 Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi
 auribus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans
 Morbo me visurum adfectam, ac sensi esse, uxorem:

hei mihi! 6

Postquam me adspexere ancillae advenisse, ilico omnes
 simul

Laetae exclamant, venit! id quod me repente ad-
 spexerant.

Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,
 Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum
 meum. Una

Una illarum interea propere praecurrit, nuntians, 11
 Me venisse: ego ejus videndi cupidus, recta consequor.
 Postquam introii, ex templo ejus morbum cognovi miser.
 Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:
 Neque voce alia, ac res moncbat, ipsa poterat conqueri.
 Postquam adspexi, ô facinus indignum! inquam: &
 corripui ilico 16

Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
 Mater consequitur. jam ut limen exirem, ad genua ac-
 cidit,

Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic
 est, ut puto.

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humi-
 les sumus. 20

Hanc habere orationem mecum a principio institit:
 O mi Pamphile! abs te quamobrem haec abierit, cau-
 sam vides.

Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo
 improbo.

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret
 suum.

Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo, quin lacru-
 mem miser. 25

Quaequae fors fortuna est, inquit, nobis quae te ho-
 die obtulit,

Per eam te obsecramus ambae, si jus, si fas est, uti
 Advorsa ejus per te tecta, tacitaque apud omnes fient.
 Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
 Pamphile:

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illa,
 nunc rogat. 30

Caeterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam.
 Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius.
 Nam ajunt tecum post duobus concubuisse eam men-
 sibus.

Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam
 septimus: C c 2 Quae

Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est, Pam-
phile, 35

Maxume volo, doque operam, ut clam eveniat partus
patrem :

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin
sentiant,

Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam in-
commodi : 40

Et illi miserae, indigne factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum : & fervare in eo certum 'st, quod dixi,
fidem.

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse
arbitror :

Nec faciam : etsi amor me graviter, consuetudoque
ejus tenet.

Lacrumo, quae posthac futura 'st vita, quum in men-
tem venit, 45

Solitudoque. O fortuna, ut numquam perpetuo es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
reddidit.

Quem ego tum consilio missum feci : idem nunc huic
operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris : hunc minime 'st opus
In hac re adesse. nam olim tibi credidi, 50

Ea me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro audiat,

Ne parturire intelligat. aliquo mihi est

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

A C T U S III. S C E N A IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

Par. **A** In' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter ?
So. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest

Tantum, quam re ipsa navigare incommodum 'st.

Par. Itane est ? *So.* O fortunate ! neicis quid mali

Prae-

Praeterieris, qui numquam es ingressus mare. 5

Nam alias ut omittam miseras, unam hanc vide :

Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,

Cum interea semper mortem expectabam miser.

Ita usque advorsa tempestate usi sumus.

Par. Odiosum ! *So.* Haud clam me est. denique her-
cle aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mihi redeundum fiet.

Par. Olim quidem te causae impellebant leves,

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.

Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15

Here, etiam tu nunc hic stas ? *Pa.* Equidem te ex-
specto. *Par.* Quid est ?

Pa. In arcem transcurso opus est. *Par.* Cui homini ?

Pa. Tibi.

Par. In arcem ! quid eo ? *Pa.* Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una advectus est, conveni.

Par. Perii ! vovisse hunc dicam, si salvos domum 20

Redisset umquam, ut me ambulando rumperet.

Pa. Quid cessas ? *Par.* Quid vis dicam ? an conveni-
am modo ?

Pa. Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,
Non posse ; ne me frustra illic expectet. vola.

Par. At non novi hominis faciem. *Pa.* At faciam, ut
noveris. 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesus,

Cadaverosa facie. *Par.* Dii illum perduint !

Quid, si non veniet ? maneamne usque ad vesperum ?

Pa. Maneto. curre. *Par.* Non queo : ita defessus sum.

Pa. Ille abiit. quid agam infelix ? prorsus nescio, 30

Quo pacto hoc celem ; quod me oravit Myrrhina,

Suae gnatae partum. nam me miseret mulieris.

Quod potero, faciam : tamen ut pietatem colam.

Nam me parenti potius, quam amori obsequi

Oportet

Oportet. atat ! eccum Phidippum, & patrem 35
Video. horsum pergunt. quid dicam hisce ? incertus sum.

A C T U S III. S C E N A V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. **D**IXTIN' dudum, illam dixisse, sese exspectare
filium ?

Pb. Factum. *La.* Venisse ajunt : redeat. *Pa.* Quam
causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. *La.* Quem ego hic
audivi loqui ?

Pa. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi
persequi.

La. Ipsus est, de quo hic agebam tecum. *Pa.* Salve,
mi pater. 5

La. Gnate mi, salve. *Pb.* Bene factum te advenisse,
Pamphile :

Atque adeo, quod maximum 'st, salvom atque vali-
dum. *Pa.* Creditur.

La. Advenis modo ? *Pa.* Admodum. *La.* Cedo, quid
reliquit Phania,

Consobrinus noster ? *Pa.* Sane hercle homo voluptati
obsequens

Fuit, dum vixit : & qui sic sunt, haud multum here-
dem juvant. 10

Sibi vero hanc laudem relinquunt: vixit, dum vixit, bene.

La. Tum tu igitur nihil adtulisti huc plus una sententia ?

Pa. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. *La.* Immo
obfuit :

Nam illum vivom, & salvom vellem. *Pb.* Impune op-
tare istuc licet : 14

Ille reviviscet jam numquam. & tamen utrum malis, scio.

La. Heri Philumenam ad se arcessi hic jussit. dic jussisse te.

Pb. Noli fodere. jussi. *La.* Sed eam jam remittet,

Pb. Scilicet.

Pa. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.

La. At istos invidos Di perdant ! qui haec libenter
nuntiant. *Pa.*

A C T U S III. S C E N A V. 209

Pa. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia 20
Fieri a vobis posset. idque si nunc memorare hic velim,
Quam fideli animo, & benigno in illam, & clementi fui,
Vere possum : ni te ex ipsa haec magis velim resciscere.
Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio

fides,
Quum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me
dixerit. 25

Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor Deos!
Sed quando sese esse indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cujusque mores toleret sua modestia ;
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia ;
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

La. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi ac-
cessit tuus,

Quum te postputasse omnes res prae parente intelligo.
Verum vide; ne impulsus ira prave insistas, Pamphile.

Pa. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquos fieri ? 35
Quae numquam quidquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem : & saepe, quod vellem, meritam scio.
Amoque, & laudo, & vehementer desidero.

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum :
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat 40
Cum eo viro, me qui sit fortunatior :

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

Pb. Tibi id in manu est, ne fiat. *La.* Si sanus fies,
Jube illam redire. *Pa.* Non est consilium, pater.

Matris servibo commodis. La. Quo abis ? mane ; 45

Mane, inquam. quo abis ? Pb. Quae haec est pertinacia?

La. Dixi, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

Pb. Non credidi aedepol adeo inhumanum fore.

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat ? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet :

Sin alio est animo ; renumeret dotem huc ; eat !

La.

La. Ecce autem ! tu quoque proterve iracundus es.

Pb. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

La. Decedet jam ira haec : etsi merito iratus est. 55

Pb. Quia paullulum vobis accessit pecuniae,
Sublati animi sunt. *La.* Etiam mecum litigas ?

Pb. Deliberet, renuntietque hodie mihi,
Velitne, an non : ut alii, si huic non fit, fiet.

La. Phidippe, ades ! audi paucis. abiit. quid mea ? 60

Postremo inter se tranfigant ipsi, ut lubet :

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtem-
perant :

Quae dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium

Ad uxorem, cujus haec fiunt consilio omnia :

Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre 'st, evomam.

A C T U S IV. S C E N A I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

My. **P**ERII ! quid agam ? quo me vortam ? quid
viro meo respondebo

Mifera ? nam audivisse vocem pueri visu' 'st vagientis :

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.

Quod si rescierit peperisse eam, id qua causa clam me
habuisse

Dicam ? non aedepol scio. 5

Sed ostium concrepuit ! credo, ipsum ad me exire.
nulla sum !

Pb. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.

Atque eccam video ! quid ais Myrrhina ? heus ! tibi
dico. *My.* Mihine, mi vir ?

Pb. Vir ego tuus sum ? tun' virum me, aut hominem
deputas adeo esse ?

Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus
forem, 10

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *My.* Quibus ?

Pb. At rogitas ?

Peperit filia. hem ! taces ? ex quo ? *My.* Istuc patrem
rogare est aequom' ?

Perii !

A C T U S IV. S C E N A I. 211

Perii! ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum,
obsecro?

Pb. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed
demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere omnes nos celare vo-
lueris 15

Partum: praesertim quum & recte, & tempore suo pe-
pererit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum praeoptares
perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac
scires:

Potius, quam advorsum animi tui lubidinem esset cum
illo nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae te
est penes. 20

My. Misera sum. *Pb.* Utinam sciam ita esse istuc. sed
nunc mihi in mentem venit,

Ex hac re, quod locuta es olim, quum illum generum
cepimus.

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

My. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam ve-
ram, mavolo. 25

Pb. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam ha-
bere, Myrrhina:

Verum id vitium numquam decrevi esse ego adoles-
centiae:

Nam id omnibus innatum 'st. at pol jam aderit, se
quoque etiam quum oderit.

Sed, ut olim te ostendisti, eadem esse, nihil cessavisti
usque adhuc:

Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem,
esset ratum. 30

Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum vo-
lueris.

My. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater fies,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimo-
nium ?

Pb. Tun' prospicere, aut judicare nostram in rem
quod sit, potes ?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quam dare operam, id scire,
qui nos oderit ?

Nam si is posset ab ea sese dērepente avellere,
Quicum tot consuesset annos : non eum hominem du-
cerem, 40

Nec virum fatis firmum gnatae. *My.* Mitte adolescen-
tem, obsecro,

Et quae me peccasse ais. abi : solum solus conveni.
Roga, velitne, an non, uxorem. si est, ut dicat velle se,
Redde. sin est autem, ut nolit, recte ego consului meae.
Pb. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensisti esse in eo,
Myrrhina, 45

Peccatum : aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec te
injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra aedes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem. 49
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferrī sinant.
My. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere :
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit;
Non, aedepol, clam me est : quum hoc, quod levius
est, tam animo iracundo tulit.

Nec, qua via sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mihi unum ex plurimis miseriis relliquum fuerat
malum, 55

Si puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit, nescimus,
pater.

Nam quum compressa est gnata, formā in tenebris
nosci non quita est : Neque

A C T U S IV. S C E N A II. 213

Neque detractum ei tum quidquam est, quî post posset
nosci, qui fiet.

Ipsè eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens
anulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diu-
tius 60

Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

A C T U S IV. S C E N A II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

So. **N**ON clam me est, gnate mi, tibi me esse sus-
pectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse : etsi ea dissimulas se-
dulo.

Verum, ita me Di ament, itaque obtingant ex te,
quae exopto mihi,

Ut numquam sciens commerui, merito ut caperet o-
dium illa mei :

Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.

Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto
me habueris 6

Praepositam amori tuo. nunc tibi me certum est con-
tra gratiam

Referre, ut apud me praemium esse positum pietati scias.

Mi Pamphile, hoc & vobis, & meae commodum fa-
mae arbitror :

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi
patre ; 10

Ne mea praesentia obstet, neu causa ulla restet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. Pa. Quaeso, quid
istuc consilii est ?

Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum migres ?

Non facies : neque finam, ut, qui nobis, mater, ma-
ledictum velit,

Mea pertinacia esse dicat factum, haud tua modestia. 15

Tum tuas amicas te, & cognatas deferere, & festos dies,

Mea causa, nolo. So. Nihil pol jam res istaec mihi vo-
luptatis ferunt : D d 2 Dum

Dum aetas, tempus tulit, perfuncta fatis sum: fatias
jam tenet

Studiorum istorum. haec mihi nunc cura est maxuma,
ut ne cui meae

Longinquitas aetatis obstet, mortemve exspectet meam.

Hic video me esse invisam immerito: tempus est con-
cedere.

Sic optime, ut ego opinor, omnes causas praecidam
omnibus:

Et me hac suspicione exsolvam, & illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male au-
dit mulierum.

Pa. Quam fortunatus caeteris sum rebus, absque una
hac foret: 25

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem!
So. Obsecro, mi Pamphile;

Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in ani-
mum inducas pati?

Si caetera sunt ita, ut vis, itaque ut esse ego illam ex-
istimo,

Mi gnate, da veniam hanc mihi; reduce illam. *Pa.*
Vae misero mihi!

So. Et mihi quidem! nam haec res non minus me ma-
le habet, quam te, gnate mi. 30

A C T U S IV. S C E N A III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. **Q**UEM cum istoc sermonem habueris, procul
hinc itans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum
possis flectere:

Quod faciendum fortasse sit post, idem hoc nunc si fe-
ceris.

So. Fors fuat pol! *La.* Abi rus ergo hinc; ibi ego te,
& tu me feres.

So. Spero ecastor. *La.* I ergo intro, & compone, quae
tecum simul 5

Ferantur,

A C T U S IV. S C E N A IV. 215

Ferantur. dixi. *So.* Ita ut jubes, faciam. *Pa.* Pater.

La. Quid vis, Pamphile? *Pa.* Hinc abire matrem?
minime. *La.* Quid ita istuc vis?

Pa. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus. *La.* Quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? *Pa.* Equidem cupio:
& vix contineor.

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est,
id persequar. 10

Credo ea gratia concordēs magis, si non reducam, fore.

La. Nescias. verum id tua refert nihil, utrum illae
fecerint,

Quando haec abierit. odiosa haec est aetas adolescen-
tulis.

E medio aequom excedere est. postremo jam nos fa-
bulae

Sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus, accedamus.

A C T U S IV. S C E N A IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Pb. **T**IBI quoque aedepol iratus sum, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est
turpiter.

Etsi tibi causa est de hac re, mater quae te impulit:

Huic vero nulla est. *La.* Opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Pb.* Quid est? 5

Pa. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

La. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. *Pb.* Ah!

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.

Pa. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

Pb. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Adfinitatem hanc sane perpetuam volo.

§In est, ut aliter tua fiet sententia,

15
Accipias

Accipias puerum. *Pa.* Sensit peperisse. occidi!

La. Puerum! quem puerum? *Pb.* Natus est nobis nepos.

Nam abducta a vobis pregnans fuerat filia,

Neque fuisse praegnantem umquam ante hunc scivi
diem.

La. Bene, ita me Di ament! nuncias: & gaudeo, 20

Natum illum, & tibi illam salvam. sed quid mulieris

Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?

Nosne hoc celatos tam diu? nequeo fatis,

Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

Pb. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,

Laches.

25

Pa. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi:

Nunc non est; quum eam consequitur alienus puer.

La. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio 'st.

Pa. Perii! *La.* Hunc videre saepe optabamus diem,

Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30

Evenit. habeo gratiam Dis. *Pa.* Nullus sum!

La. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

Pa. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,

Aut se esse mecum nuptam: fatis certo scio,

Non me clam haberet, quod celasse intelligo. 35

Nunc, quum ejus alienum esse a me animum sentiam,

Nec conventurum inter nos posthac esse arbitror:

Quamobrem reducam? *La.* Mater quod suavit sua,

Adolescens mulier fecit. mirandumne id est?

Censent' te posse reperire ullam mulierem, 40

Quae careat culpa? an quia non delinquent viri?

Pb. Vosmet videte jam, Laches, & tu Pamphile,

Remissan' opus sit vobis, an reducta domum.

Uxor quid faciat, in manu non est mea;

Neutra in re vobis difficultas a me erit. 45

Sed quid faciemus puero? *La.* Ridicule rogas:

Quidquid futurum 'st, huic suum reddas scilicet,

Ut alamus nostrum. *Pa.* Quem ipse neglexit pater,

Ego alam? *La.* Quid dixti? echo! an non alemus,

Pamphile?

Pro-

A C T U S IV. S C E N A IV. 217

Prodemus, quaeso, potius? quae haec amentia est? 50

Enimvero prorsus jam tacere non queo:

Nam cogis ea, quae nolo, ut praesente hoc loquar.

Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?

Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

Primum, hanc ubi dixi causam, te propter tuam 55

Matrem non posse habere hanc uxorem domi:

Pollicita est ea, se concessuram ex aedibus.

Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam
vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60

Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,

Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?

Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli?

Egi, atque oravi tecum, uxorem ut duceres.

Tempus dixi esse. impulsu duxisti meo. 65

Quae tum, obsecutus mihi, fecisti, ut decuerat;

Nunc animum rursus ad meretricem induxti tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum denuo

Video esse. *Pa.* Mene? *La.* Te ipsum. Et facis injuriam,

Quum fingis falsas causas ad discordiam, 71

Ut cum illa vivas, testem hanc quum abs te amoveris.

Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quae fuit,

Quamobrem abs te abiret? *Pb.* Plane hic divinat: nam
id est.

Pa. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. *La.* Ah!

Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo. 76

Pa. Non est nunc tempus. *La.* Puerum accipias: nam
is quidem

In culpa non est. post de matre videro.

Pa. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:

Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80

Abibo hinc, praefens quando promoveo parum:

Nam puerum injussu, credo, non tollent meo;

Praefertim

Praesertim in ea re quum sit mihi adjutrix focus.

La. Fugis? hem! nec quidquam certi respondes mihi?

Num tibi videtur esse apud sese? *fine.* 85

Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. Pb. Maxime.

Non mirum fecit uxor, si hoc aegre tulit.

Amarae mulieres sunt: non facile haec ferunt.

Propterea haec ira 'st. nam ipsa narravit mihi.

Id ego hoc praesente tibi nolebam dicere: 90

Neque ei credebam primo: nunc vero palam est.

Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.

La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?

Pb. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam
censeo.

Oremus, accusemus gravius, denique 95

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

La. Faciam ut mones. eho! puer, curre ad Bacchidem hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.

Et te oro porro in hac re adjutor sis mihi. *Pb.* Ah!

Jamdudum dixi, idemque nunc dico, *Lache:* 100

Manere adfinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.

Sed visne adesse me una, dum istam convenis?

La. Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

A C T U S V. S C E N A I.

BACCHIS. LACHES.

Ba. **N**ON hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc
conventam esse expetit:

Nec pol me multum fallit: quin, quod suspicor, fit,
quod velit.

La. Videndum est, ne minus propter iram hanc im-
petrem, quam possiem:

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse
fatius fit.

Aggrediar. Bacchis, salve! *Ba.* Salve! *Laches. La.*

Credo, aedepol, te

5

Non-

A C T U S V. S C E N A I. 219

Nonnihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

Ba. Ego, pol, quoque etiam timida sum, quum venit mihi in mentem quae sim :

Ne nomen mihi quaestus obftet apud te : nam mores facile tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier : Nam ea jam aetate sum, ut non fiet peccato mihi ignosci aequom. 10

Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, adcuro. Nam si id facis, facturave es, bonas quod par est facere ; infcitum,

Offerre injuriam tibi me immerenti, iniquom est.

Ba. Est magna, ecastor, gratia de istac re, quam tibi habeam.

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum mihi profit. 15

Sed quid istuc est ? *La.* Meum receptas filium ad te Pamphilum. *Ba.* Ah !

La. Sine dicam. uxorem hanc prius quam duxit, vostrum amorem pertuli.

Mane. nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet :

Quaere alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est.

Nam neque ille hoc animo erit aetatem : neque pol tu eadem istac aetate. 20

Ba. Quis id ait ? *La.* Socrus. *Ba.* Mene ? *La.* Te ipsam : & filiam abduxit suam :

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.

Ba. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Lache, Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum. 25

E e

La.

La. Lepida es. sed scin', quid volo potius, sodes, facias? *Ba.* Quid vis? cedo.

La. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

Ba. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud faceret, scio,

Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet. 30

Sed nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum:

Nec leviozem vobis, quibus est minime aequom, viderier Immerito. nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.

La. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit.

Nam non sunt solae arbitratae hae: ego quoque etiam credidi. 35

Nunc quum ego te esse praeter nostram opinionem comperi:

Fac eadem ut sis porro; nostra utere amicitia, ut voles. Aliter si facias. sed reprimam me, ne aegre quidquam ex me audias.

Verum te hoc moneo unum: qualis sim amicus, aut quid possiem,

Potius quam inimicus, periculum facias. *Ba.* Faciam sedulo. 40

A C T U S V. S C E N A II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Pb. **N**ihil apud me tibi Deseri patiar: quin, quod opus sit, benigne praebeatur.

Sed quum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur fit, facito.

La. Noster focer, video, venit: puero nutricem adduxit.

Phidippe, Bacchis dejerat per sancte. *Pb.* Haecine ea est? *La.* Haec est. 5

Pb.

Pb. Nec, pol, istae metuunt Deos : neque has respicere Deos opinor.

Ba. Ancillas dedo : quo lubet cruciatu per me exquire. Haec res hic agitur, Pamphilo, me facere ut redeat uxor, Oportet. quod si perficio, non poenitet me famae, Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.

La. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso 11
Nobis, in re ipsa invenimus. porro hanc nunc experiamur, Nam si compererit crimini tua se falso uxor credidisse, Missam iram faciet. sin autem est ob eam rem iratus gnatus,

Quod peperit uxor clam ; id leve est : cito ab eo haec ira abscedet. 15

Profecto in hac re nihil mali est, quod fit discidio dignum.

Pb. Velim quidem hercle. *La.* Exquire : adest : quod satis fit, faciet ipsa.

Pb. Quid mihi istaec narras ? an, quia non tute ipse dudum audisti,

De hac re animus meus ut fit, Laches ? illis exple modo animum.

La. Quaeso aedepol, Bacchis, mihi quod es pollicita tute, ut ferves. 20

Ba. Ob eam rem vis ergo intro eam ? *La.* I, atque exple animum iis, ut credant.

Ba. Eo : etsi scio, pol, iis fore meum conspectum invisum hodie :

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata est.

La. At hae amicae erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscent.

Pb. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint. 25

Nam illas errore, & te simul suspicione exsolves.

Ba. Perii ! pudet Philumenaе. sequimini me huc intro ambae.

La. Quid est, quod mihi malim, quam quod huic intelligo evenire ; E e a U

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi profit ?
 Nam si est, ut haec nunc Pamphilum vere ab se segregarit:

Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse: ³⁰
 Referetque gratiam ei, unaque nos sibi opera amicos
 junget.

A C T U S V. S C E N A III.

PARMENO. BACCHIS.

Pa. **A**EDEPOL nae meam herus esse operam deputat parvi pretii,

Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum defedi diem,
 Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.

Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,

Accedebam: adolescens, dic dum, quaeso, es tu Myconius ?

Non sum. at Callidemides ? non. hospitem ecquem Pamphilum ⁵

Hic habes ? omnes negabant. neque eum quemquam esse arbitror.

Denique hercle jam pudebat. abii. sed, quid Bacchidem Ab nostro ad fine exeuntem video ? quid huic hic est rei ?

Ba. Parmeno, opportune te offers. propere curre ad Pamphilum. ¹⁰

Pa. Quid eo ? *Ba.* Dic me orare, ut veniat. *Pa.* Ad te ? *Ba.* Immo ad Philumenam.

Pa. Quid rei est ? *Ba.* Tua quod nihil refert, percontari desinas.

Pa. Nihil aliud dicam ? *Ba.* Etiam : cognosse anulum illum Myrrhinam

Gnatae suae fuisse, quem ipse olim mihi dederat. *Pa.* Scio.

Tantumne est ? *Ba.* Tantum. aderit continuo, hoc ubi ex te audierit. ¹⁵

Sed cessas ? *Pa.* Minime equidem : nam hodie mihi potestas haud data est ; Ita

Ita curfando, atque ambulando totum hunc contrivi
diem.

Ba. Quantam obtuli adventu meo laetitiam Pamphi-
lo hodie !

Quot commodas res attuli ! quot autem ademi curas !
Gnatum ei restituo, qui pene harum, ipsiusque opera
periit : 20

Uxorem, quam numquam est ratus posthac se habi-
turum, reddo :

Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exfolvi.

Hic adeo his rebus anulus fuit initium inveniundis.

Nam memini, abhinc menses decem fere, ad me nocte
prima

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini ple-
num, 25

Cum hoc anulo. extimui ilico. mi Pamphile, inquam,
amabo.

Quid exanimatus es, obsecro ? aut unde anulum istum
nactus ?

Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam video,

Nescio quid suspicariet magis coepi : instare, ut dicat.

Homo se fatetur vi, in via, nescio quam compressisse :

Dicitque sese illi anulum, dum luctat, detraxisse. 31

Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me ha-
bentem.

Rogat, unde sit ? narro omnia haec. inde 'st cognitio
facta,

Philumenam compressam esse ab eo, & filium inde
hunc natum.

Haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor. 35

Etsi hoc meretrices aliae nolunt. neque enim est in rem
nostram,

Ut quisquam amator nuptiis laetetur. verum, ecastor,

Numquam animum quaesti gratia ad malas adducam
partes.

Ego,

Ego, dum illo licitum 'st, ufa sum benigno, & lepido
& comi.

Incommode mihi nuptiis evenit. factum fateor. 40

At, pol, me fecisse arbitror, ne id merito mihi eveniret.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda ae-
quom 'st ferre.

A C T U S V. S C E N A IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

Pa. **V**IDE, mi Parmeno, etiam fodes, ut mihi haec
certa & clara attuleris:

Ne me in breve conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.

Par. Vitum est. *Pa.* Certen' ? *Par.* Certe. *Pa.* Deus
sum, si hoc ita est. *Par.* Verum reperiēs.

Pa. Manedum, fodes. timeo, ne aliud credam, atque
aliud nunties.

Par. Maneo. *Pa.* Sic te dixisse, opinor, invenisse Myr-
rhinam,

Bacchidem anulum suum habere. *Par.* Factum. *Pa.* 5
Eum, quem olim ei dedi:

Eaque hoc te mihi nuntiare jussit. itane est factum?

Par. Ita, inquam.

Pa. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo ple-
nior ?

Egon' te pro hoc nuntio quid donem ? quid ? quid ?
nescio.

Par. At ego scio. *Pa.* Quid ? *Par.* Nihil enim. 10

Nam neque in nuntio, neque in me ipso, tibi boni quid
fit, scio.

Pa. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem in lu-
cem feceris,

Sinam sine munere a me abire ? ah ! nimium me in-
gratum putas.

Sed Bacchidem, eccam, video stare ante ostium !

Me exspectat, credo: adibo. *Ba.* Salve, Pamphile. 15

Pa. O Bacchis ! ô mea Bacchis ! servatrix mea,

Ba.

A C T U S V. S C E N A IV. 225

Ba. Bene factum, & volupe 'st. *Pa.* Factis, ut credam, facis :

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocum-
que adveneris,

Semper fiet. *Ba.* Ac tu, ecastor, morem antiquom,
atque ingenium obtines : 20

Ut unus hominum homo te vivat nusquam quisquam
blandior.

Pa. Ha! ha! he! tun' mihi istuc? *Ba.* Recte amasti,
Pamphile, uxorem tuam :

Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam,
quod nossem, videram.

Perliberalis visa 'st. *Pa.* Dic verum. *Ba.* Ita me Di
ament! Pamphile.

Pa. Dic mihi, harum rerum numquid dixi jam patri?

Ba. Nihil. *Pa.* Neque opus est : 25

Adeo mutito : placet, non fieri hoc itidem, ut in Co-
moediis :

Omnia omnes ubi resciscunt : hic, quos par fuerat re-
sciscere,

Sciunt : quos non autem aequom 'st scire, neque re-
sciscient, neque scient.

Ba. Immo etiam, hoc qui occultari facilius credas,
dabo.

Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando meo 30

Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. *Pa.*

Optume 'st :

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententia.

Par. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit, quod
feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pa.* Non licet.

Par. Tamen suspicor.

Egone hunc ab Orco mortuum? quo pacto? *Pa.* Ne-
fcis, Parmeno,

35

Quantum

Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta aerumna
extraxeris.

Par. Immo vero scio ; neque hoc imprudens feci. *Pa.*
Ego istuc satis scio.

Par. An temere quidquam Parmenonem praetereat,
quod factu usus sit ?

Pa. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* Sequor. equi-
dem plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem umquam.
Plaudite !

40

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S H E C Y R A E.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I
P H O R M I O.

ACTA LUDIS ROMANIS. L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS IMPARIB. TOTAGRAECA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA EST IV. C. FANNIO, M. VALERIO. COSS.

P E R S O N A E.

PROLOGUS. DORIO, *leno.*
ANTIPHO, *adolescens, filius Demiphonis.* GETA, *servus Demiphonis.*
HEGIO, *advocatus.*
CHREMES, *senex, frater Demiphonis.* NAUSISTRATA, *matrona, uxor Chremetis.*
CRATINUS, *advocatus.* PHAEDRIA, *adolescens, filius Chremetis.*
CRITO, *advocatus.*
DAVUS, *servus incerti heri.* PHORMIO, *parasitus.*
DEMIPHO, *senex, frater Chremetis.* SOPHRONA, *nutrix Phanii.*

P E R S O N A E M U T A E.

DORCIUM, *ancilla.*
PHANIUM, *adolescentula, filia Chremetis.*

C. SULPITII APOLLINARIS
P E R I O C H A

IN TERENTII PHORMIONEM.

CHREMESIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam ;
Athenis aliam conjugem : & amantem unice
Gnatum fidicinam. Mater e Lemno advenit
Athenas. moritur. Virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Quum amaret, opera Parasiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reversi, fremere. dein minas
Triginta dant Parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho, a patruo agnitam.

M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

CHremes, & Demipho, fratres Athenienses erant.
Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam
duxerat Nausistratam: & ex ea susceperat filium Phae-
driam. Habebat Nausistrata, praeter caeteras opes, o-
pima praedia in Lemno. Eo igitur Chremes quotannis,
ad ea locando, capiendosque fructus, commeabat. Dum
illic residet, pauperulae cujusdam mulieris amore correptus,
eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscipit filiam
Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stil-
phonem se Lemni vocari jubet. Detrahebat autem e
fructibus praediorum uxoris Atheniensis, quantum satis
esset ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde
Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut
tale

tale aliquid caussabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Quum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho vero Phanium filio suo uxorem daret. Ejus rei causa proficiscitur in Lemnum Chremes. Eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. Abeuntes ambo, Getae (is Demiphonis servus erat) filios committunt suos. Profectis senibus, Phaedria se statim Citharistriae cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui a lenone emeret, quod daret, nihil habebat. Interea uxor e Lemno, quae, propter paupertatem, viri diutius forte, quam solebat, morantis adventum expectare non posset, conscensu navi, Athenas una cum filia & nutrice ipsius venit: quaerunt Stilphonem frustra. Athenis, qui quemquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. Ibi mater (tanta eam aegritudo ceperat) moritur. Et funus una cum nutrice procurantem Phanium quum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. Venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans: illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, quum & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. Lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis, genere proximi essent, ducere, aut si id nollent, dotem eis dare cogerentur. Ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tamquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas. Tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam praebeas: ita condemnabere. Sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso, paratam excusationem habeas. Ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem, se absente, duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandae filiae occasione, tota

230 M. ANT. MURETI ARGUMENTUM.

res fieret palam. Eo ipso die, leno, Citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, venditurum se eam, minitabatur. Ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit : ait senibus, se cum Phormione collocutum : Phormionem vero, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. Eam pecuniam Demipho a Chremete sumtam numerat Phormioni : is eam Phaedriae, Phaedria lenoni pro amica tradit. Quum haec jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus, atque inscientibus, factae essent. Sed dolebant, sibi periisse triginta minas. Eas dum a Phormione, primo blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur ; Phormio, qui jam de quibus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia. Illa, quum aliquamdiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiique ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

PUBLIE

PUBLII TERENTII Carthaginienſis

P H O R M I O.

P R O L O G U S.

POSTQUAM Poëta vetus Poëtam non poteſt
Retrabere ab ſtudio; & transfere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat.
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura levi: 5
Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum
Cervam videre fugere, ſectari canes:
Et eam plorare, orare, ut ſubveniat ſibi.
Quod ſi intelligeret, quom ſtetit olim nova,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quam ſua: 10
Minus multo audacter, quam nunc laedit, laederet.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet:
Vetus ſi Poëta non laceſſiſſet prior,
Nullum invenire Prologum potuiſſet novus,
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret? 15
Is ſibi reſponſum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant Muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtudit rejicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaffet, audiſſet bene. 20
Quod ab ipſo allatum eſt, id ſibi eſſe rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. Adporto novam,
Epidicazomenon quam vocant Comoediam 25
Graeci: Latini Phormionem nominant:
Quia primas qui partes aget, is erit Phormio
Parafitus, per quem res agetur maxime.

Voluntatis

*Voluntas vostra si ad Poëtam accesserit,
Date operam : adeste aequo animo per silentium : 30
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
Quum per tumultum noster grex motus loca 'st.
Quem actoris virtus nobis restituit locum ;
Bonitasque vostra adjutans, atque aequanimitas.*

A C T U S I. S C E N A I.

D A V U S.

AMICUS summus meus, & popularis Geta,
Heri ad me venit : erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me relliquom pauxillulum
Nummorum : id ut conficerem. confeci. adfero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
Uxorem. ei, credo, munus hoc corraditur.
Quam inique comparatum est ! hi qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenso suo,
Suum defrudans genium, comparfit miser, 10
Id illa universum abripiet : haud existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit :
Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies :
Ubi initiabunt. omne hoc mater auferet : 15
Puer causa erit mittundi. Sed videon' Getam ?

A C T U S I. S C E N A II.

G E T A. D A V U S.

*Ge. SI quis me quaeret rufus. Da. Praesto est ; de-
fine. Ge. Oh !
At ego obviam conabar tibi, Dave. Da. Accipe.
hem !
Lectum est : conveniet numerus, quantum debui.
Ge. Amo te, & non neglexisse, habeo gratiam.
Da. Praefertim ut nunc sunt mores : adeo res redit : 5
Si quis quid reddit, magna habenda 'st gratia.
Sed*

A C T U S I. S C E N A II. 233

Sed quid tu es tristis? *Ge.* Egone? nescis, quo in metu, &

Quanto in periculo sumus. *Da.* Quid istuc est? *Ge.* Scies:

Modo ut tacere possis. *Da.* Abi sis, insciens: Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, 10

Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est, Te fallere? *Ge.* Ergo ausculta. *Da.* Hanc operam tibi dico.

Ge. Senis nostri, *Da.* Dave, fratrem majorem Chremem

Nostin'? *Da.* Quidni? *Ge.* Quid? ejus gnatum Phaedriam?

Da. Tamquam te. *Ge.* Evenit, senibus ambobus simul 15

Iter, illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam,

Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas

Pellexit, modo non montes auri pollicens.

Da. Cui tanta erat res, & supererat? *Ge.* Desinas: Sic est ingenium. *Da.* Oh! regem me esse oportuit. 20

Ge. Abeuntes ambo hic tum senes, me filiis

Relinquant quasi magistrum. *Da.* O Geta! provinciam

Cepisti duram. *Ge.* Mihi usus venit, hoc scio.

Memini relinqui me, Deo irato meo.

Coepi advorsari primo. Quid verbis opus est? 25

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

Da. Venere in mentem mihi isthaec: nam quae inscitia est,

Advorsum stimulum calces? *Ge.* Coepi iis omnia

Facere, obsequi quae vellent. *Da.* Scisti uti foro.

Ge. Noster mali nihil quidquam primo. hic Phaedria 30

Continuo quamdam nactus est puellulam

Citha.

Citharistriam : hanc amare coepit perditæ.
 Ea serviebat lenoni impurissimo :
 Neque quod daretur quidquam, id curarant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere, 35
 Sectari, in ludum ducere, & reducere.
 Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
 In quo hæc discebat ludo, ex adversum ei loco
 Tonstrina erat quædam. hic solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40
 Interea dum sedemus illic, intervenit
 Adolescens quidam lacrumans. nos mirarier :
 Rogamus, quid sit ? numquam æque, inquit, ac
 modo,
 Paupertas mihi onus visum est, & miserum, & grave.
 Modo quædam vidi virginem hic viciniae 45
 Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat ex adversum : neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam anicu-
 lam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum 'st.
 Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu' 'st ?
 Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho :
 Voltisne eam visere ? alius : censeo.
 Eamus. duc nos fodes. Imus : venimus :
 Videmus. virgo pulchra ! &, quò magis diceres,
 Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida :
 Lacrumæ, vestitus turpis : ut, ni vis boni
 In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 Satis, inquit, scita 'st. noster vero. *Da.* Jam scio : 60
 Amare coepit. *Ge.* Scin' quam ? quo evadat, vide.
 Postridie ad anum recta pergit. obsecrat,
 Sibi ut ejus faciat copiam. illa enim se negat :
 Neque

ACTUS I. SCENA II. 235

Neque eum aequom ait facere. illam civem esse
Atticam,

Bonam, bonis prognatam. si uxorem velit, 65

Lege id licere facere : sin aliter, negat.

Noster, quid ageret, nescire : & eam ducere

Cupiebat, & metuebat absentem patrem.

Da. Non, si redisset, ei pater veniam daret ?

Ge. Illene indotatam virginem, atque ignobilem 70

Daret illi ? numquam faceret. *Da.* Quid fit denique ?

Ge. Quid fiat ? est parasitus quidam Phormio,

Homo confidens : qui, illum Di omnes perduint !

Da. Quid is fecit ? *Ge.* Hoc consilium, quod dicam,
dedit.

Lex est, ut orbae, qui sunt genere proximi, 75

Eis nubant : & illos ducere eadem haec lex jubet.

Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam :

Paternum amicum me adsimulabo virginis :

Ad iudices veniemus : qui fuerit pater,

Quae mater ; quae cognata tibi sit ; omnia haec 80

Constringam : quod erit mihi bonum, atque commodum,

Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit. mihi paratae lites. quid mea ?

Illa quidem nostra erit. *Da.* Jocularum audaciam !

Ge. Persuasit homini : factum est : ventum est : vincimur : 85

Duxit. *Da.* Quid narras ! *Ge.* Hoc, quod audis. *Da.*

O Geta,

Quid te futurum est ! *Ge.* Nescio hercle. unum hoc scio :

Quod fors feret, feremus aequo animo. *Da.* Placet :

Hem ! istuc viri officium 'st. *Ge.* In me omnis spes mihi est.

G g

Da.

Da. Laudo. *Ge.* Ad precatorem adeam, credo, qui
mihi 90

Sic oret: nunc amitte, quaeso, hunc: caeterum
Posthac, si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addat: ubi ego hinc abiero, vel occidito.

Da. Quid paedagogus ille, qui Citharistriam?
Quid rei gerit? *Ge.* Sic, tenuiter. *Da.* Non multum
habet, 95

Quod det, fortasse. *Ge.* Immo nihil, nisi spem
meram.

Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* Nondum. *Da.*
Quid? senem

Quoad exspectatis vestrum? *Ge.* Non certum scio:
Sed epistolam ab eo adlatam esse audivi modo,
Et ad portitores esse delatam. hanc petam. 100

Da. Numquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* Ut bene
sit tibi!

Puer, heus! nemon' huc prodit? cape, da hoc Dor-
cio.

A C T U S I. S C E N A III.

ANTIPHŌ. PHAEDRIA.

An. **A**DEON' rem redisse, ut qui mihi consultum
optume velit esse,

Phaedria, patrem ut extimescam, ubi in mentem e-
jus adventi venit?

Quod ni fuisssem incogitans, ita eum exspectarem, ut
par fuit.

Ph. Quid istuc est? *An.* Rogitas? qui tam audacis
facinoris mihi conscius sis?

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem in-
cidisset; 5

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi princi-
pium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi aegre ali-
quot dies:

At

A C T U S I. S C E N A III. 237

At non quotidiana cura haec angeret animum. *Pb.*
Audio.

An. Dum exspecto, quam mox veniat, qui adimat
hanc mihi consuetudinem.

Pb. Aliis, quia desit, quod amant, aegre 'st: tibi,
quia superest, dolet. 10

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certo vita haec expetenda op-
tandaque est.

Ita me Di bene ament, ut mihi liceat tam diu, quod
amo, frui;

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cae-
tera;

Quid ego ex hac inopia nunc capiam; & quid tu ex
hac copia. 15

Ut ne addam, quod sine sumtu ingenuam, liberalem
nactus es:

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine mala fama:
palam

Beatus: ni unum hoc desit, animus qui modeste istaec
ferat.

Et si tibi res fit cum eo lenone, quocum mihi est, tum
sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poe-
nitent. 20

An. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phae-
dria,

Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid
velis:

Retinere, amare, amittere. ego in eum incidi infe-
lix locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi
copia.

Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem huc
advenire? 25

Is est ipſus. hei timeo miſer, quam hic nunc mihi
nuntiet rem.

A C T U S I. S C E N A IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

Ge. **N**ULLUS es, Geta, niſi jam aliquod tibi con-
ſilium celere repperis :

Ita nunc imparatum ſubito tanta te impendent
mala :

Quae neque uti devitem, ſcio, neque quo modo me
inde extraham.

Nam non poteſt celari noſtra diutius jam au-
dacia ;

Quae ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſum
dabunt. 5

An. Quidnam ille commotus venit ?

Ge. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem eſt.
herus adeſt. *An.* Quid iſtuc mali 'ſt ?

Ge. Quod quum audierit, quod ejus remedium inve-
niam iracundiae ?

Loquarne ? incendam, taceam ? iſtigem. purgem
me ? laterem lavem.

Eheu me miſerum ! quum mihi paveo, tum Antipho
me excruciat animi: 10

Ejus me miſeret : ei nunc timeo : is nunc me retinet,
nam abſque eo eſſet,

Recte ego mihi vididiſſem, & ſenis eſſem ultus iracun-
diam :

Aliquid conſaſſem, atque hinc me conjicerem pro-
tinus in pedes.

An. Quam hic fugam, aut furtum parat ?

Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam ? aut qua quaerere
inſiſtam via ? 15

Pb. Te nominat. *An.* Nefcio, quod magnum hoc
nuntio exſpecto malum.

Pb. Ah ! fanuſne es ? *Ge.* Domum ire pergam : ibi
plurimum 'ſt. *Pb.* Revochemus

Hominem.

Hominem. *An.* Sta ilico. *Ge.* Hem!
 Satis pro imperio! quisquis es. *An.* Geta. *Ge.* Ipse
 est, quem volui obviam.
An. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes,
 verbo expedi, 20
Ge. Faciam. *An.* Eloquere. *Ge.* Modo apud portum.
An. Meumne? *Ge.* Intellexti. *An.* Occidi!
Ge. Hem!
An. Quid agam? *Pb.* Quid ais? *Ge.* Hujus patrem
 vidisse me, patruum tuum.
An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium
 inveniam miser!
 Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs te
 ut distrahar,
 Nulla 'st mihi vita expetunda. *Ge.* Ergo istaec quum
 ita sint, Antipho, 25
 Tanto magis te advigilare aequom est. fortis fortuna
 adjuvat.
An. Non sum apud me. *Ge.* Atqui opus est nunc cum
 maxime ut sis, Antipho.
 Nam si fenserit te timidum pater esse, arbitra-
 bitur
 Commeruisse culpam. *Pb.* Hec verum est. *An.* Non
 possum immutarier.
Ge. Quid faceres, si aliud gravius tibi nunc faciundum
 foret? 30
An. Quum hoc non possum, illud minus possem. *Ge.*
 Hoc nihil est, Phaedria: ilicet.
 Quid hic conterimus operam frustra? quin abeo? *Pb.*
 Et quidem ego. *An.* Obsecro:
 Quid si adsimulo? fatin' est? *Ge.* Garris. *An.* Vol-
 tum contemplamini: hem!
 Satin' sic est? *Ge.* Non. *An.* Quid si sic? *Ge.* Pro-
 pmodum. *An.* Quid si sic? *Ge.* Sat est.
 Hem! istuc ferva: & verbum verbo, par pari ut re-
 spondeas, 35

Ne te iratus suis faeviticis dictis protelet. *An.* Scio.
Ge. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio. tenes?
 Sed quis hic est fenex, quem video in ultima platea?

An. Ipse est :

Non possum adesse. *Ge.* Ah! quid agis? quo abis,
 Antipho? mane,

Mane, inquam. *An.* Egomet me novi, & peccatum
 meum : 40

Vobis commendo Phanium, & vitam meam.

Pb. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* Tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria. 45

Pb. Aufer mihi; oportet: quin tu, quod faciam,
 impera.

Ge. Meministin' olim ut fuerit vestra oratio,

In re incipiunda ad defendendam noxiam.

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?

Pb. Memini. *Ge.* Hem! nunc ipsa 'st opus ea: aut,
 si quid potest, 50

Meliore, & callidior. *Pb.* Fiet sedulo.

Ge. Nunc prior adito tu: ego in subsidiis hic ero

Succenturiatus, si quid deficiet. *Pb.* Age.

A C T U S II. S C E N A I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

De. **I**TANE tandem uxorem duxit Antipho injussu
 meo?

Nec meum imperium: age, mitto imperium: non si-
 multatem meam

Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax: ô
 Geta

Monitor! *Ge.* Vix tandem. *De.* Quid mihi dicent?
 aut quam causam reperient?

Demiror. *Ge.* Atqui reperi jam: aliud cura. *De.* An-
 ne hoc dicent mihi, 5

Invitus

A C T U S II. S C E N A I. 241

Invitus feci: lex coëgit? audio, & fateor. *Ge.* Places.
De. Verum scientem, tacitum, causam tradere ad-
vorfariis:

Etiarne id lex coëgit? *Pb.* Illud durum. *Ge.* Ego
expediam: sine.

De. Incertum est, quid agam: quia praeter spem, at-
que incredibile hoc mihi obtigit:

Ita sum iritatus, animum ut nequeam ad cogitandum
instituire. 10

Quamobrem omnes, quum secundae res sunt maxu-
me, tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto advorsam aerum-
nam ferant:

Pericla, damna, exilia. peregre rediens semper co-
gitet,

Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum
filiae.

Communia esse haec: fieri posse: ut ne quid animo
fit novum. 15

Quidquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse
in lucro.

Ge. O Phaedria, incredibile est, quantum herum
anteo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si
redierit,

Molendum usque in pistrino: vapulandum: habendae
compedes:

Opus ruri faciundum. horum nihil quidquam accidet
animo novum. 20

Quidquid praeter spem eveniet, omne id deputabo esse
in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, & blande in principio
alloqui?

De. Phaedriam mei fratris video filium mihi ire ob-
viam.

Pb.

Pb. Mi patruē, salve. *De.* Salve. sed ubi est Antipho?

Pb. Salvom advenire. *De.* Gredo. hoc responde mihi. 25

Pb. Valet. hic est: sed fatin' omnia ex sententia?

De. Vellem quidem. *Pb.* Quid istuc? *De.* Rogitas, Phaedria?

Bonas, me absente, hic confecistis nuptias!

Pb. Eho, an id succenses nunc illi? *Ge.* O artificem probum!

De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio 30

Dari mihi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

Pb. Atqui nihil fecit, patruē, quod succenseas.

De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:

Unum cognoris, omnes noris. *Pb.* Haud ita 'st. 35

De. Hic in noxa est: ille ad defendendam causam adest.

Quom ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.

Ge. Probe horum facta imprudens depinxit fenex.

De. Nam ni haec ita essent, cum illo haud stares, Phaedria.

Pb. Si est, patruē, culpam ut Antipho in se admitterit, 40

Ex qua re minus rei foret aut famae temperans:

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.

Sed si quis forte malitia fretus sua,

Infidias nostrae fecit adolescentiae,

Ac vicit: nostrane ea culpa est, an iudicum? 45

Qui saepe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

Ge. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.

De. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta: ubi tute verbum non respondeas, 50

Ita ut ille fecit? *Pb.* Functus adolescentuli est

Officium liberalis. postquam ad iudices

A C T U S II. S C E N A I. 243

Ventum est, non potuit cogitata proloqui :

Ita eum tum timidum ibi obtupefecit pudor.

Ge. Laudo hunc. sed cesso adire quam primuta feminem ?

Here, salve : salvom te advenisse gaudeo. *De.* Ho !

Bone custos, salve : columen vero familiae,

Cui commendavi filium hinc abiens meum.

Ge. Jam dudum te omnes nos accusare audio
Immerito : & horum me omnium immeritissimo. 69

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi ?

Servom hominem causam orare leges non finunt :

Neque testimonii dictio est. *De.* Mitto omnia :

Addo istuc : imprudens timuit adolescens : sino.

Tu servos. verum si cognata est maxime, 65

Non fuit necesse habere : sed, id quod lex jubet,

Dotem daretis : quaereret alium virum :

Qua ratione inopem potius ducebat domum ?

Ge. Non ratio, verum argentum deerat. *De.* Sumeret

Alicunde. *Ge.* Alicunde ! nihil est dictu facilius. 70

De. Postremo, si nullo alio pacto, foenore.

Ge. Hui ! dixi pulchre, siquidem quisquam crederet

Te vivo. *De.* Non, non sic futurum 'st : non potest.

Egon' illam cum illo ut patiar nuptam unum diem ?

Nihil suave meritum 'st. hominem demonstrarier 75

Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.

Ge. Nempe Phormionem ? *De.* Istum patronum mulieris.

Ge. Jam faxo hic aderit. *De.* Antipho ubi nunc est ?

Pb. Foris.

De. Abi, Phaedria : eum require, atque adduce huc.

Pb. Eo

Recta via equidem illuc. *Ge.* Nempe ad Pamphilam. 80

De. At ego Deos Penates hinc salutatum domum

Devortar : inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

H h

Amico

Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

A C T U S II. S C E N A II.

P H O R M I O. G E T A.

Pb. **I**TANE patris ais conspectum veritum hinc abisse?

Ge. Admodum.

Pb. Phanium relictam solam? *Ge.* Sic. *Pb.* Et iratum senem?

Ge. Oppido. *Pb.* At te summa solum, Phormio, rerum redit.

Tute hoc intristi: tibi omne est exedendum. accingere.

Ge. Obsecro te. *Pb.* Si rogabit? *Ge.* In te spes est.

Pb. Eccere.

Quid si reddet? *Ge.* Tu impulisti. *Pb.* Sic opinor.

Ge. Subveni.

Pb. Cedo senem! jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

Ge. Quid ages? *Pb.* Quid vis, nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verum hoc saepe, Phormio,

Vereor, ne istaec fortitudo in nervom erumpat denique. *Pb.* Ah!

Non ita est: factum est periculum: jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverbasse usque ad necem?

Hospites, tum cives? quo magis novi, tanto saepius. Cedo dum, en umquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?

Ge. Qui istuc? *Pb.* Quia non rete accipitri tenditur, neque miluo,

Qui

A C T U S II. S C E N A III. 245

Qui male faciunt nobis : illis, qui nihil faciunt, ten-
ditur.

Quia enim in illis fructus est : in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest :
Mihî sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum do-
mum. 20

Alere nolunt hominem edacem. Et sapiunt, mea qui-
dem sententia,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

Ge. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri
gratia.

Pb. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi
refert.

Ten' asymbolum venire ! unctum, atque lautum e
balneis, 25

Otiosum ab animo : quum ille & cura, & sumtu absu-
mitur,

Dum tibi sit, quod placeat : ille ringitur, tu rideas :
Prior bibas, prior decumbas : coena dubia apponitur ?

Ge. Quid istuc verbi est ? *Pb.* Ubi tu dubites, quid
sumas potissimum.

Haec, cum rationem ineas, quam sint suavia, & quam
cara sint : 30

Ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praesentem
Deum ?

Ge. Senex adest : vide, quid agas. prima coitio 'st
acerrima,

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

A C T U S II. S C E N A III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

De. **E**N unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quam haec est
mihî ?

Adeste, quaeso. *Ge.* Iratus est. *Pb.* Quin tu hoc
age. 'st !

Jam ego hunc agitabo. Prô Deum immortalium !

H h 2

Negat

Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho ? 5

Hanc Demipho negat esse cognatam ? *Ge.* Negat.

Pb. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit ? *Ge.* Negat.

De. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.

Pb. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit ? *Ge.*
Negat.

Pb. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens : 10
Negligitur ipsa. vide ; avaritia quid facit !

Ge. Si herum infimulabis avaritiae, male audies.

De. O audaciam ! etiam me ultro accusatum advenit ?

Pb. Nam jam adolescenti nihil est, quod succentream,
Si illum minus norat : quippe homo jam grandior, 15

Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se continebat : ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat. saepe interea mihi senex

Narrabat, se hunc negligere cognatum suum :

At quem viram ! quem ego viderim in vita optimum.

Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Pb.* In malam
crucem ! 21

Nam ni ita eum existumassem, numquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,

Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

Ge. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime ? 25

Pb. Dignum autem hoc illo est. *Ge.* Ain' tandem ?

Carcer ! *De.* Geta.

Ge. Bonorum extortor, legum contortor. *De.* Geta.

Pb. Responde. *Ge.* Quis homo est ? chem ! *De.* Tace.

Ge. Absenti tibi

Te indignas, seque dignas contumelias

Numquam cessavit dicere hodie. *De.* Ohe ! desine. 30

Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas :

Quem amicum tuum ais fuisse istum ? explana mihi :

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

Pb. Proinde expiscare, quasi non nosset. *De.* Nossem ?

Pb. Ita.

De.

A C T U S II. S C E N A III. 247

De. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

Pb. Eho! tu sobrinum tuum non noras? *De.* Enicas: Dic nomen. *Pb.* Nomen? maxime. *De.* Quid nunc taces?

Pb. Perii hercle! nomen perdididi. *De.* Hem! quid ais? *Pb.* Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem! 40
Non dico. quasi non noris, tentatum advenis.

De. Egone autem tento? *Ge.* Stilpho. *Pb.* Atque adeo quid mea?

Stilpho. est. *De.* Quem dixti? *Pb.* Stilphonem, inquam, noveras?

De. Neque ego illum noram: neque mihi cognatus fuit

Quisquam isthoc nomine. *Pb.* Itane? non te horum pudet? 45

At si talentum rem reliquisset decem.

De. Di tibi male faciant! *Pb.* Primus esses, memoriter

Progeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

De. Ita ut dicis. ego tum si advenissem, qui mihi Cognata ea esset, dicerem. itidem tu face. 50

Cedo, qui est cognata? *Ge.* Eu, noster! recte: heus tu! cave.

Pb. Dilucide expedivi; quibus me oportuit

Judicibus. tum, si id falsum fuerat, filius

Cur non refellit? *De.* Filium narras mihi?

Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest. 55

Pb. At tu, qui sapiens es, magistratus adi;

Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem solus regnas; & soli licet

Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.

De. Etsi mihi facta injuria est, verumtamen 60

Potius, quam lites sceter, aut quam te audiam,

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc; minas quinque accipe.

Pb.

Pb. Ha, ha, he ! homo suavis. *De.* Quid est ? num
iniquum postulo ?

An ne hoc quidem adipiscar ego, quod jus publicum
est ? 65

Pb. Itane tandem, quaeso ? item, ut meretricem,
ubi abusus sis,

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere ? an,

Ut ne quid turpe civis in se admitteret,

Propter egestatem, proximo iusta 'st dari,

Ut cum uno aetatem degeret ? quod tu vetas. 70

De. Ita, proximo quidem : at nos unde ? aut quam-
obrem ? *Pb.* Ohe !

Actum, ajunt, ne agas. *De.* Non agam ? immo haud
desinam,

Donec perfecero hoc. *Pb.* Ineptis. *De.* Sine modo,

Pb. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho est.

Tuus est damnatus gnatus, non tu : nam tua 75

Praeterierat jam ad ducendum aetas. *De.* Omnia haec

illum putato, quae ego nunc dico, dicere :

Aut quidem cum uxore hac, ipsum prohibebo domo.

Ge. Iratus est. *Pb.* Tute idem melius feceris.

De. Itane es paratus facere me advorsum omnia, 80

Infelix ? *Pb.* Metuit hic nos, tametsi fedulo

Dissimulat. *Ge.* Bene habent tibi principia. *Pb.* Quin,
quod est

Ferendum, feras. tuis dignum factis feceris :

Ut amici inter nos simus. *De.* Egon' tuam expetam

amicitiam ? aut te visum, aut auditum velim ? 85

Pb. Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam

Senectutem oblectet. respice aetatem tuam.

De. Te oblectet ! tibi habe. *Pb.* Minue vero iram.

De. Hoc age :

Satis jam verborum est. nisi tu properas mulierem

abducere, ego illam ejiciam. dixi, Phormio. 90

Pb. Si tu illam adtigeris secus, quam dignum est, li-
beram,

Dicam

A C T U S II. S C E N A IV. 249

Dicam tibi impingam grandem. dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus! domo me. *Ge.* Intellego.

A C T U S II. S C E N A IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

De. **Q**UANTA me cura & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nup-
tiis!

Neque mihi in conspectum prodit; ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiae.

Abi tu; vise, redieritne jam, an nondum, domum. 5

Ge. Eo. *De.* Videtis, quo in loco res haec fiet.

Quid ago? dic, Hegio. *He.* Ego Cratinum censeo,

Si tibi videtur. *De.* Dic, Cratine. *Cra.* Mene vis?

De. Te. *Cra.* Ego, quae in rem tuam sint, ea velim
facias. mihi

Sic hoc videtur: quod te absente hic filius 10

Egit, restitui in integrum, aequom est, & bonum,

Et id impetrabis. dixi. *De.* Dic nunc, Hegio.

He. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,

Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15

Rescindi posse: & turpe inceptu est. *De.* Dic, Crito.

Cri. Ego amplius deliberandum censeo:

Res magna est. *He.* Numquid nos vis? *De.* Fecistis
probe:

Incertior sum multo, quam dudum. *Ge.* Negant

Redisse. *De.* Frater est expectandus mihi: 20

Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

Ge. At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta hic
sint, sciat.

Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

A C T U S III. S C E N A I.

ANTIPHO. GETA.

An. **E**NIMVERO, Antipho, multimodis cum ist-
hoc animo es vituperandus,

Itane

Itane hinc abisse : & vitam tuam tutandam aliis dedisse ?

Alios tuam rem credidisti magis, quam tete, animadversuros ?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quae nunc tibi domi est, consuleres,

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali. 5
Cujus nunc miserae spes opesque sunt in te uno omnes sitae.

Ge. Equidem, here, nos jam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.

An. Te ipsum quaerebam. *Ge.* Sed ea causa nihilo magis defecimus.

An. Loquere, obsecro! quonam in loco sunt res, & fortunae meae :

Numquid patri subolet ? *Ge.* Nihil etiam. *An.* Et quid spei porro est ? *Ge.* Nescio. *An.* Ah! 10

Ge. Nisi Phaedria haud cessavit pro te eniti. *An.* Nihil fecit novi.

Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem praebuit.

An. Quid is fecit ? *Ge.* Confutavit verbis admodum iratum patrem.

An. Eu ! Phormio. *Ge.* Ego quod potui, porro. *An.* Mi Geta, omnes vos amo.

Ge. Sic habent principia sese, ut dico. adhuc tranquilla res est. 15

Manfurusque patrum pater est, dum huc adveniat.

An. Quid eum ? *Ge.* Ut Ajebat, De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.

An. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patrum, Geta !

Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam, aut moriar, sententiam.

Gr.

A C T U S III. S C E N A II. 251

Ge. Phaedria tibi adest. *An.* Ubinam? *Ge.* Eccum;
ab sua palæstra exit foras. 10

A C T U S III. S C E N A II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

Pb. **D**ORIO, audi, obsecro. *Do.* Non audio. *Pb.*
Parumper. *Do.* Quin omitte me.

Pb. Audi, quod dicam. *Do.* At enim taedet jam au-
dire eadem millies.

Pb. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* Lo-
quere, audio.

Pb. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc?
quo nunc abis?

Do. Mirabar, si tu mihi quidquam adferres novi. 5

An. Hei! metuo lenonem, ne quid suo suat capiti.
Ge. Idem ego metuo.

Pb. Non mihi credis? *Do.* Hariolare. *Pb.* Sin fidem
do. *Do.* Fabulae!

Pb. Foeneratum istuc beneficium tibi pulchre dices.
Do. Logi!

Pb. Crede mihi, gaudebis facto. verum hercle hoc
est. *Do.* Somnia!

Pb. Experire, non est longum. *Do.* Cantilenam ean-
dem canis. 10

Pb. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu:
Do. Garri modo.

Pb. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili,
Ut neque misericordia, neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te esse incogitantem, atque impudentem,
Phaedria,

Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratias?

An. Miseritum 'st. *Pb.* Hei! veris vincor. *Ge.* Quam
uterque est similis sui! 16

Pb. Neque, Antipho alia quum occupatus esset solli-
citudine,

Tum hoc esse mihi objectum malum! *An.* Ah! quid
istuc autem est, Phaedria?

Pb. O fortunatissime Antipho! *An.* Egone? *Pb.* Cui, quod amas, domi 'st :

Nec cum hujusmodi umquam usus venit, ut conflictares malo. 20

An. Mihin' domi 'st ? immo, id quod ajunt, auribus teneo lupum.

Nam neque quomodo a me amittam, invenio : neque, uti retineam, scio.

Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. *An.* Eia ! ne parum leno fies.

Numquid hic confecit ? *Pb.* Hiccine ? quod homo inhumanissimus :

Pamphilam meam vendidit. *Ge.* Quid ? vendidit ? *An.* Ain' ? vendidit ? 25

Pb. Vendidit. *Do.* Quam indignum facinus ! ancillam aere emtam suo.

Pb. Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut mutet fidem,

Triduum hoc : dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.

Si tum non dedero, unam praeterea horam ne oppertus fies.

Do. Obtundis. *An.* Haud longum est id, quod orat, Dorio : exoret, sine. 30

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.

Do. Verba istaec sunt. *An.* Pamphilamne hac urbe privari fines ?

Tum praeterea horunc' amorem distrahi poterin' pati ?

Do. Neque ego, neque tu. *Ge.* Di tibi omnes id, quod es dignus, duint !

Do. Ego te complures advorsum ingenium meum menses tuli, 35

Pollicitantem, nihil ferentem, flentem : nunc contra omnia haec ;

Re-

A C T U S III. S C E N A III. 253

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.

An. Certe hercle, ego, si fatis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, praestituta. *Pb.* Factum. *Do.* Num ego istuc nego?

An. Jam ea praeteriit? *Do.* Non: verum haec ei antecessit. *An.* Non pudet

Vanitatis? *Do.* Minime, dum ob rem. *Ge.* Sterquilinium. *Pb.* Dorio,

Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic sum: si placeo, utere.

An. Siccine hunc decipis? *Do.* Immo enim vero, Antipho, hic me decipit.

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Ite me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui. 45

Sed utut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu adtuleris, Phaedria,

Mea lege utar; ut potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

A C T U S III. S C E N A III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

Pb. QUID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,

Cui minus nihilo est? quod, si hic potuisset nunc exorari

Triduum hoc: promissum fuerat. *An.* Itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjuverit comiter?

Quin, quum opus est, beneficium rursus ei experimur reddere?

Ge. Scio quidem hoc esse aequom. *An.* Age ergo, solus fervare hunc potes.

Ge. Quid faciam? *An.* Invenias argentum. *Ge.* Cupio: sed id unde, edoce.

An. Pater adest hic. *Ge.* Scio: sed quid tum? *An.* Ah! dictum sapienti fat est.

Ge. Itane? *An.* Ita. *Ge.* Sane hercle pulchre suades, etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali: 10
Ni etiam nunc me hujus causa quaerere in malo ju-
beas crucem?

An. Verum hic dicit. *Pb.* Quid? ego vobis, Geta, alienus sum? *Ge.* Haud puto.

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?

Pb. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abdu-
cet locum? hem! 15

Tum igitur dum licet, dumque adsum, loquimini me-
cum, Antipho:

Contemplamini me. *An.* Quamobrem? aut quidnam
facturus, cedo?

Pb. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est
persequi,

Aut perire. *Ge.* Di bene vortant, quod agas! pede-
tentim tamen.

An. Vide, si quid opis potes adferre huic. *Ge.* Si quid!
quid? *An.* Quaere, obsecro, 20

Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat,
Geta.

Ge. Quaero. salvos est, ut opinor: verum enim me-
tuo malum.

An. Noli metuere: una tecum bona, mala, tolera-
bimus.

Ge. Quantum tibi opus est argenti? loquere. *Pb.* So-
lae triginta minae.

Ge.

A C T U S IV. S C E N A I. 255

Ge. Triginta! hui, percara est, *Phaedria.* *Pb.* Istaec vero vilis est.

Ge. Age, age, inventas reddam. *Pb.* O lepidum caput!

Ge. Aufer te hinc. *Pb.* Jam opus est. *Ge.* Jam ferese: Sed opus est, mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

An. Praesto est: audacissime oneris quidvis impone, & feret;

Solus est homo amico amicus. *Ge.* Eamus ergo ad eum ocius.

An. Numquid est, quod opera mea vobis opus sit?

Ge. Nihil. verum abi domum, Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,

Consolare. cessas? *An.* Nihil est, aequè quod faciam lubens.

Pb. Qua via istuc facies? *Ge.* Dicam in itinere: modo te hinc amove.

A C T U S IV. S C E N A I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. QUID? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes?

Adduxtin' tecum filiam? *Ch.* Non. *De.* Quid ita non?

Ch. Postquam videt me ejus mater esse hic diutius, Simul autem non manebat aetas virginis

Meam negligentiam: ipsam cum omni familia 5 Ad me profectam esse ajebant. *De.* Quid illic tam diu,

Quaeso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

Ch. Pol me detinuit morbus. *De.* Unde? aut qui?

Ch. Rogas?

Senectus ipsa est morbus. sed venisse eas

Salvas, audivi ex nauta, qui illas vexerat.

10
De.

De. Quid gnato obtigerit, me absente, audistur?
Chreme?

Cb. Quod quidem me factum consilii incertum
facit.

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario;

Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine
est.

Te mihi fidelem esse aequae, atque egomet sum
mihi, 15

Scibam: ille, si me alienus ad finem volet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin spreverit me, plus, quam opus est scito, sciet.

Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo, 20

Id restat. nam ego meorum solus sum meus.

De. Scio ita esse: & istaec mihi res sollicitudini est:

Neque adeo defetiscar umquam experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

A C T U S IV. S C E N A II.

GETA.

EGo hominem callidiorum vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem, ut di-
cerem,

Argento opus esse, & id quo pacto fieret.

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat.

Gaudebat: me laudabat: quaerebat senem: 5

Dis gratias agebat, tempus sibi dari,

Ubi Phaedriae se ostenderet nihilo minus

Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad fo-
rum

Iussi operiri: eo me esse adducturum senem.

Sed eccum ipsum. quis est ulterior? atat! Phae-
driae 10

Pater venit. sed quid pertimui autem, bellua?

An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi
dati?

Commodius

ACTUS IV. SCENA III. 257

Commodius esse opinor duplici spe utier.
 Petam hinc, unde a primo institui. is si dat, fat
 est :

Si ab eo nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

An. **E**XPECTO, quam mox recipiat huc fese
 Geta.

Sed patrum video cum patre adstantem. hei
 mihi!

Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem.

Ge. Adibo hosce. O noster Chremes! Cb. Salve,
 Geta.

Ge. Venire salvom volup' est. Cb. Credo. Ge.
 Quid agitur? 5

Cb. Multa advenienti, ut fit, nova hic, complu-
 ria.

Ge. Ita. de Antiphone audistin' quae facta? Cb.
 Omnia.

Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
 Sic circumiri! De. Id hoc cum agebam com-
 modum.

Ge. Nam hercle ego quoque id quidem agitan
 mecum sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. De. Quid,
 Geta?

Quod remedium? Ge. Ut abii abs te, fit forte
 obviam

Mihi Phormio. Cb. Qui Phormio? Ge. Is, qui
 istam. Cb. Scio.

Ge. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phor-
 mio, 15

Vides, inter vos sic haec potius cum bona

Ut componantur gratia, quam cum mala?

Herus liberalis est, & fugitans litium.

Nam

Nam caeteri quidem hercle amici omnes modo
 Uno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc da-
 ret.

An. Quid hic coepat? aut quo evadet hodie? *Ge.*
 An legibus

Daturum poenas dices, si illam ejecerit?
 Jam id exploratum est. heia! sudabis fatis,
 Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
 Verum, pone esse victum eum: at tandem ta-
 men

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniae.
 Postquam hominem his verbis sentio mollirier:
 Soli sumus nunc hic, inquam; eho! dic, quid ve-
 lis dari

Tibi in manum? ut herus his desistat litibus:
 Haec hinc facestat, tu molestus ne fies.
An. Satin illi Di sunt propitii? *Ge.* Nam fat-
 scio,

Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,
 Ut est ille, bonus vir, tria non commutabitis
 Verba hodie inter vos. *De.* Quis te istaec iussit lo-
 loqui?

Cb. Immo non potuit melius pervenirier
 Eo, quo nos volumus. *An.* Occidi! *Cb.* Perge e-
 loqui.

Ge. A primo homo insanibat. *Cb.* Cedo, quid po-
 stulat?

Ge. Quid? nimium. quantum libuit. *Cb.* Dic. *Ge.*
 Si quis daret

Talentum magnum. *Cb.* Immo malum, hercle: ut
 nihil pudet!

Ge. Quod dixi adeo ei: quaeso, quid si filiam
 suam unicam locaret? parvi retulit
 Non suscepisse: inventa est, quae dotem petat.
 Ad pauca ut redeam, ac mittam illius ineptias,

Haec

A C T U S. IV. S C E N A III. 259

Haec denique ejus fuit postrema oratio :

Ego, inquit, jam a principio amici filiam, 45

Ita ut aequum fuerat, volui uxorem ducere.

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,

In servitutum pauperem ad ditem dari :

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quae adferret, qui dissolverem 50

Quae debeo : & etiam nunc, si volt Demipho

Dare, quantum ab hac accipio, quae sponsa est
mihi :

Nullam mihi malim, quam isthanc uxorem dari.

An. Utrum stultitia facere ego hunc, an malitia

Dicam : scientem, an imprudentem : incertus sum. 55

De. Quid, si animam debet ? Ge. Ager oppositus
est pignori,

Ob decem minas, inquit. De. Age, age ; jam ducat :
dabo.

Ge. Aediculae item sunt ob decem alias. De. Oi !
hui !

Nimum est. Ch. Ne clama : petito haec a me
decem.

Ge. Uxori emunda ancillula est : tum pluscula 60

Supellectile opus est : opus est sumptu ad nuptias :

His rebus sane pone, inquit, decem minas.

De. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas.

Nihil do. impuratus me ille ut etiam irrideat ?

Ch. Quaeso, ego dabo, quiesce. tu modo, filius 65

Fac ut illam ducat, nos quam volumus. An. Hei
mihi !

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

Ch. Mea causa ejicitur : me hoc est aequum a-
mittere.

Ge. Quantum potes, me certiozem, inquit, face :

Si illam dant, hanc ut mittam : ne incertus siem. 70

Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.

Cb. Jam accipiat : illis repudium renuntiet :
Hanc ducat. *De.* Quae quidem illi res vortat
male !

Cb. Opportune adeo nunc argentum mecum ad-
tuli,

Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia : 75
Id fumam : uxori, tibi opus esse, dixerō.

A C T U S IV. S C E N A IV.

ANTIPHO. GETA.

An. **G**ETA ! *Ge.* Hem ! *An.* Quid egisti ? *Ge.*
Emunxi argento senes.

An. Satin' id est ? *Ge.* Nescio hercle : tantum jussus
sum.

An. Eho ! verbero, aliud mihi respondes, ac rogo.

Ge. Quid ergo narras ? *An.* Quid ego narrem ! o-
pera tua

Ad restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes Di, Deaque, Superi, In-
feri,

Malis exemplis perdant ! hem ! si quid velis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.

Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.

Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tan-
gere, 10

Aut nominare uxorem ? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum :

Quid fiet ? *Ge.* Non enim ducet. *An.* Novi : cae-
terum

Quum argentum repetent, nostra causa, scilicet ! 15

In nervom potius ibit. *Ge.* Nihil est, Antipho,

Quin male narrando possit depravarier.

Tu id, quod boni est, excerpis : dicis, quod mali
est.

Audi nunc contra jam : si argentum acceperit,

Ducenda

A C T U S IV. S C E N A V. 261

Ducenda est uxor, ut ais : concedo tibi, 20

Spatium quidem tandem adparandis nuptiis,

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt.

Id ille istis reddet. *An.* Quamobrem ? aut quid dicet ?

Ge. Rogas ?

Quot res ? postilla, monstra evenerunt mihi ! 25

Introiit in aedes ater alienus canis :

Anguis per impluvium decidit de tegulis :

Gallina cecinit : interdixit hariolus :

Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi

Negoti incipere. quae causa est iustissima. 30

Haec fient. *An.* Ut modo fiant. *Ge.* Fient : me
vide.

Pater exit, abi, dic, esse argentum, Phaedriae.

A C T U S IV. S C E N A V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

De. QUIETUS esto, inquam : ego curabo, ne quid
verborum duint :

Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mi-
hi testes adhibeam.

Cui dem, & quamobrem dem, commemorabo. *Ge.*

Ut cautus est, ubi nihil opus est !

Ch. Atque ita opus factum est. at matura, dum libido
eadem haec manet,

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos re-
jiciat. 5

Ge. Rem ipsam putasti. *De.* Duc me ad eum ergo,

Ge. Non moror. *Ch.* Ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc, prius
quam hinc abeat :

Dicat, nos dare eam Phormioni nuptum, ne succen-
seat :

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familia-
rior :

KK2

Nos

Nos nostro officio nihil digressos esse: quantum is
voluerit, 10

Datum esse dotis. *De.* Quid tua, malum! id refert?
Cb. Magni, Demipho.

De. Non fat is est, tuum te officium fecisse, si non
id fama adprobat?

Cb. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se e-
jectam praedicet.

De. Idem ego istuc facere possum. *Cb.* Mulier muli-
eri magis congruit.

De. Rogabo. *Cb.* Ubi illas ego nunc reperire possim,
cogito. 15

A C T U S V. S C E N A I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. QUID agam? quem mihi amicum inveniam
misera! aut quo consilia haec referam?

Aut unde mihi auxilium petam?

Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigne inju-
ria adficiatur:

Ita patrem adolescentis facta haec tolerare audio vio-
lenter.

Cb. Nam quae haec anus est exanimata, a fratre quae
egressa 'st meo? 5

So. Quod ut facerem, egestas me impulit: quum sci-
rem infirmas nuptias

Haec esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto
foret.

Cb. Certe aedepol, nisi me animus fallit, aut parum
prospiciunt oculi,

Meae nutricem gnatae video. *So.* Neque ille investi-
gatur. *Cb.* Quid agam?

So. Qui est ejus pater. *Cb.* Adeo, an maneo, dum
ea, quae loquitur, magis cognosco? 10

So. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod
verear. *Cb.* Ea 'st ipsa:

Conloquar.

Conloquar. *So.* Quis hic loquitur? *Cb.* Sophrona.
So. Et meum nomen nominat?
Cb. Respice ad me. *So.* Di, obsecro vos! estne hic
 Stilpho? *Cb.* Non. *So.* Negas?
Cb. Concede hinc a foribus paululum istorsum, fo-
 des, Sophrona.
 Ne me istoc posthac nomine adpellassis. *So.* Quid?
 non, obsecro, es, 15
 Quem semper te esse dicitassi? *Cb.* St! *So.* Quid has
 metuis fores?
Cb. Conclusam hic habeo uxorem saevam. verum
 istoc de nomine,
 Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes
 foris
 Effutiretis: atque id porro aliqua uxor mea rescif-
 ceret.
So. Hem! Istoc pol nos te hic invenire miserae num-
 quam potuimus. 20
Cb. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac,
 unde exis?
 Ubi illae sunt? *So.* Miseram me! *Cb.* Hem! quid
 est? vivuntne? *So.* Vivit gnata:
 Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors conse-
 cuta est.
Cb. Male factum! *So.* Ego autem, quae effem anus
 deserta, egens, ignota,
 Ut potui, nuptum virginem locavi huic adoles-
 centi, 25
 Harum qui est dominus aedium. *Cb.* Antiphonine?
So. Hem! illi ipsi.
Cb. Quid! duasne is uxores habet? *So.* Au! obsecro:
 unam ille quidem hanc solam.
Cb. Quid illa altera, quae dicitur cognata? *So.* Haec
 ergo est. *Cb.* Quid ais?
So. Composito factum est, quomodo hanc amans ha-
 bere posset

Sine

Sine dote. *Cb.* Di voſtram fidem ! quam ſaepe forte,
temere

Eveniunt, quae non audeas optare ! offendi adve-³⁰
niens,

Qui cum volebam, atque ut volebam, collocatam,
filiam.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut
fieret,

Sine noſtra cura, maxuma ſua cura, haec ſola
fecit.

Sq. Nunc quid opus factu ſit, vide. pater adoleſcentis
venit ;

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre ajunt. *Cb.*³⁵
Nihil periculi eſt.

Sed per Deos atque homines ! meam eſſe hanc, cave
reſciſcat quiſquam.

Sq. Nemo ex me ſcibit. *Cb.* Sequere me. intus cae-
tera audies.

A C T U S V. S C E N A II.

DEMIPHO. GETA.

De. **N**OSTRAPTE culpa facimus, ut malos expe-
diat eſſe,

Dum nimium dici nos bonos ſtudemus & be-
nignos.

Ita fugias, ne praeter caſam, quod ajunt. nonne id
ſat erat,

Accipere ab illo injuriam ? etiam argentum eſt ultra
objectum :

Ut ſit, qui vivat, dum aliud aliquid ſagitii con-
ficiat.

Ge. Planiſſime. *De.* His nunc praemium eſt, qui⁵
recta prava faciunt.

Ge. Veriſſime. *De.* Ut ſtultiſſime quidem illi rem
geſſerimus.

Ge. Modo ut hoc conſilio poſſet diſcedi, ut iſtam
ducat.

De.

A C T U S V. S C E N A III. 265

De. Etiamne id dubium 'st? *Ge.* Haud scio hercle,
ut homo 'st, an mutet animum.

De. Hem! mutet autem? *Ge.* Nescio: verum, si
forte, dico. 10

De. Ita faciam, ut frater censuit: uxorem ejus huc
adducam,

Cum ista ut loquatur. tu, Geta, abi prae, nuntia
hanc venturam.

Ge. Argentum inventum 'st Phaedriae: de jurgio si-
letur.

Provisum est, ne in praesentia haec hinc abeat: quid
nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haesitas: vorsuram sol-
ves, 15

Geta. praesens quod fuerat malum, in diem abiit:
plagae crescunt:

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo; ac Phanium
edocebo,

Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus oratio-
nem.

A C T U S V. S C E N A III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

De. **A**GEDUM, ut soles, Nausistrata, fac illa ut
placetur nobis:

Ut sua voluntate, id quod est faciendum, faciat. *Na.*
Faciam.

De. Pariter nunc opera me adjuves, ac re dudum o-
pitulata es.

Na. Factum volo: at pol minus queo viri culpa,
quam me dignum 'st.

De. Quid autem? *Na.* Quia pol mei patris bene
parta indiligenter 5

Tutatur: nam ex his praediis talenta argenti
bina

Statim capiebat. hem, vir viro quid praestat! *De.*
Binan' quaeſo!

Na.

Na. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina.

De. Hui!

Na. Quid haec videntur? *De.* Scilicet! *Na.* Virum
me natam vellem:

Ego ostenderem. *De.* Certo scio. *Na.* Quo pacto.

De. Parce, fodes;

10

Ut possis cum illa: ne te adolescens mulier de-
fatiget.

Na. Faciam, ut jubes. sed meum virum abs te exire
video. *Cb.* Hem! Demipho,

Jam illi datum est argentum? *De.* Curavi illico.

Cb. Nollem datum.

Hei! video uxorem: pene plus, quam sat erat.

De. Cur nolles, Chreme?

Cb. Jam recte. *De.* Quid tu? ecquid locutus cum
ista es, quamobrem hanc ducimus?

15

Cb. Transegi. *De.* Quid ait tandem? *Cb.* Ab-
duci non potest. *De.* Qui, non potest?

Cb. Quia uterque utrique est cordi. *De.* Quid istuc
nostra? *Cb.* Magni. praeter haec,

Cognatam comperi esse nobis. *De.* Quid! deliras?

Cb. Sic erit.

Non temere dico. redi mecum in memoriam. *De.*

Satin' fanus es?

Na. Au! obsecro, cave, ne in cognatam pecces. *De.*

Non est. *Cb.* Ne nega.

20

Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. *De.*

Non norat patrem?

Cb. Norat. *De.* Cur aliud dixit? *Cb.* Numquamne
hodie concedes mihi,

Neque intelliges? *De.* Si tu nihil narras. *Cb.* Pergis?

Na. Miror, quid hoc fiet.

De. Equidem hercle nescio. *Cb.* Van' scire? at ita
me fervet Juppiter!

Ut propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo' sit. *De.*

Di vosram fidem!

25

Eamus

A C T U S V. S C E N A IV. 267

Eamus ad ipsam : una omnes nos aut scire, aut nescire
hoc volo. *Cb.* Ha !

De. Quid est ? *Cb.* Itan' parvam mihi fidem esse a-
pud te ? *De.* Vin' me hoc credere ?

Vin' satis quaesitum mihi istuc esse ? age, fiat. quid ?
illa filia

Amici nostri, quid futurum 'st ? *Cb.* Recte. *De.* Hanc
igitur mittimus ?

Cb. Quidni ? *De.* Illa maneat ? *Cb.* Sic. *De.* Ire
igitur tibi licet, Naufifrata. 30

Na. Sic pol commodius esse in omnes arbitrör, quam
ut coeperas,

Manere hanc. nam perliberalis vifa 'st, quum vidi,
mihi.

De. Quid istuc negoti 'st ? *Cb.* Jamne operuit ostium ?
De. Jam. *Cb.* O Juppiter !

Di nos respiciunt ! gnatam inveni nuptam cum tuo
filio. *De.* Hem !

Quo pacto id potuit ? *Cb.* Non satis tutus est ad nar-
randum hic locus. 35

De. At tu abi intro. *Cb.* Heus ! ne filii quidem nostri
hoc resciscant, volo.

A C T U S V. S C E N A IV.

ANTIPHO.

LAETUS sum, ut meae res sese habent, fratri ob-
tigisse, quod volt.

Quam scitum 'st, ejusmodi parare in animo cupi-
ditates ;

Quas, quum res advorsae fient, paullo mederi
possis !

Hic simul argentum repperit, cura sese expedi-
vit.

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his tur-
bis, 5

Quin, si hoc celetur, in metu : sin patefit, in pro-
bro siem.

L I

Neque

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
ostensa

Hujusce habendae. sed ubinam Getam invenire
possum,

Ut rogem, quod tempus conveniendi patris me ca-
pere jubeat?

A C T U S V. S C E N A V.

PHORMIO: ANTIPHO.

Pb. **A**RGENTUM accepi: tradidi lenoni: abduxi
mulierem:

Curavi, propria ea Phaedria aut potiretur: nam e-
missa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quae est conficienda,
otium

Ab senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot
hos sumam dies.

An. Sed Phormio 'st. quid ais? *Pb.* Quid? *An.* Quid-
nam nunc facturus, Phaedria? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

Pb. Vicissim partes tuas acturus est. *An.* Quas?

Pb. Ut fugitet patrem.

Te suam rogavit rursus ut ageres: causam ut pro fe
diceres.

Nam potaturus est apud me. ego me ire senibus
Sunium

Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, quam du-
dum dixit Geta: 10

Ne, quum hic non videant me, conficere credant ar-
gentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. *An.* Vide, quis egredi-
atur. *Pb.* Geta 'st.

A C T U S V. S C E N A VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ge. **O** FORTUNA! ô Fors fortuna! quantis com-
moditatibus,

Quam

A C T U S V. S C E N A VI. 269

Quam subito, hero meo Antiphoni ope vestra hunc
onerastis diem!

An. Quidnam hic sibi volt? *Ge.* Nosque amicos ejus
exonerastis metu?

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc o-
nero pallio;

Atque hominem propero invenire, ut haec, quae
contigerint, sciat? 5

An. Num tu intelligis, hic quid narret? *Pb.* Num
tu? *An.* Nihil. *Pb.* Tantundem ego.

Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.
An. Heus Geta! *Ge.* Hem tibi!

Num mirum, aut novum est, revocari, cursum quem
institueris? *An.* Geta.

Pb. Pergit hercle. *Ge.* Numquam tu odio tuo me
vinces. *An.* Non manes?

Ge. Vapulabis. *An.* Id quidem tibi jam fiet, nisi re-
sistis, verbero! 10

Ge. Familiarjorem oportet esse hunc, qui minitatur
malum.

Sed isne est, quem quaero, an non? ipse est? *Pb.*
Congredere actutum. *An.* Quid est?

Ge. O Omnium, quantum est, qui vivant, homo
hominum ornatissime!

Nam sine controversia ab Dis solus diligere, An-
tipho.

An. Ita velim; sed, qui istuc credam ita esse, mihi
dici velim. 15

Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? *An.*
Enicas.

Pb. Quin tu hinc pollicitationes aufer: & quod fers,
cedo. *Ge.* Oh!

Tu quoque hic aderas, Phormio? *Pb.* Aderam, sed
cessas? *Ge.* Accipe, hem!

Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta
domum

Sumus profecti. interea mittit herus me ad uxorem
tuam. 20

An. Quamobrem? *Ge.* Omitto proloqui: nam nihil
ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynaeceum ire occipio, puer ad me adcurrit
Mida:

Pone adprehendit pallio: resupinat: respicio:
rogo,

Quamobrem retineat me. ait, esse vetitum intro ad
heram accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit
Chremem, 25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audivi,
ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexi: accessi: ad-
stiti:

Animam compressi: aurem admovi: ita animum
coepi attendere,

Hoc modo sermonem captans. *An.* Eu Geta! *Ge.*
Hic pulcherrimum

Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi gau-
dio. 30

An. Quod? *Ge.* Quodnam arbitrare? *An.* Nescio.
Ge. Atqui mirificissimum:

Patrus tuus pater est inventus Phanio uxori tuae. *An.*
Hem!

Quid ais? *Ge.* Cum ejus consuevit olim matre in
Lemno clanculum.

Ph. Somnium! utin' haec ignoraret suum patrem?
Ge. Aliquid credito,

Phormio, esse causae: sed me sensen' potuisse om-
nia 35

Intelligere extra ostium, intus quae inter sese ipsi
egerint?

Ph. Atque hercle ego quoque illam inaudivi fabulam.
Ge. Immo etiam dabo,

A C T U S V. S C E N A VII. 271

Quo magis credas : patruus interea inde huc egreditur foras :

Haud multo post cum patre idem recipit se intro deno :

Ait uterque tibi potestatem ejus habendae se dare. 40

Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque adducerem.

An. Quin ergo rape me. quid cessas ? *Ge.* Fecero.
An. O mi Phormio,

Vale. Pb. Vale, Antipho : bene, ita me Di ament !
factum. gaudeo,

Tantam fortunam de improvise esse his datam.

Summa eludendi occasio 'st mihi nunc senes, 45

Et Phaedriae curam adimere argentariam ;

Ne cuiquam suorum aequalium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum 'st, ingratiis

Ei datum erit. hoc qui cogam, re ipsa reperi.

Nunc gestus mihi, voltusque est capiendus novus. 50

Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum :

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quo me adsimularam ire ad mercatum, non co.

A C T U S V. S C E N A VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

De. **D**Is magnas merito gratias habeo, atque ago :

Quando evenere haec nobis, frater, prospere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,

Priusquam

Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
 Ut auferamus. *Pb.* Demiphonem, si domi est, 5
 Visam: ut, quod. *De.* At nos ad te ibamus,
 Phormio.

Pb. De eadem hac fortasse causa. *De.* Ita hercle.
Pb. Credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum. verebimini,
 Ne non id facerem, quod recepissem semel?
 Heus! quanta quanta haec mea paupertas est, ta-
 men 10

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset
 fides.

Cb. Estne ita, ut dixi, liberalis? *De.* Oppido.

Pb. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
 Paratum me esse. ubi voltis, uxorem date.

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par
 fuit, 15

Postquam, tantopere id vos velle, animadvorte-
 ram.

De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi da-
 rem.

Nam qui erit rumor populi, inquit, si id fece-
 ris?

Olim quum honeste potuit, tum non est data:
 Nunc viduam extrudi, turpe est. ferme eadem om-
 nia, 20

Quae tute dudum coram me incusaveras.

Pb. Satis superbe illuditis me. *De.* Qui? *Pb.*
 Rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere:

Nam quo redibo ore ad eam, quam contemse-
 rim?

Cb. Tum autem, Antiphonem video ab sese amit-
 tere 25

Inquitum

A C T U S V. S C E N A VII. 273

Invitum eam; inque. *De.* Tum autem video filium

Invitum fane mulierem ab se amittere.

Sed tranſi fodes ad forum, atque illud mihi

Argentum rurfum jube reſcribi, Phormio.

Pb. Quodne ego perſcripi porro illis, quibus debui? 30

De. Quid igitur fiet? *Pb.* Si vis mihi uxorem dare,

Quam deſpondiſti, ducam: ſi eſt, ut velis

Manere illam apud te, dōs hic maneat, Demipho.

Nam non eſt aequom, me propter vos decipi:

Quum ego voſtri honoris cauſa repudium alterae 35

Remiſerim, quae dotis tantumdē dabat.

De. I in malam rem hinc cum iſtac magnificentia,

Fugitive! etiam nunc credis, te ignorarier,

Aut tua facta adeo? *Pb.* Irritor. *De.* Tun' hanc duceres,

Si tibi data eſſet? *Pb.* Fac periculum. *De.* Ut filius 40

Cum illa habitet apud te; hoc voſtrum conſilium fuit.

Pb. Quaefo, quid narras? *De.* Quin tu mihi argentum cedo.

Pb. Immo vero uxorem tu cedo. *De.* In jus ambula.

Pb. In jus! enimvero ſi porro eſſe odioſi pergitis.

De. Quid facies? *Pb.* Egone? vos me indotatis modo 45

Patrocinari fortasſe arbitramini:

Etiant

Etiā dotatis soleo. *Cb.* Quid id nostra? *Pb.*
Nihil.

Hic quamdam noram, cujus vir uxorem. *Cb.* Hem!
De. Quid est?

Pb. Lemni habuit aliam. *Cb.* Nullus sum. *Pb.* Ex
qua filiam

Suscepit: & eam clam educat. *Cb.* Sepultus
sum. 50

Pb. Haec adeo ego illi jam denarrabo. *Cb.* Ob-
secro, 50

Ne facias. *Pb.* Ho! tunc is eras? *De.* Ut ludos
facit!

Cb. Missum te facimus. *Pb.* Fabulae! *Cb.* Quid
vis tibi?

Argentum, quod habes, condonamus te. *Pb.* Au-
dio.

Quid vos, malum! ergo me sic ludificamini, 55
Inepti, vestra puerili sententia?

Nolo, volo: volo nolo rursus: cedo, cape.

Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum,
irritum est.

Cb. Quo pacto, aut unde haec hic rescivit? *De.*
Nescio:

Nisi, me dixisse nemini, id certo scio. 60

Cb. Monstri, ita me Di ament! simile. *Pb.* Injeci
scrupulum. *De.* Hem!

Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti aufe-
rat,

Tamen aperte irridens? emori hercle fatius
est.

Animo virili praesentique ut sis, para:

Vides tuum peccatum esse elatum foras. 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam.

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet ipsos indicare, placabilius est.

Tum

A C T U S V. S C E N A VII. 275

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci. *Pb.* Atat! nisi mihi prospicio, hæ-
reo. 70

Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.

Cb. At vereor, ut placari possit. *De.* Bono ani-
mo es.

Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chre-
me,

Quum e medio excessit, unde hæc suscepta 'st
tibi.

Pb. Itane agitis mecum? satis astute adgredi-
mini. 75

Non hercle ex re istius me instigasti, Demi-
pho.

Ain' tu? ubi peregre, tibi quod libitum fuit,
feceris,

Neque hujus sis veritus, feminae primariae;

Quin novo modo ei faceres contumeliam:

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80

Hiscæ ego illam dictis ita tibi incensam da-
bo,

Ut ne restinguas, lacrimis si extillaveris.

De. Malum, quod illi Di Deaque omnes du-
int!

Tantane adfectum quemquam esse hominem au-
dacia?

Non hoc publicitus scelus hinc deportariè 85

In solas terras? *Cb.* In id redactus sum loci,

Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. *De.*
Ego scio.

In jus eamus. *Pb.* In jus! huc, si quid lubet.

De. Adsequere, ac retine, dum ego huc servos e-
voco.

Cb. Etenim solus nequeo: adcutre huc. *Pb.* Una
injuria 'st 90

M m

Tecum.

Tecum. Cb. Lege agito ergo. *Pb.* Altera est tecum, Chreme.

De. Rape hunc. *Pb.* Itane agitis? enimvero voce 'st opus.

Naufistrata! exi. *Cb.* Os opprime. *De.* Impurum vide,

Quantum valet. *Pb.* Naufistrata! inquam. *Cb.* Non taces?

Pb. Taceam? *De.* Nisi sequitur, pugnos in ventremingere.

Pb. Vel oculum exclude: est, ubi vos ulciscar probe. 95

A C T U S V. S C E N A VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Nau. **Q**UIS nominat me? *Cb.* Hem! *Nau.* Quid istuc turbæ 'st, obsecro,

Mi vir? *Pb.* Hem! quid nunc obticuisi? *Nau.* Quis hic homo 'st?

Non mihi respondes? *Pb.* Hiccine ut tibi respondeat?

Qui hercle, ubi sit, nescit. *Cb.* Cave isti quidquam credas.

Pb. Abi: tange: si non totus friget, me enica. 5

Cb. Nihil est. *Nau.* Quid ergo est? quid istuc narrat? *Pb.* Jam scies:

Aufulta. *Cb.* Pergin' credere? *Nau.* Quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nihil dixit? *Pb.* Delirat miser

Timore. *Nau.* Non pol temere 'st, quod tu tam times.

Cb. Ego timeo? *Pb.* Recte sane: quando nihil times, 10

Et

ACTUS V. SCENA VIII. 277

Et hoc nihil est, quod ego dico: tu narra. *De.*
Scelus!

Tibi narret? *Pb.* Eho tu! factum est abs te fe-
dulo

Pro fratre. *Nau.* Mi vir, non mihi narras? *Cb.*
At. *Nau.* Quid, at?

Cb. Non opus est dicto, *Pb.* Tibi quidem: at
scito huic opus est.

In Lemno. *Cb.* Hem! quid ais? *De.* Non taces?
Pb. Clam te. *Cb.* Hei mihi! 15

Pb. Uxorem duxit. *Nau.* Mi homo, Di melius
dunt!

Pb. Sic factum est. *Nau.* Perii misera! *Pb.* Et in-
de filiam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. *Cb.* Quid a-
gimus?

Nau. Pro Di immortales! facinus indignum, &
malum!

Pb. Hoc actum est. *Nau.* An quidquam hodie est
factum indignius? 20

Qui mihi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt
senes.

Demipho, te adpello: nam me cum hoc ipso distae-
det loqui.

Haecine erant itiones crebrae, & mansiones diu-
tinae

Lemni? haecine erat ea, quae nostros fructus mi-
nuebat, vilitas?

De. Ego, Naufistrata, esse in hac re culpam meritam
non nego; 25

Sed eam, quae sit ignoscenda. *Pb.* Verba fiunt
mortuo.

De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fe-
cit tuo.

Vinolentus, fere abhinc annos quindecim, mulier-
culam

Eam compressit, unde haec nata est: neque postilla
umquam adtigit.

Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fuit in re hac
scrupulus.

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo a-
nimo hoc feras. 30

Nau. Quid ego, aequo animo? cupio misera in
hac re jam defungier.

Sed quid sperem? aetate porro minus peccatum
putem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundos fa-
cit.

An mea forma atque aetas nunc magis expetenda est,
Demipho? 35

Quid mihi nunc adfers, quamobrem expectem,
aut sperem, porro non fore?

Pb. Exsequias Chremeti, quibus est commodum,
ire, hem! tempus est.

Sic dabo! age, age nunc, Phormionem, qui volet,
laceffito.

Faxo tali eum maectatum, atque hic est, infor-
tunio.

Redeat sane in gratiam: jam supplicii satis est
mihi: 40

Habet haec, ei quod, dum vivat, usque ad aurem
obganniat.

Nau. An meo merito, credo. quid ego nunc comme-
morem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *De.* Novi
aeque omnia

Tecum. *Nau.* Meriton' hoc meo videtur factum?
De. Minime gentium:

Verum,

A C T U S V. S C E N A VIII. 279

Verum, quando jam accusando fieri infectum non potest, 45

Ignosce: orat: confitetur: purgat. quid vis amplius?

Pb. Enimvero prius quam haec dat veniam, mihi prospiciam & Phaedriae.

Heus! Naufistrata, prius quam huic respondes temere, audi. *Nau.* Quid est?

Pb. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica leponi dedit. 50

Cb. Hem! quid ais? *Nau.* Adeon' hoc indignum tibi videtur, filius

Homo adolescens, si habet unam amicam, tu uxores duas?

Nihil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

De. Faciet, ut voles. *Nau.* Immo, ut meam jam scias sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam: neque respondeo, 55

Prius quam gnatum video. ejus judicio permitto omnia:

Quod is jubebit, faciam. *Pb.* Mulier sapiens es, Naufistrata.

Nau. Satin' id est? *Pb.* Immo vero pulchre discedo, & probe,

Et praeter spem. *Nau.* Tu tuum nomen dic quod est. *Pb.* Mihin'?

Phormio: vestrae familiae hercle amicus, & tuosummus Phaedriae. 60

Nau. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod poterō, & quae voles,

Faciamque, & dicam. *Pb.* Benigne dicis. *Nau.* Polmeritum 'st tuum.

Pb.

Ph. Vin' primum nodie facere, quod ego gaudeam,
Naufiltrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? *Nau.* Cupio. *Ph.*
Me ad coenam voca.

Nau. Pol vero voco. *De.* Eamus intro hinc. *Ch.*
Fiat: sed ubi est Phaedria,

Judex noster? *Ph.* Jam hic, faxo, aderit. Ω Vos
valetе, & plaudite.

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

F I N I S.

7

Vertical line of text or markings on the right edge of the page.

